

Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği IV

Editör
Selmin ŞENOL

© Copyright 2023

Bu kitabın, basım, yayın ve satış hakları Akademisyen Kitabevi AŞ'ne aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kağıt ve/veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Tablo, şekil ve grafikler izin alınmadan, ticari amaçlı kullanılamaz. Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır.

ISBN	Sayfa ve Kapak Tasarımı
978-625-399-373-3	Akademisyen Dizgi Ünitesi
Kitap Adı	Yayıncı Sertifika No
Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği IV	47518
Editör	Baskı ve Cilt
Selmin ŞENOL ORCID iD: 0000-0003-4716-3512	Vadi Matbaacılık
Yayın Koordinatörü	Bisac Code
Yasin DİLMEN	MED058080
	DOI
	10.37609/akya.2802

Kütüphane Kimlik Kartı

Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği IV / editör : Selmin Şenol.
Ankara : Akademisyen Yayınevi Kitabevi, 2023.
296 s. : resim, tablo, şekil. ; 160x235 mm.
Kaynakça ve indeks var.
ISBN 9786253993733
1. Tıp--Hemşirelik.

UYARI

Bu üründe yer alan bilgiler sadece lisanslı tıbbi çalışanlar için kaynak olarak sunulmuştur. Herhangi bir konuda profesyonel tıbbi danışmanlık veya tıbbi tanı amacıyla kullanılmamalıdır. Akademisyen Kitabevi ve alıcı arasında herhangi bir şekilde doktor-hasta, terapist-hasta ve/veya başka bir sağlık sunum hizmeti ilişkisi oluşturmaz. Bu ürün profesyonel tıbbi kararların eşleniği veya yedeği değildir. Akademisyen Kitabevi ve bağlı şirketleri, yazarları, katılımcıları, partnerleri ve sponsorları ürün bilgilerine dayalı olarak yapılan bütün uygulamalardan doğan, insanlarda ve cihazlarda yaralanma ve/veya hasarlardan sorumlu değildir.

İlaçların veya başka kimyasalların reçete edildiği durumlarda, tavsiye edilen dozunu, ilacın uygulanacak süresi, yöntemi ve kontraendikasyonlarını belirlemek için, okuyucuya üretici tarafından her ilaca dair sunulan güncel ürün bilgisini kontrol etmesi tavsiye edilmektedir. Dozun ve hasta için en uygun tedavinin belirlenmesi, tedavi eden hekimin hastaya dair bilgi ve tecrübelerine dayanak oluşturması, hekimin kendi sorumluluğundadır.

Akademisyen Kitabevi, üçüncü bir taraf tarafından yapılan ürüne dair değişiklikler, tekrar paketlemeler ve özelleştirmelerden sorumlu değildir.

GENEL DAĞITIM

Akademisyen Kitabevi AŞ

Halk Sokak 5 / A Yenışehir / Ankara

Tel: 0312 431 16 33

siparis@akademisyen.com

www.akademisyen.com

ÖN SÖZ

Akademisyen Yayınevi yöneticileri, yaklaşık 30 yıllık yayın tecrübesini, kendi tüzel kişiliklerine aktararak uzun zamandan beri, ticarî faaliyetlerini sürdürmektedir. Anılan süre içinde, başta sağlık ve sosyal bilimler, kültürel ve sanatsal konular dahil 2700'ü aşkın kitabı yayımlamanın gururu içindedir. Uluslararası yayınevi olmanın alt yapısını tamamlayan Akademisyen, Türkçe ve yabancı dillerde yayın yapmanın yanında, küresel bir marka yaratmanın peşindedir.

Bilimsel ve düşünsel çalışmaların kalıcı belgeleri sayılan kitaplar, bilgi kayıt ortamı olarak yüzlerce yılın tanıklarındır. Matbaanın icadıyla varoluşunu sağlam temellere oturtan kitabın geleceği, her ne kadar yeni buluşların yörüngesine taşınmış olsa da, daha uzun süre hayatımızda yer edineceği muhakkaktır.

Akademisyen Yayınevi, kendi adını taşıyan **“Bilimsel Araştırmalar Kitabı”** serisiyle Türkçe ve İngilizce olarak, uluslararası nitelik ve nicelikte, kitap yayımlama sürecini başlatmış bulunmaktadır. Her yıl mart ve eylül aylarında gerçekleşecek olan yayımlama süreci, tematik alt başlıklarla devam edecektir. Bu süreci destekleyen tüm hocalarımıza ve arka planda yer alan herkese teşekkür borçluyuz.

Akademisyen Yayınevi A.Ş.

İÇİNDEKİLER

Bölüm 1	Epigenetik ve Çocuk Sağlığı	1
	<i>Ayşegül ŞİMŞEK</i>	
	<i>Selmin KÖSE</i>	
Bölüm 2	Yenidoğanın Doğum Odasında İlkbakımı	11
	<i>Işıl AR</i>	
	<i>Serap BALCI</i>	
Bölüm 3	Emzirme Sorunlarına Güncel Yaklaşımlar ve Hemşirelik Bakımı	29
	<i>Zeynem YILDIRIM BALKAN</i>	
	<i>Ayşegül ŞİMŞEK</i>	
Bölüm 4	Yenidoğan Beslenmesinde Anne Sütü ve Süt Sağma Pompaları.....	47
	<i>Serap KAYNAK</i>	
	<i>Selmin ŞENOL</i>	
Bölüm 5	Anne Sütüne Yönelik Kanıtı Dayalı Hemşirelik Uygulamaları.....	61
	<i>Serap ÖZDEMİR</i>	
	<i>Serap BALCI</i>	
Bölüm 6	Pediyatrik Enteral Beslenmede Güncel Yaklaşımlar	75
	<i>Eda ORHAN</i>	
	<i>Serap BALCI</i>	
Bölüm 7	Pediyatri Hemşireliğinde Güncel Bakım Yaklaşımları.....	87
	<i>Emine GÜNEŞ ŞAN</i>	
	<i>Sümeyye YILDIZ</i>	
Bölüm 8	Ekolojik Bir Model Perspektifinden Çocuk Merkezli Bakım	103
	<i>Tuba GIYNAŞ</i>	
	<i>Figen YARDIMCI</i>	
Bölüm 9	Kronik Hastalıklarda Aile ve Çocuk Merkezli Hemşirelik Yaklaşımı.....	117
	<i>Dilek ERGİN</i>	
	<i>Duygu KARAARSLAN</i>	
	<i>Selin DEMİRBAĞ</i>	
Bölüm 10	Talasemi Majör Tanılı Adölesanda Roy Uyum Modeline Göre Temellendirilmiş Hemşirelik Yaklaşımı	131
	<i>Hamide Nur ÇEVİK ÖZDEMİR</i>	

İçindekiler

Bölüm 11	Pediyatrik Bronkopnömoni Olgusunda Henderson Hemşirelik Modeli'ne Göre Bakım.....	143
	<i>Serap KAYNAK</i>	
	<i>Yasemin YILDIRIM</i>	
	<i>Zehra Çiçek FADİLOĞLU</i>	
	<i>Fisun ŞENUZUN AYKAR</i>	
Bölüm 12	Kanıt Temelli Hemşirelik Kavramı ve Uygulama Modelleri	155
	<i>Meltem KÜRTÜNCÜ</i>	
	<i>Aysel TOPAN</i>	
	<i>Yeliz TAŞDELEN</i>	
Bölüm 13	Kronik Hastalık Tanısıyla İzlenen Çocukların Tedavi ve Bakımlarında Oyun, Sanat, Müzik Terapi Kullanımı.....	175
	<i>Sümeyye YILDIZ</i>	
	<i>Emine GÜNEŞ ŞAN</i>	
Bölüm 14	Çocuklarda Beden İmajı ve Hemşirelik Yaklaşımı.....	187
	<i>Mine BAHÇECİ</i>	
Bölüm 15	HPV Aşısı ve Adölesan Sağlığındaki Yeri.....	195
	<i>Fatmanur Sena KARAKIŞLA</i>	
Bölüm 16	Çocuk İhmali-İstismarı ve Hemşirelik Yaklaşımı.....	209
	<i>Burcu SELVİ ÇALIŞKAN</i>	
	<i>Duygu DEMİR</i>	
Bölüm 17	Sokakta Yaşayan Çocuklar ve Pediyatri Hemşireliği	223
	<i>Canan Sümeyra GÜN</i>	
Bölüm 18	Yaşamı Tehdit Edici Hastalığı Olan Çocukta Ölüm Kavramı ve Hemşirelik Yaklaşımı	233
	<i>Fatma DİNÇ</i>	
	<i>Aylin PEKYİĞİT</i>	
Bölüm 19	Pediyatri Hemşirelerinde Şefkat ve Merhamet Yorgunluğu	247
	<i>Aysel TOPAN</i>	
	<i>Betül AKKOÇ</i>	
Bölüm 20	Periton Diyalizde Çocuk Merkezli Bakım.....	255
	<i>Dilek ZENGİN</i>	
Bölüm 21	Lisans Eğitiminde Pediyatri Hemşireliği Uygulama Form Örnekleri	265
	<i>Selmin ŞENOL</i>	

YAZARLAR

Uzm. Hemşire Betül AKKOÇ

Sağlık Bakanlığı, Bartın Kadın Doğum ve Çocuk Hastalıkları Hastanesi, Çocuk Servisi

Arş. Gör. Dr. Işıl AR

Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği AD.

Prof. Dr. Fisun ŞENUZUN AYKAR

İzmir Tınaztepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi

Yrd. Doç. Dr. Mine BAHÇECİ

Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi

Doç. Dr. Serap BALCI

İstanbul Üniversitesi, Cerrahpaşa-Florence Nightingale Hemşirelik Fakültesi, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği AD.

Öğr. Gör. Dr. Zeynem YILDIRIM BALKAN

Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Burcu Selvi ÇALIŞKAN

İstanbul Arel Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları AD

Arş. Gör. Dr. Duygu DEMİR

Yalova Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği AD.

Arş. Gör. Dr. Selin DEMİRBAĞ

Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği AD.

Öğr. Gör. Dr. Fatma DİNÇ

Bartın Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği AD.

Prof. Dr. Dilek ERGİN

Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği AD.

Prof. Dr. Zehra Çiçek FADİLOĞLU

Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi İç Hastalıkları Hemşireliği AD.

Uzm. Hemşire Tuba GIYNAŞ

Beyşehir Devlet Hastanesi, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği

Öğr. Gör. Canan Sümeyra GÜN

Kütahya Sağlık Bilimleri Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği AD.

Arş. Gör. Dr. Duygu KARAARSLAN

Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği AD.

Öğr. Gör. Fatmanur Sena KARAKIŞLA

Kütahya Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü

Dr. Öğr. Üyesi Serap KAYNAK

Balıkesir Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği AD.

Yazarlar

Doç. Dr. Selmin KÖSE

Biruni Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi,
Hemşirelik Bölümü

Prof. Dr. Meltem KÜRTÜNCÜ

Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Sağlık
Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Çocuk
Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği AD.

Hemşire, Dr. Eda ORHAN

Koç Üniversitesi Hastanesi, Eğitim Hemşiresi

Dr. Öğr. Üyesi Hamide Nur ÇEVİK ÖZDEMİR

Afyonkarahisar Sağlık Bilimleri Üniversitesi,
Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Sağlığı ve
Hastalıkları Hemşireliği AD.

Dr. Öğr. Üyesi Scrap ÖZDEMİR

Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Yusuf Şerefoğlu
Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü,
Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği AD.

Arş. Gör. Dr. Aylin PEKYİĞİT

Çankırı Karatekin Üniversitesi, Sağlık Bilimleri
Fakültesi, Hemşirelik Bölümü

Arş. Gör. Emine GÜNEŞ ŞAN

Bartın Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi,
Hemşirelik Bölümü, Çocuk Sağlığı ve
Hastalıkları Hemşireliği AD.

Prof. Dr. Selmin ŞENOL

Kütahya Sağlık Bilimleri Üniversitesi,
Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Sağlığı ve
Hastalıkları Hemşireliği AD.

Dr. Öğr. Üyesi Ayşegül ŞİMŞEK

İstinye Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi

Arş. Gör. Yeliz TAŞDELEN

Karabük Üniversitesi, Sağlık Bilimleri
Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Çocuk Sağlığı
ve Hastalıkları Hemşireliği AD.

Doç. Dr. Aysel TOPAN

Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Sağlık
Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Çocuk
Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği AD.

Doç. Dr. Figen YARDIMCI

Ege Üniversitesi, Hemşirelik Fakültesi, Çocuk
Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği AD.

Prof. Dr. Yasemin YILDIRIM

Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi İç
Hastalıkları Hemşireliği AD.

Arş. Gör. Sümeyye YILDIZ

Gazi Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi, Çocuk
Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği AD.

Arş. Gör. Dr. Dilek ZENGİN

Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi, Çocuk
Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği AD.

Bölüm 1

EPİGENETİK VE ÇOCUK SAĞLIĞI

Ayşegül ŞİMŞEK¹
Selmin KÖSE²

GİRİŞ

Geçmişten günümüze hastalıkların önlenmesi ve iyileştirilmesi için yapılan çalışmalar genlerle ilgili bilgimizi güçlendirmiştir (Engin ve ark, 2008). İnsanın fiziksel ve davranışsal gelişiminde geçmişte sadece genetik yapının etkili olduğu ve Deoksiribo Nükleik Asit (DNA) diziliminin fenotipin tek belirleyicisi olduğu düşünülürken aynı DNA'ya sahip tek yumurta ikizlerinden birinin hasta diğerinin sağlıklı olması bu düşünceleri değiştirmiştir (Zhang ve ark, 2020; Javierre ve ark, 2010). Bu bilgiden yola çıkılarak insanların büyüme ve gelişmesinde genler, deneyimler ve çevre arasındaki etkileşim rol oynamaktadır (Yurdakök ve Çelik, 2019; Maccari ve ark, 2014). Genetik özellikler ve çevrenin etkisi ile insan sağlığı veya hastalıkları da şekillenmektedir. Genetik çözümlenmeler ve ilerlemeler ile bu etkileşimin ayrıntıları öğrenildiğinde çoğu hastalığın önlenabilir hale geleceği ve var olan hastalıklarında iyileştirilebileceği düşünülmektedir (Can ve Aslan, 2016). Bu noktada epigenetik kavramı hayatımıza girmektedir. Epigenetiğe olan ilgi, otoimmün hastalıklardan kansere, konjenital hastalıklara, mental retardasyona, endokrin hastalıklara, pediatrik hastalıklara, nöropsikiyatrik bozukluklara ve diğer pek çok hastalığa kadar epigenetiğin rol oynadığının keşfedilmesiyle daha da önemli hale gelmiştir. Bu derlemede epigenom ve epigenetik kavramlarının, çevresel faktörlerin epigenetik ve çocuk sağlığı üzerindeki etkisi özetlenmektedir.

Epigenom ve Epigenetik

Epigenetik kelime anlamıyla “gen üstü” olarak anlamlandırılmaktadır. Epigenetik, genomda DNA dizisindeki değişikliklerden kaynaklanmayan fakat kalıtsal olan, gen ekspresyonunu (değişiklikleri) inceleyen bilim dalıdır (Can ve Aslan, 2016).

¹ Dr. Öğr. Üyesi, İstinye Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Maltepe, İstinye Üniversitesi Topkapı Kampüsü, aysegul.simsek@istinye.edu.tr, ORCID iD: 0000-0002-2166-1778

² Doç. Dr., Biruni Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, skose@biruni.edu.tr, ORCID iD: 0000-0003-4958-6228

çevresel faktörlerin neden olduğu epigenetik değişiklikler, sonraki nesillerde birçok sistemsel sorun ve hastalık olarak karşımıza çıkabilmektedir.

Epigenetik mekanizmaların ayrıntılı bilinmesi ve etki eden çevresel maruziyetlerin saptanabilmesi önemlidir. Yapılan çalışmalarda hayvanlara yönelik araştırmaların ötesine gidilmediği, insanlarda epigenetik mekanizmaya yönelik çalışmalara çok az rastlanılması bu konuya yoğunlaşılması gerektiğini göstermektedir. Tüm bu epigenetik mekanizmaların anlaşılması ile multifaktöriyel hastalıkların patofizyolojisi ve hastalığa yatkınlığı sağlayan epigenetik faktörlerin belirlenmesine katkı sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

1. Akış AD, Salkım İşlek D, Yükseloğlu EH. (2021). Çocukluk çağı Travmaları ile aile ve ebeveyn pratiklerinin davranışın epigenetik boyutlarına etkisi. Öztürk E (ed) *Aile Psikopatolojisi* içinde Ankara: Türkiye Klinikleri, ss.133- 43.
2. Bohacek J, Mansuy IM. (2013). Epigenetic Inheritance of Disease and Disease Risk. *Neuropsychopharmacology Reviews*, 38: 220–236; doi:10.1038/npp.2012.110;
3. Boschen KE, Keller SM, Roth TL, Klitsova AY. (2018). Epigenetic mechanisms in alcohol- and adversity-induced developmental origins of neurobehavioral functioning. *Neurotoxicol Teratol*. 66:63-79. doi: 10.1016/j.ntt.2017.12.009.
4. Brown AS, Susser ES. (2008). Prenatal nutritional deficiency and risk of adult schizophrenia. *Schizophr Bull*. 34(6):1054-63. doi: 10.1093/schbul/sbn096.
5. Buck JM, Yu L, Knopik VS, Stitzel JA. (2021). DNA methylome perturbations: an epigenetic basis for the emergingly heritable neurodevelopmental abnormalities associated with maternal smoking and maternal nicotine exposure. *Biol Reprod*. 105(3):644-666. doi: 10.1093/biolre/ioab138.
6. Cambiasso MY, Gotfryd L, Stinson MG, Brolo S, Salamone G, Romanato M, Calvo JC, Fontana VA. (2022). Paternal alcohol consumption has intergenerational consequences in male offspring. *J Assist Reprod Genet*. 39(2):441-459. doi: 10.1007/s10815-021-02373-0.
7. Casey G. (2016). Genetics, epigenetics, and disease. *Nurs NZ*. 22(9):20-24.
8. Chen M, Zhang L. (2011). Epigenetic mechanisms in developmental programming of adult disease. *Drug Discov Today*, 16(23-24):1007–1018. doi: 10.1016/j.drudis.2011.09.008
9. Chung DD, Pinson MR, Bhenderu LS, Lai MS, Patel RA, Miranda RC. (2021). Toxic and Teratogenic Effects of Prenatal Alcohol Exposure on Fetal Development, Adolescence, and Adulthood. *Int J Mol Sci*. 22(16):8785. doi: 10.3390/ijms22168785.
10. Dias Bg, Ressler KJ. (2014). Parental olfactory experience influences behavior and neural structure in subsequent generations. *Nature Neuroscience*, 17:89-96.
11. Dolinoy DC, Weidman JR, Jirtle RL. (2007). Epigenetic gene regulation: linking early developmental environment to adult disease. *Reprod Toxicol*. 23(3):297-307. doi: 10.1016/j.reprotox.2006.08.012.
12. Engin A, Calapoğlu M, Yörük A. (2008). Davranışlarımızın genetik ve çevresel boyutları. *Kafkas Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 1(2):37-56.

13. Feinberg AP, Levchenko A. (2023). Epigenetics as a mediator of plasticity in cancer. *Science*, 10;379(6632):3835. doi: 10.1126/science.aaw3835.
14. Heikkinen A, Bollepalli S, Ollikainen M. (2022). The potential of DNA methylation as a biomarker for obesity and smoking. *J Intern Med*. 292(3):390-408. doi: 10.1111/joim.13496.
15. Javierre BM, Fernandez AF, Richter J, Al-Shohrouf F, Martin-Subero JI, Rodriguez-Ubrea J, Berdasco M, Fraga MF, O'Hanlon TP, Rider LG, Jacinto FV, Lopez-Longo FJ, Dopazo J, Forn M, Peinado MA, Carreno L, Sawalha AH, Harley JB, Siebert R, Esteller M, Miller FW, Ballesta E. (2010). Changes in the pattern of DNA methylation associate with twin discordance in systemic lupus erythematosus. *Genome Res*. 20(2):170-179. doi: 10.1101/gr.100289.109.
16. Jirtle RL, Skinner MK. (2007). Environmental epigenomics and disease susceptibility. *Nat. Rev. Genet*, 8(4):253-262. DOI: 10.1038/nrg2045
17. Maccari S, Krugers HJ, Morley-Fletcher S, Szyf M, Brunton PJ. (2014). The consequences of early-life adversity: neurobiological, behavioural and epigenetic adaptations. *Journal of Neuroendocrinol*. 26(10): 707-23. DOI: 10.1111/jne.12175
18. Panera N, Mandato C, Crudele A, Bertrando S, Vajro P, Alisi A. (2022). Genetics, epigenetics and transgenerational transmission of obesity in children. *Front. Endocrinol*. 13:1006008. doi: 10.3389/fendo.2022.1006008
19. Rogers JM. (2019). Smoking and pregnancy: Epigenetics and developmental origins of the metabolic syndrome. *Birth Defects Res*. 111(17):1259-1269. doi: 10.1002/bdr2.1550.
20. Safi-Stibler S, Gabory A. (2020). Epigenetics and the Developmental Origins of Health and Disease: Parental environment signalling to the epigenome, critical time windows and sculpting the adult phenotype. *Semin Cell Dev Biol*. 97:172-180. doi: 10.1016/j.semcdb.2019.09.008.
21. Sen A, Heredia N, Senut MC, Land S, Hollocher K, Lu X, Dereski MO, Ruden DM. (2015). Multigenerational epigenetic inheritance in humans: DNA methylation changes associated with maternal exposure to lead can be transmitted to the grandchildren. *Scientific Reports*, 5:1-10. DOI: 0.1038/srep14466
22. Soubry A, Hoyo C, Jirtle RL, Murphy SK. (2015). A paternal environmental legacy: Evidence for epigenetic inheritance through the male germ line. *Bioessays*, 36:359-371. DOI 10.1002/bies.201300113
23. van Dijk SJ, Tellam RL, Morrison JL, Muhlhausler BS, Molloy PL. (2015). Recent developments on the role of epigenetics in obesity and metabolic disease. *Clin Epigenetics*, 7:66. doi: 10.1186/s13148-015-0101-5.
24. Yurdakök K, Çelik M. (2019). Çocuk istismarı ve ihmalinin epigenetik etkileri. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 62:17-30
25. Zhang L, Lu Q, Chang C. (2020). Epigenetics in Health and Disease Advances in Experimental Medicine and Biology, 1253:1-56

Bölüm 2

YENİDOĞANIN DOĞUM ODASINDA İLKBAKIMI

Işıl AR¹
Serap BALCI²

GİRİŞ

Sağlıklı ve miyadında yenidoğan normal vajinal doğum ile ekstrauterin yaşama hazırlanır. Yenidoğanın doğumhanedeki bakımı fetal dolaşımdan plasental dolaşıma geçişte fizyolojik dolaşımı sağlamaya odaklanır. Yenidoğan doğum sonrası fizyolojik parametrelerde değişiklik göstererek dış ortama tepki gösterir (Batey, Henry, Garg 2022, Yalnızoğlu Çaka ve Çınar 2020, Sarıkaya Karabudak, Ergün 2013, Törüner ve Büyükgönenç 2012).

Yenidoğanın doğumhanede bakımı; bebeğin kardiyorespiratuvar durumunun değerlendirilmesi, vücut ısısının korunması, apgar değerlendirmesi, aspirasyon, ventilasyon, umbilikal kordon klempleme ve bakımı, oksijen desteği, ilaç uygulaması, anneyi bilgilendirme ve kimlik belirleme-kayıt gibi doğumdan hemen sonra yenidoğan üzerinde gerçekleştirilen tüm prosedürleri kapsamaktadır. Özellikle de doğumda müdahaleye ihtiyaç duyan yenidoğanlar için, doğumdan sonraki ilk dakika olan “Altın Dakika” olarak adlandırılan eylemler, kısa ve uzun vadede yenidoğanın sağlığını önemli derecede etkiler. Hemşireler kanıta dayalı rehberlere uyararak yenidoğanın hipotermiye girmesini engellemeye çalışır ve ten tene temas ile anne ile ilk etkileşim başlatılır (Bekdemir ve Dolgun 2021, Marshall, Lang, Perez, Saugstad 2020, Sarıkaya Karabudak ve Ergün, 2013).

1. DOĞUMLA İLGİLİ BİLGİLER

1.1. Doğum öncesi hazırlıklar

Prenatal risk faktörleri doğum öncesi anneden veya kadın doğum doktorundan öğrenilmelidir. Doğum öncesi yapılan hazırlıklar kapsamında doğum odasının ısı

¹ Ar. Gör. Dr., Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği AD, isilisilar@gmail.com, ORCID iD: 0000-0003-2615-158X

² Doç.Dr., İstanbul Üniversitesi- Cer,Florence Nightingale Hemşirelik Fakültesi, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği AD, seraybalci@hotmail.com, ORCID iD: 0000-0001-8915-6690

- Mikroçipli bant kullanılan hastanelerde hastane dışına çocuk çıktığında alarmin çalacağı anneye açıklanmalıdır (Görak 2008).

3.10.4. Doğum kaydının tutulması

Bebeğin doğduğu yerin nüfus kayıtlarına yönelik kayıtları tutulur. Bebeğin-annenin- babanın ismi, anne ismi, doğum tarihi-saati-yeri , ilk solunum yaptığı zaman, solunumun spontan veya destek sağlanarak mı yapıldığı, 1. ve 5. Dakikadaki apgar puanı, göz profilaksisi yapılıp yapılmadığı, K vitamininin yapılma durumu, bebeğin genel durumu, umbilikal kordondaki damar sayısı, kültür için örnek alınma durumu, bebeğin doğum sırasındaki idrar veya dışkısının olup olmadığı kaydedilir (Görak 2008).

SONUÇ

Neonatal dönem yenidoğan ve çocuklar için yüksek riskler bulunduran bir dönemdir. Doğumdan sonraki “Altın Dakika” olarak adlandırılan eylemler, kısa ve uzun vadede yenidoğanın sağlığını önemli derecede etkiler. Ekstrauterin yaşama uyum da doğumla birlikte başlar. Yenidoğanın yaşam uyum göstermesinde yenidoğanın bakım gereksinimleri karşılanmalıdır. Hızlı ve doğru bir şekilde bu ihtiyaçlarının giderilmesinde pediatri ve yenidoğan hemşireleri yaşamsal rol üstlenmiştir.

KAYNAKLAR

- American Academy of Pediatrics Committee on Fetus and Newborn, (2015). The apgar score *Pediatrics*;136:819-822. doi:10.1542.
- American Heart Association Guidelines (2015). Web-based integrated guidelines for cardiopulmonary resuscitation and emergency cardiovascular care – part 13: Neonatal resuscitation. 2015 American Heart Association guidelines update for cardiopulmonary resuscitation and emergency cardiovascular. *Pediatrics*. (Circulation. 132[suppl 2]:S543–S560. doi: 10.1161/CIR.0000000000000267.
- Aydın, R., Yaman, Ş., Uçakcı, C., Özkan, S., Kalkan, A. (2016). Doğum salonunda görev yapan ebe/hemşirelerin yenidoğanın ilk bakımına yönelik hasta güvenliği uygulamaları. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*; 19(0): 14-24.
- Aziz, K., Lee, HC., Escobedo, MB., Hoover AV., Kamath-Rayne, BD., Kapadia, VS. Magid DJ., Niermeyer, S., Schmölzer, GM., Szlyd E., Weiner, GM., Wyckoff MH., Yamada, NK., Zaichkin J. (2020). Part 5: neonatal resuscitation: 2020 American Heart Association guidelines for cardiopulmonary resuscitation and emergency cardiovascular care. *Circulation*, 142(16_Suppl_2):524-S550.
- Batey, N., Henry C, Garg S. (2022). The newborn delivery room of tomorrow: emerging and future technologies. *Pediatric Research*: 1-9. doi:10.1038/s41390-022-01988-y

- Bekdemir, A., Dolgun, G. (2021). Doğum sonu dönemde yenidoğanda yapılan kanıta dayalı uygulamalar ve ebelik. *Samsun Sağlık Bilimleri Dergisi*, 6(1):18-27. doi: 10.47115/jshs.742123
- Chiabi, A., Kago, DA., Moyo, G, Obadeyi, B. (2019). Relevance and applicability of the Apgar score in current clinical practice. *Ecronician Paediatrics*, 8(11):01-07.
- Çağlar, S., Gözen, D., İnce, Z. (2014). Heat loss prevention (help) after birth in preterm infants using vinyl isolation bag or polyethylene wrap. *Journal of Obstetric, Gynecologic & Neonatal Nursing*, 43(2):216-223. doi:10.1111/1552-6909.12291.
- Görak, G. (2008). Doğum Odasında Bakım, Dağoğlu T, Görak G (Eds) *Temel Neonatoloji ve Hemşirelik İlkeler i*(ss. 167-176). Nobel Kitapevi: İstanbul.
- Gülcü, S., Arslan, S.. (2018). Çocuklarda aşı uygulamaları: Güncel bir gözden geçirme. *Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*;8(1), 34-43.
- Kattwinkel, J., Perlman, JM., Aziz, K., Colby, C. (2010). Part 15: neonatal resuscitation: 2010 American Heart Association guidelines for cardiopulmonary resuscitation and emergency cardiovascular care. *Circulation*; 122(18_suppl_3): 909-S919.
- Knobel, R., Holditch Davis, D. (2007). Thermoregulation and heat loss prevention after birth and during neonatal intensive care unit stabilization of extremely low birth weight infants. *Journal of Obstetric, Gynecologic & Neonatal Nursing*, 36(3), 280-287. doi:10.1111/j.1552-6909.2007.00149.x
- Kösa, E., Çınar, N. (2014). Prematüre Bebeklerde Hipoterminin Önlenmesi: Plastik Örtü Kullanımı. *Balikesir Sağlık Bilimleri Dergisi*, 3(3):161-165. doi: 10.5505/bsbd.2014.35744.
- Lawn, JE., Ruth Davidge, R., Paul, VK.(2013). Born too soon: care for the preterm baby. *Reproductive Health*; 10 (Suppl 1):S5 doi:10.1186/1742-4755-10-S1-S5.
- McDonald, SJ., Middleton, P., Dowswell, T., Morris, PS.(2014). Effect of timing of umbilical cord clamping of term infants on maternal and neonatal outcomes. *Evidence-Based Child Health: A Cochrane Review Journal*. 9(2): 303-397. doi:10.1002/ebch.1971
- Madar, J., Roehr, CC., Ainsworth, S., Ersdal, H., Morley, C. Rüdiger, M., Skare, C., Szcapa T., Pas, A., Trevisanuto, D., Urlesberger B., Wilkinson D., Wyllie, JP. (2021). European Resuscitation Council Guidelines 2021: Newborn resuscitation and support of transition of infants at birth. *Resuscitation*, 161: 291-326. doi:10.1016/j.resuscitation.2021.02.014.
- Marshall, S., Lang, A., Perez, M., Saugstad, OD. (2020). Delivery room handling of the newborn. *Journal of Perinatal Medicine*, 48(1), 1-10. doi:10.1515/jpm-2019-0304
- Moore, DL., MacDonald, NE. (2015). Infectious Diseases and Immunization Committee. Preventing ophthalmia neonatorum. *Canadian Paediatric Society, Paediatr Child Health* ; 20:93-96.
- Ng, E., Loewy, AD. (2018). Guidelines for vitamin K prophylaxis in newborns. *Paediatrics & Child Health*. 23(6), 394-397. doi: 10.1093/pch/pxy082
- Ovalı, H., Çavuşoğlu, H., Danışman, N (2012). *Sağlık Bakanlığı Yenidoğan yoğun bakım hemşireliği kurs kitapçığı*; 14-24, 167.
- Oygür, N., Önal, E., Zenciroğlu, A. (2016). *Türk Neonatoloji Derneği doğum salonu yönetimi rehberi 2016*, Güneş Tıp Kitapevleri:Ankara.
- Perlman, J., Kjaer, K. (2016). Neonatal and Maternal Temperature Regulation During and After Delivery. *Anesthesia Analgesia*, 23:168-72. doi:10.1213/ANE.0000000000001256.

- Rabe, H., Gyte, GML., Díaz-Rossello, JL. Duley, L. (2019). Effect of timing of umbilical cord clamping and other strategies to influence placental transfusion at preterm birth on maternal and infant outcomes. *Cochrane Database of Systematic Reviews Issue 9*. Art. No.: CD003248. doi: 10.1002/14651858.CD003248.pub4.
- Sağlık Bakanlığı AÇSAP Genel Müdürlüğü 2000/58 sayılı genelgesi Erişim Adresi: http://www.istanbulsaglik.gov.tr/w/mev/mev_gen/acsap/yeni_doganlarda_k_vitamini.pdf Erişim Tarihi:10.06.2023
- Sağlık Bakanlığı Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü Daimi Genelge K-Q TSE-ISO-EN 9000 (2008) Sayı: B100TSH0110005 Konu: Genişletilmiş Bağışıklama Programı Genelgesi 25.02.2008 6111 Genelge 2008 / 14 Erişim Adresi: www.saglik.gov.tr/TR/dosya/1-33203/h/gbpgenelge2008.pdf Erişim Tarihi: 12.06.2023
- Sağlık Bakanlığı, Türkiye Viral Hepatit Önleme ve Kontrol Programı 2018-2023. https://hsgm.saglik.gov.tr/depo/Yayinlarimiz/Programlar/Turkiye_Viral_Hepatit_Onleme_ve_Kontrol_Programi_2018-2023.pdf Erişim Tarihi: 12.06.2023
- Samancı, N. (2007) Yenidoğanın Muayenesi Dağoğlu, T. ,Ovalı, F.(eds), *Neonatoloji* (ss 141-150). İstanbul: Nobel Kitapevi.
- Sarıkaya Karabudak, S., Ergün, S. (2013).Yenidoğan hastalıkları ve hemşirelik bakımı. Conk, Z., Başbakkal, Z., Bal Yılmaz, H., Bolışık, B.(eds), *Çocuk sağlığı ve hastalıkları hemşireliği* (ss 289-352). Ankara: Akademisyen Kitapevi.
- Savaşer, S. (2008). Yenidoğanda Isı Kontrolü., Dağoğlu T, Görak G(Eds) *Neonatoloji ve temel hemşirelik ilkeleri* (ss 179-193). İstanbul: Nobel Kitapevi.
- Silva, RSDS., Rocha, SSD., Gouveia, MTDO., Dantas, ALC., Santos, JDB., Carvalho, NAR. (2019). Wearing identification wristbands: implications for newborn safety in maternity hospitals. *Escola Anna Nery*; 23(2):1-6. doi: 10.1590/2177-9465-EAN-2018-0222.
- Stewart, D., Benitz, W. (2016). AAP Committee on Fetus and Newborn. Umbilical Cord Care in the Newborn Infant. *Pediatrics*; 138(3):e20162149.
- Şenol S. (2019). Yenidoğanda yaşam bulgularının değerlendirilmesi, vücut sıcaklığı, solunum, kan basıncı ve nabız. Tuna Orhan N., Öztürk Can H., Şenol S. (eds), *İşlem adımlarıyla ebelikte klinik uygulamalar* (ss 540) Ankara Nobel Tıp Kitabevleri.
- Taşkın, L. (2014). *Doğum ve kadın sağlığı hemşireliği* (13. Baskı) (ss. 373-416).Ankara: Sistem Ofset Yayıncılık.
- Törüner, E., Büyükgönenç, L.(2012). *Çocuk sağlığı temel hemşirelik yaklaşımları*(ss 359-386). Ankara: Göktuğ Yayıncılık.
- World Health Organization (2014) WHO recommendations on postnatal care of the mother and newborn. Geneva, WHO
- World Health Organization. (2017) WHO recommendations on newborn health: guidelines approved by the WHO Guidelines Review Committee. World Health Organization. <https://apps.who.int/iris/handle/10665/259269>.
- Wylliea, J., Bruinenberg, J., Roehrd, C., Rüdigeri M., trevisanuto D., Urlesberger, B. (2015). European Resuscitation Council Guidelines for Resuscitation 2015 Section 7. Resuscitation and support of transition of babies at birth, European Resuscitation Council, *Resuscitation* ;95:249–263.
- Yalınzoğlu Çaka, S., Çınar, V. (2020). Sağlıklı yenidoğan ve bakımı. Çınar N, Şahin S(eds) *Anne ve çocuk sağlığı ilk 1000 gün* (ss 295-321). Ankara: Akademisyen Kitapevi.

Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği IV

- Yaşartekin, Y., Sarıcı, Ü., Özcan M.(2020). Investigation of the relationship between cord clamping time and risk of hyperbilirubinemia. *The Turkish Journal of Pediatrics*; 62: 756-762. doi:10.24953.
- Yeşil, Y. (2020). Doğum Odasında Ebelik Uygulamaları., Özkan B., Çeber- Turfan E, Yaşaroğlu-Toksoy S. (eds) *Ebelik uygulama standartları*, İçinde. Ankara:Vize Yayınevi.
- Yitayew, YA., Aitaye EB., Lechissa HW. (2020). Neonatal hypothermia and associated factors among newborns admitted in the neonatal intensive care unit of Dessie Referral Hospital, Amhara Region, Northeast Ethiopia. *International Journal of Pediatrics*; 1-8. doi:10.1155/2020/3013427
- Zenciroğlu, A., Özbaş, O. (2015). *Temel yenidoğan bakımı*, Sağlık Bakanlığı, Türk Halk Sağlığı Kurumu, Ankara;;7-33.

Bölüm 3

EMZİRME SORUNLARINA GÜNCEL YAKLAŞIMLAR VE HEMŞİRELİK BAKIMI

**Zeynem YILDIRIM BALKAN¹
Ayşegül ŞİMŞEK²**

GİRİŞ

Anne sütü bebekler için en uygun ve besleyici besindir. Bebeğin sağlıklı büyümesi ve gelişmesi için gereksinim duyduğu tüm besin öğelerini barındıran bir karışıma sahiptir (TNSA 2018). Sindirimi kolay olan bu besin bebeği mikroorganizmalara (bakteriler, virüsler, vb.) karşı korumaktadır. Anne sütü ideal olarak ilk 6 ay (sadece anne sütü) herhangi bir sağlık sorunu olmaksızın bebek için tek başına yeterli bir besindir. Ülkemizde ve Dünyada doğumu takiben ilk bir saat içinde anne ve bebeğin bir araya getirilerek anne sütü verilmesini önermektedir. Aynı zamanda altıncı ay itibarıyla anne sütüne ek olarak ek besinlerin başlanması ve zamanla ek besinin arttırılarak 2 yaşına kadar anne sütünün azaltılarak devam ettirilmesini de önermektedir (WHO 2017). Anne sütünün verilmesinin en kolay yolu emzirmektir. Emzirme, genellikle doğrudan memeden bebeğin anne sütüyle beslenmesi olarak tanımlanabilir. Emzirme anne sütünün dekontaminasyonunun önlenmesinde etkili bir yoldur. Hem bebek sağlığı hem de anne sağlığı için yapıtaş görevi görmektedir (WHO 2017).

Sağlık Bakanlığı ve Dünya Sağlık örgünü emzirmenin ilk bir saat içinde başlanmasını önermektedir (SB WHO 2017). Emzirmenin anne ve bebek için yararları yadsınamaz. Bebeğin büyüme gelişmesinde rol oynadığı gibi annede fiziksel ve psikososyal açıdan olumlu etkiler yaratmaktadır. Özellikle anne bebek ilişkisinin ve bağlanması başlatılmasında da emzirmek önemlidir. İlk 4-5 gün gelen anne sütü besleyiciliği, koruyuculuğu açısından en değerli anne sütüdür. Yüksek antikor içeriği bebeği enfeksiyonlardan korumakta ve ekstrauterin yaşama adaptasyonunu kolaylaştırmaktadır (TNSA 2018). Sağlık otoritelerinin önerilerinin yanında literatür incelendiğinde yapılan pek çok çalışmada anne sütü

¹ Öğr. Gör. Dr., Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Tıp Fakültesi, ORCID iD: 0000-0002-6487-7448

² Dr. Öğr. Üyesi, İstinye Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Maltepe, İstinye Üniversitesi Topkapı Kampüsü ORCID iD: 0000-0002-2166-1778

- Anneye meme ucunun çıkarılması için gerekli masajın öğretilmesidir (Türkyılmaz, 2019; Durmuş ve Gürkan, 2020; Karaçam ve Sağlık, 2018; Pzeshki ve ark, 2020; Saeidi ve ark, 2015; Eshgizade ve ark, 2016; Akkuç ve Çoban, 2023; Şahin ve ark, 2013).

SONUÇ

Anne sütünün alınması çocuklar için sağlıklı büyüme gelişmenin sürdürülmesinde önemlidir. Etkili bir emzirme yönetimi ile anne sütünün alınmaya başlanması ve sürdürülmesi sağlanabilir. Emzirme sorunları anne sütünün alınımını sekteye uğratan sorunlardan birisidir. Bu sorunların başında tıkalı süt kanalı, mastit, memelerde dolgunluk, hiperlaktasyon, meme ucu problemleri gelmektedir. Bu sorunların erkenden saptanıp önlenmesi gerekmektedir. Annenin emzirme sorunlarına yönelik bilgilendirilmesi ve sorun ortaya çıktığında nasıl bir yol izleyeceğini bilmesi gerekmektedir. Özellikle postpartum dönem, anne ve bebeğin en fazla hemşirelik bakımına ihtiyaç duydukları dönemdir. Emzirme ve emzirme yönetimi konusunda alanında uzman sağlık profesyonellerinden destek alınması sağlanmalıdır. Yenidoğan hemşireleri, emzirme hemşireleri ya da pediatri hemşireleri anne ve bebeğin ihtiyacı olabilecek emzirme ve bebek beslenmesi konularında bireysel bakım planları oluşturarak gereksinimi karşılamalıdır. Ayrıca sağlık kurumlarında çalışan anne ve çocukla ilgilenen meslek profesyonellerine de bu konuda bilgilendirilme sağlanmalıdır.

KAYNAKLAR

- Akkuş H. Çoban A. (2023). Sezaryen Doğum Sonrası Emzirmenin Başlatılmasında Yaşanan Sorunlar. *Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 7(2):380-392. DOI: 10.46237/amusbfd.1241863
- Alekseev, N. P., Vladimir, I. I., & Nadezhda, T. E. (2015). Pathological postpartum breast engorgement: Prediction, prevention, and resolution. *Breastfeeding Medicine*, 10(4), 203-208.
- Amir LH, Committee MP. (2016). ABM clinical protocol 4: Mastitis. *Breastfeeding Medicine*, 9(5):840-844.
- Balci, E., Kondolot, M., Horoz, D., Elmalı, F., Çiçek, B., Demirtaş, T. (2012). Anne sütü ile beslenme süresini etkileyen etmenler: Türkiye'de Kayseri ilinden kesitsel bir araştırma. *Türk Pediatri Arşivi*, 47(2), 99-103.
- Berens PD. (2015). Breast pain: engorgement, nipple pain, and mastitis. *Clinical obstetrics and gynecology*, 58(4):902-914.
- Bilgen, H., Kültürsay, N., Türkyılmaz, C. (2014). Sağlıklı Term Bebeğin Beslenmesi Rehberi. 2014.
- Bilgen, H., Kültürsay, N., Türkyılmaz, C. (2018). Prematüre Ve Hasta Term Bebeğin Beslenmesi Rehberi.

- Bond DM, Morris JM, Nassar N. (2017). Study protocol: evaluation of the probiotic *Lactobacillus Fermentum* CECT5716 for the prevention of mastitis in breastfeeding women: a randomised controlled trial. *BMC pregnancy and childbirth*, 17(1):1-8.
- Boran P. (2020) Emzirme Sorunlarına Kanıta Dayalı Yaklaşım. *Osmangazi Tıp Dergisi, Sosyal Pediatri Özel Sayısı* 3:35-40. Doi: 10.20515/otd.681551
- Cho, J., & Ahn, S. (2014). Development and evaluation of breastfeeding promotion program for mothers with breast engorgement following cesarean birth. *Journal of Korean Academy of Nursing*, 44(2), 170-178.
- Cooper, B. B., Kowalsky, D. (2015). Physical therapy intervention for treatment of blocked milk ducts in lactating women. *Journal of women's health physical therapy*, 39(3), 115-126.
- Crepinsek MA, Taylor EA, Michener K, Stewart F. (2020). Interventions for preventing mastitis after childbirth. *Cochrane Database of Systematic Reviews*(9):1-7.
- Çaka SY, Topal S, Altinkaynak AS. (2017). Anne Sütü ile Beslenmede Karşılaşılan Sorunlar. *Türkiye Klinikleri Pediatric Nursing-Special Topics*, 3(2):120-128.
- Durmuş A, Gürkan ÖC. (2020). Erken Postpartum Dönem Meme Sorunlarında Kanıt Temelli Tamamlayıcı ve Destekleyici Bakım Uygulamaları. *Ordu Üniversitesi Hemşirelik Çalışmaları Dergisi*, 3(2):185-192. DOI: 10.38108/ouhcd.761903
- Eglash A. (2014). Treatment of maternal hypergalactia. *Breastfeeding Medicine*, 9(9):423-425.
- Eshgizade M, Moghaddam MB, Moghaddam HM, Mahmoudian A, Mina M. (2016). Comparison of the effect of olive oil, aloe vera extract and breast milk on healing of breast fissure in lactating mothers: A Randomized Clinical Trial. *Qom University Medical Sciences Journal*, 10 (3):19-27.
- Gün, İ., Yılmaz, M., Şahin, H., İnanç, N., Aykut, M., Günay, O., . . . Ongan, D. (2009). Kayseri Melikgazi Eğitim ve Araştırma Bölgesi'nde 0-36 aylık çocuklarda anne sütü alma durumu.
- GÜNERİ, S. E. (2015). Postpartum erken dönem kanıta dayalı uygulamalar. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 4(3), 482-496.
- Heberle, A. B. d. S., Moura, M. A. M. d., Souza, M. A. d., Nohama, P. (2014). Assessment of techniques of massage and pumping in the treatment of breast engorgement by thermography. *Revista Latino-Americana de Enfermagem*, 22(2), 277-285.
- Johnson HM, Eglash A, Mitchell KB, Leeper K, Smillie CM, Moore-Ostby L, Medicine AOB. (2020). ABM Clinical Protocol# 32: management of hyperlactation. *Breastfeeding Medicine*, 15(3):129-134.
- Kara, M., Caner, İ., Tekgündüz, K., Ş. (2016). Yenidoğan Beslenmesinde Sık Karşılaşılan Sorunlar. *Klinik Tıp Pediatri Dergisi*, 8(2), 14-18.
- Karaçam Z, Sağlık M. (2018). Breastfeeding problems and interventions performed on problems: Systematic review based on studies made in Turkey. *Türk Pediatri Arşivi*, 53 (3):134-148.
- Kavle, J. A., LaCroix, E., Dau, H., Engmann, C. (2017). Addressing barriers to exclusive breast-feeding in low- and middle-income countries: a systematic review and programmatic implications. *Public Health Nutr*, 20(17), 3120-3134. doi:10.1017/S1368980017002531
- Kellams, A., Harrel, C., Omage, S., Gregory, C., Rosen-Carole, C., & Academy of Breastfeeding Medicine. (2017). ABM clinical protocol# 3: supplementary feedings in the healthy term breastfed neonate, revised 2017. *Breastfeeding Medicine*, 12(4), 188-198.

- Lucca JM, Santhosh A. (2017). Management of hyperlactation syndrome by full drainage and block feeding methods. *Tropical Journal of Obstetrics and Gynaecology*, 34(3):250-252.
- Mangesi L, Zakarija-Grkovic I. (2016). Treatments for breast engorgement during lactation. *Cochrane Database Syst Rev*. 28(6):CD006946. doi: 10.1002/14651858.CD006946.pub3
- Obermeyer S, Shiehzedegan S. (2022). Case Report of the Management of Milk Blebs. *J Obstet Gynecol Neonatal Nurs*. 51(1):83-88. doi: 10.1016/j.jogn.2021.10.003.
- Onat G. (2021). *Farkındalıkla Emzirme Süt Arttırma ve Doğum*. Akademisyen Kitabevi, İstanbul.
- Ovalı F. (2018). Emziren Annenin Bir Günü: Emzirme İçin İpuçları ve Sorunların Çözüm Yolları. *Klinik Tıp Pediatri Dergisi*, 10(4):1-6.
- Örs, R. (2018). Kilo Alamayan Yenidoğana Yaklaşım. *Klinik Tıp Pediatri Dergisi*, 10(4), 30-34.
- Özdemir, S., Yılmaz, B. (2019). Yenidoğanlarda Hiperbilirubinemi ve Başarılı Emzirme. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 35(2), 69-75.
- Özkaya, M., Körükçü, Ö. (2021). Meme dolgunluğu değerlendirme skalasının psikometrik özelliklerinin incelenmesi. *Türk Kadın Sağlığı ve Neonatoloji Dergisi*, 3(3), 67-71.
- Öztürk, R. (2018). Antenatal dönemde verilen anne sütü ve emzirme eğitiminin emzirme başarısına ve emzirme özyeterliliğine etkisi. *Balıkesir Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü*,
- Pezeshki B, Pouredalati M, Zolala S, Moeindarbary S, Kazemi K, Rakhsha M. (2020). Comparison of the effect of aloe vera extract, breast milk, calendula, curcumin, lanolin, olive oil, and purslane on healing of breast fissure in lactating mothers: A Systematic Review. *International Journal of Pediatrics*, 8 (2), 10853-10863
- Pustotina O. (2016). Management of mastitis and breast engorgement in breastfeeding women. *The Journal of Maternal-Fetal & Neonatal Medicine*, 29(19):3121-3125.
- Rathod, D., Thapa, R., Ravindra, H., Patel, V., Gadiya, P. (2017). A Study to Assess the Effectiveness of Planned Teaching Programme on Knowledge Regarding Selected Breast Related Problems and their Management among Postnatal Women at Selected Hospital, Vadodara. *Amarjeet Kaur Sandhu*, 9(3), 1.
- Saeidi R, Tafazoli M, Gholami M, Mazloom R. (2015). New treatment for nipple soreness in breastfeeding mothers: A clinical trial study. *Iranian Journal of Neonatology IJN*, 6 (2), 48-51.
- Soylu, H. (2018). Yenidoğanın ve Yaşamın İlk Aylarındaki Bebeklerin Beslenmesi. *Klinik Tıp Aile Hekimliği*, 10(4).
- Soylu, H. (2018). Yenidoğanın ve Yaşamın İlk Aylarındaki Bebeklerin Beslenmesi. *Klinik Tıp Aile Hekimliği*, 10(4).
- Spencer J. (2020). *Patient education: Common breastfeeding problems* (Beyond the Basics).
- Şahin H, Yılmaz M, Aykut M, Balcı E, Sağıroğlu M, Öztürk A. (2013). Kayseri'de iki toplum sağlığı merkezine başvuran annelerde emzirme sorunları ve risk etmenleri. *Türk Pediatri Arşivi*, 48(2):145-151. DOI: 10.4274/tpa.1034
- Tiryaki Ö, Altınkaynak S. (2021) Emzirme Danışmanlığında Hemşirenin Rolü. *Sted*, 30(3):218-224
- Trimeloni L, Spencer J. (2016). Diagnosis and management of breast milk oversupply. *The Journal of the American Board of Family Medicine*, 29(1):139-142.

- Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması 2018 (2019) *Hacettepe Üniversitesi, Nüfus Etütleri Enstitüsü*, Ankara. https://hips.hacettepe.edu.tr/tr/2018_turkiye_nufus_ve_saglik_arastirmasi-55
- Türkyılmaz PDC. (2019). Emzirme Danışmanlığı ve Emzirmede Karşılaşılan Sorunlar. *Klinik Tıp Pediatri Dergisi*, 11(1):1-15. URL: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ktpd/issue/47815/602674>
- Valls-Bellés, Victoria, Cristina Abad, María Teresa Hernández-Aguilar, Amalia Nacher, Carlos Guerrero, Pablo Baliño, Francisco J. Romero, and María Muriach. 2022. "Human Milk Antioxidative Modifications in Mastitis: Further Beneficial Effects of Cranberry Supplementation" *Antioxidants*, 11(1):51. <https://doi.org/10.3390/antiox11010051>
- Walker, M. (2015). Formula supplementation of breastfed infants: helpful or hazardous?. *ICAN: Infant, Child, & Adolescent Nutrition*, 7(4), 198-207.
- Wilson, E., Woodd, S. L., Benova, L. (2020). Incidence of and risk factors for lactational mastitis: A systematic review. *Journal of Human Lactation*, 36(4), 673-686.
- Witt, A. M., Bolman, M., Kredit, S., Vanic, A. (2016). Therapeutic breast massage in lactation for the management of engorgement, plugged ducts, and mastitis. *Journal of Human Lactation*, 32(1), 123-131.
- World Health Organization, UNICEF. (2018). *Capture The Moment- Early initiation of breastfeeding: The best start of every newborn*. New York: WHO, UNICEF, 8-12.
- Yao, Y., Long, T., Pan, Y., Li, Y., Wu, L., Fu, B., Ma, H. (2021). A 5-step systematic therapy (FSST) for treating plugged ducts and mastitis in breastfeeding women: a case control study. *Asian Nursing Research*.
- Yıldız, A., Baran, E., Akdur, R., Ocaktan, E., Kanyılmaz, O. (2008). Bir sağlık ocağı bölgesinde 0-11 aylık bebekleri olan annelerin emzirme durumları ve etkileyen faktörler. *Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası*, 61(02), 61-67.
- Yurtsal ZB, Kaya N, Ağapınar Şahin S, Eroğlu, V. (2018). *Anne Sütü ve Emzirmede Kanıt Temelli Uygulamalar*. Anadolu Nobel Tıp Kitabevleri, Elazığ.
- Zakarija-Grkovic I, Stewart F. (2020) Treatments for breast engorgement during lactation. *Cochrane Database Syst Rev*. 9(9):CD006946. doi: 10.1002/14651858.CD006946.pub4.
- Zhao, C., Tang, R., Wang, J., Guan, X., Zheng, J., Hu, J., . . . Song, C. (2014). Six-step recanalization manual therapy: a novel method for treating plugged ducts in lactating women. *Journal of Human Lactation*, 30(3), 324-330.

Bölüm 4

YENİDOĞAN BESLENMESİNDE ANNE SÜTÜ VE SÜT SAĞMA POMPALARI

Serap KAYNAK¹
Selmin ŞENOL²

GİRİŞ

Doğumdan sonra, bir bebeğin beslenmesi, bireyin daha sonraki yaşamında optimal büyüme, gelişme ve gelecekteki sağlığını tanımlamak için hayati öneme sahiptir (Saavedra & Dattilo, 2017). Anne sütü, bebeğin sağlıklı bir yaşama başlamasına yardımcı olarak gelişimini ve sağlıklı büyümesini destekler. Anne sütü içeriğindeki vitaminler, mineraller, proteinler ve karbonhidratlar sayesinde bebeğin ihtiyacı olan gereksinimleri ilk 6 ay tek başına karşılamaktadır. Bir bebeğin yaşamının ilk altı ayında anne sütü ile beslenmesi, bebekte aşırı kilo ve obezite, tip 2 diyabet ve diğer bulaşıcı olmayan kronik hastalıkların riskini azaltır (Qiao et al., 2017; Horta and Lima, 2019). Ayrıca anne sütü, enfeksiyon ve enflamasyona karşı koruma sağlayan bağışıklık sistemi ve organ gelişimine katkıda bulunan yüz binlerce farklı biyoaktif molekül içerir. Anne sütü yenidoğanın bağırsaklarında bakteriyel kolonizasyon kaynağı sağlar (Camacho-Morales et al, 2021). Tüm bu nedenlerle, anne sütü bebeğin daha az sağlık problemiyle karşılaşması ve hayatta kalmasının doğal ve tavsiye edilebilir bir yolu olduğu için yenidoğanın beslenmesinde altın standartta bir besin olarak kabul edilir (Sarı & Güngör Satılmış, 2022). Dünya Sağlık Örgütü (World Health Organization/ WHO), Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (United Nations International Children's Emergency Found/ UNICEF) ve Amerikan Pediatri Akademisi (American Pediatric Association/ APA) yenidoğanın doğumdan en geç bir saat sonra başlanarak ilk altı ay sadece anne sütü ile beslenmesinin ve en az iki yıl boyunca anne sütü almaya devam etmesinin sağlanmasını önermektedir (APA, 2021; WHO,2021). Bu nedenle bu çalışmada süt pompası desteği ile anne sütünün kullanılabilirliğine dikkat çekmek amacıyla, bu konudaki güncel bilgiler derlenmeye çalışılmıştır.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Balıkesir Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği AD, serap kaynak@gmail.com, ORCID iD: 0000-0001-9482-5254

² Prof. Dr., Kütahya Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği AD, selmin.senol@ksbu.edu.tr, ORCID iD: 0000-0003-4716-3512

KAYNAKLAR

- Adhisivam B, Kohat D, Tanigasalam V, Bhat V, Plakkal N, & Palanivel C. (2019). Does fortification of pasteurized donor human milk increase the incidence of necrotizing enterocolitis among preterm neonates? A randomized controlled trial. *J Matern Fetal Neonatal Med*, 32(19):3232-7. <https://doi.org/10.1080/14767058.2018.1461828>.
- American Academy of Family Physicians. Breastfeeding, Family Physicians Supporting (Position Paper). April 2021. <https://www.aafp.org/about/policies/all/breastfeeding-positionpaper.html>. Accessed 18 July 2023.
- Arsyad, N. A., Syarif, S., Ahmad, M., & As'ad, S. (2020). Breast milk volume using portable double pump microcontroller Arduino Nano. *Enfermería Clínica*, 30, 555-558. doi:10.1016/j.enfcli.2019.07.159
- Barachetti R, Villa E, & Barbarini M. (2017). Weaning and complementary feeding in preterm infants: management, timing and health outcome. *Pediatr Med Chir*, 39(4), 181. <https://doi.org/10.4081/pmc.2017.181>.
- Bordelon, C., Wood, T., & Stallworth, K. (2019). Clinician's guide to supporting women with breast milk pumping. *Nursing for Women's Health*, 23(5), 440-449.
- Camacho-Morales, A., Caba, M., García-Juárez, M., Caba-Flores, M. D., Viveros-Contreras, R., & Martínez-Valenzuela, C. (2021). Breastfeeding contributes to physiological immune programming in the newborn. *Frontiers in pediatrics*, 9, 744104.
- Dadhich, J. P., Dudeja, S., Faridi, M. M. A., Mondkar, J., & Shaw, S. C. (2020). Breastmilk for Preterm Neonates. *Journal of Neonatology*, 34(1-2), 52-62. DOI: 10.1177/0973217920934407.
- Demirci, J. R. (2019). The rise and coming of age of the electric breast pump. *Journal of Perinatal & Neonatal Nursing*, 33(4), 288-290.
- Dhanawat, A., Behura, S. S., & Panda, S. K. (2022). Manual Method vs Breast Pump for Breast Milk Expression in Mothers of Preterm Babies During First Postnatal Week: A Randomized Controlled Trial. *Indian Pediatrics*, 59(8), 608-612.
- Dietrich Leurer, M., McCabe, J., Bigalky, J., Mackey, A., Laczko, D., & Deobald, V. (2020). "We just kind of had to figure it out": A qualitative exploration of the information needs of mothers who express human milk. *Journal of Human Lactation*, 36(2), 273-282.
- Ertürk Tosun E, &Geçkil E. (2023). Yenidoğan yoğun bakım ünitelerinde prematüre bebeklerin stres düzeyleri: yüksek/düşük ışık ve ses ortamında karşılaştırmalı çalışma. *Çocuk Dergisi - Journal of Child*, 23(1),16-26. <https://doi.org/10.26650/jc-hild.2023.1123581>.
- Febriangtyas, Y., Febrihartanty, J., & Hadihardjono, D. N. (2019). Workplace support and exclusive breastfeeding practice: a qualitative study in Jakarta, Indonesia. *Malaysian Journal of Nutrition*, 25(1).
- Fewtrell MS, Kennedy K, & Ahluwalia JS. (2016). Predictors of expressed breast milk volume in mothers expressing milk for their preterm infant. *Arch Dis Child Fetal Neonatal Ed*, 101(6), 502-506.
- Fidan, H., Doğan, İ. E., Turan, Ö., İnce, D. A., & Ecevit, A. (2021). Prematüre doğum yapan annelerin doğum sonrası yaşam kalitesi ve anksiyete düzeyi ile term dönemdeki bebeklerinin motor performans düzeyi arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi. *Sağlık ve Toplum*, 31 (1) 84-92.

- Fox R., McMullen S., Newburn M. (2015). UK women's experiences of breastfeeding and additional breastfeeding support: A qualitative study of Baby Café services. *BMC Pregnancy and Childbirth*, 15(1), 147. Crossref PubMed.
- Gabriel, A. S., Volpone, S. D., MacGowan, R. L., Butts, M. M., & Moran, C. M. (2020). When work and family blend together: Examining the daily experiences of breastfeeding mothers at work. *Academy of Management Journal*, 63(5), 1337-1369.
- Hoban R, Bigger H, & Schoeny M, (2018). Milk volume at 2 weeks predicts mother's own milk feeding at neonatal intensive care unit discharge for very low birthweight infants. *Breastfeed Med*, 13(2),135–141.
- Hoban, R., Bowker, R. M., Gross, M. E., & Patel, A. L. (2021). Maternal production of milk for infants in the neonatal intensive care unit. In *Seminars in Perinatology*,45(2),151381.
- Horta BL, de Lima NP. (2019). Breastfeeding and type 2 diabetes: systematic review and meta-analysis. *Curr Diab Rep*, 19,1. doi: 10.1007/s11892-019-1121-x.
- Jardine, F. M. (2019). Breastfeeding without nursing: "If only I'd known more about exclusively pumping before giving birth". *Journal of Human Lactation*, 35(2), 272-283.
- Karagöz, S. (2017). Anne sütünün saklanması, evdeki uygulamalar. *Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi Yenidoğan Dergisi*, 2(2), 500-516.
- Lapillonne A, Bronsky J, Campoy C, Embleton N, Fewtrell M, & Fidler Mis N. (2019). Feeding the late and moderately preterm infant: a position paper of the european society for paediatric gastroenterology, hepatology and nutrition committee on nutrition. *J Pediatr Gastroenterol Nutr*, 69(2),259–70. [https:// doi. org/ 10. 1097/ mpg. 00000 0000 002397](https://doi.org/10.1097/mpg.0000000000002397).
- Lussier MM, Brownell EA, Proulx TA, Bielecki DM, Marinelli KA, &Bellini SL. (2015). Daily breastmilk volume in mothers of very low birth weight neonates: a repeated-measures randomized trial of hand expression versus electric breast pump expression. *Breastfeed Med*, 10, 312–7. doi: 10.1089/bfm.2015.0014
- Meier PP, Johnson TJ, Patel AL, & Rossman B. (2017). Evidence-based methods that promote human milk feeding of preterm infants: An expert review. *Clin Perinatol*, 44(1),1–22.
- Meier PP, Patel AL, Hoban R, & Engstrom JL. (2016). Which breast pump for which mother: an evidence-based approach to individualizing breast pump technology. *J Perinatol*, 36,493–9. doi: 10.1038/jp.2016.14
- Meier, P. P., Patel, A. L., Hoban, R., & Engstrom, J. L. (2016). Which breast pump for which mother: an evidence-based approach to individualizing breast pump technology. *Journal of Perinatology*, 36(7), 493-499.
- Mekonnen AG, Yehualashet SS, & Bayleyegn AD. (2019).The effects of kangaroo mother care on the time to breastfeeding initiation among preterm and LBW infants: a meta-analysis of published studies. *Int Breastfeed J*, 19,14-12.
- Mizuno K, Shimizu T, Ida S, Ito S, Inokuchi M, & Ohura T. (2020). Policy statement of enteral nutrition for preterm and very low birthweight infants. *Pediatr Int*, 62(2),124–7. [https:// doi. org/ 10. 1111/ ped. 14067](https://doi.org/10.1111/ped.14067).
- Nelson, T., Caiola, C., & Tyndall, D. (2022). Integrative Review of Mental Health and Feeding Styles in Parents of Bottle-Fed Infants. *Journal of Obstetric, Gynecologic & Neonatal Nursing*.

- Pandey, S. (2019). Awareness about expressed breast milk feeding among working mothers visiting a tertiary level hospital, Kathmandu. *Journal of Kathmandu Medical College*, 8(2), 60-65.
- Pardes, A. (2017). The breast pump finally joins the 21st century. Boone, IA: Wired. Retrieved from <https://www.wired.com/2017/04/buildinga-better-breast-pump>
- Parker LA, Sullivan S, Krueger C, & Mueller M. (2015). Association of timing of initiation of breastmilk expression on milk volume and timing of lactogenesis stage II among mothers of very low-birth-weight infants. *Breastfeed Med*, 10,84-91.
- Patel AL, Schoeny ME, & Hoban R., (2019). Mediators of racial and ethnic disparity in mother's own milk feeding in very low birth weight infants. *Pediatr Res*, 85,662-670.
- Rios JD, Shah PS, Beltempo M, Louis D, Mukerji A, Premji S, et al. (2021). Costs of neonatal intensive care for Canadian infants with preterm birth. *J Pediatr*, 229, 161-7.e12. doi: <https://doi.org/10.1016/j.jpeds.2020.09.045>.
- Saavedra JM, Dattilo AM. (2017). Nutrition in the first 1000 days of life: society's greatest opportunity. In: Saavedra J, Dattilo A, editors. *Early Nutrition and Long-Term Health: Mechanisms, Consequences, and Opportunities*. Oxford: Elsevier, 35-44.
- Quigley M, Embleton ND, & McGuire W. (2019). Formula versus donor breast milk for feeding preterm or low birth weight infants. *Cochrane Database Syst Rev*, 7(7),Cd002971. <https://doi.org/10.1002/14651858.CD002971.pub5>.
- Qiao J, Dai LJ, Zhang Q, Ouyang YQ. (2020). A meta-analysis of the association between breastfeeding and early childhood obesity. *J Pediatr Nurs*, 53, 57-66. doi: 10.1016/j.pedn.2020.04.024
- Rocha BO, Machado, MP, Bastos LL, Barbosa Silva L, Santos AP, Santos LC, & et al. (2019). Risk factors for delayed onset of lactogenesis II among primiparous mothers from a brazilian baby-friendly hospital. *J Hum Lact*, 36, 146-56. doi: 10.1177/0890334419835174 8.
- Rosenbaum, K. A. (2022). Exclusive breastmilk pumping: A concept analysis. In *Nursing Forum*, 57(5), 946-953
- Ru X, Huang X, Feng, Q. (2020). Successful Full Lactation Achieved by Mothers of Preterm Infants Using Exclusive Pumping. *Front. Pediatr*, 8,191. doi: 10.3389/fped.2020.00191
- Sarı, E., & Güngör Satılmış, İ. (2022). The effect of acupressure on lactation in non-breastfeeding mothers after preterm cesarean delivery. *Health Care for Women International*, 1-13.
- Shamir, R. (2016). The benefits of breast feeding. In *Protein in Neonatal and Infant Nutrition: Recent Updates*, 86,67-76. Karger Publishers.
- Scholten, N., Mause, L., Horenkamp-Sonntag, D., Klein, M., & Dresbach, T. (2022). Initiation of lactation and the provision of human milk to preterm infants in German neonatal intensive care units from the mothers' perspective. *BMC pregnancy and childbirth*, 22(1), 158.
- Sönmez, T., & Özkan, H. (2019). Emzirme Başarısında Emzirme Sandalyesinin Yeri. *Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi*, 6(2), 412-418.
- Titler, S. S., Dexter, F., & Epstein, R. H. (2021). Suggested work guidelines, based on operating room data, for departments with a breast milk pumping supervising anesthesiologist. *Breastfeeding Medicine*, 16(7), 573-578.
- Varıoğlu, Y., & Satılmış, İ. G. (2019). Preterm doğumlarda anne sütünün artırılmasında alternatif bir yöntem: Müzik terapi. *Kadın Sağlığı Hemşireliği Dergisi*, 5(2), 70-82.

- World Health Organization, & United Nations International Children's Emergency Fund.. World breastfeeding week 2020 message. 2020. [https:// www. who. int/ news/ item/ 31- 07- 2020- world- breas tfeed ing- week- 2020- messa ge](https://www.who.int/news/item/31-07-2020-world-breastfeeding-week-2020-message). Accessed 18 July 2023.
- World Health Organization. Infant and Young Child Feeding. World Health Organization. June 9, 2021. <https://www.who.int/en/news-room/fact-sheets/detail/infant-and-young-child-feeding>. Accessed 18 July 2023.
- World Health Organization. Preterm Birth, 2019. Available from:[https:// www.who.int/ news- room/ fact- sheets/ detail/ preterm- birth](https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/preterm-birth). Accessed 18 July 2023.
- World Health Organization & UNICEF. (2018). Protecting, promoting and supporting breastfeeding in facilities providing maternity and newborn services: The revised baby-friendly hospital initiative. Retrieved from the World Health Organization website: [https://www.who.int/nutrition/publications/infantfeeding /bfhi-implementation/ en/](https://www.who.int/nutrition/publications/infantfeeding/bfhi-implementation/en/). Accessed 18 July 2023.
- Yang, R., Chen, D., Wang, H., & Xu, X. (2022). Experiences of mothers of NICU preterm infants in milk management out of the hospital: a qualitative study. *International Breastfeeding Journal*, 17(1), 1-9.

Bölüm 5

ANNE SÜTÜNE YÖNELİK KANITA DAYALI HEMŞİRELİK UYGULAMALARI

Serap ÖZDEMİR¹
Serap BALCI²

ANNE SÜTÜ

Anne sütü, term ve preterm yenidoğanların büyüme ve gelişimi için gereken tüm besin öğelerini içinde barındıran, sindirimi kolay, enerji veren, biyolojik yararı yüksek, eşsiz bir besin kaynağıdır (Bagga ve ark., 2018). Anne sütü ile beslenen bebeklerin yaşam sürelerinin ve yaşam kalitelerinin arttığı, doğumdan itibaren su dahil hiçbir ek besin öğesine gerek duyulmaksızın ilk altı ay tek başına bebeğin bütün ihtiyaçlarını karşılayabildiği bilinmektedir. Bebeklerin büyüme ve gelişiminin devam etmesi ile birlikte, altıncı ay sonrası anne sütü alımının yanı sıra ek besinlerle en az iki yaşına kadar anne sütü alımının sürdürülmesi gerektiği önerilmektedir (DSÖ, 2023).

Anne sütü, özellikle bulaşıcı olan ve olmayan hastalıkların (otitis media, diyare, menenjit, pnömoni, obezite, diyabet vb.) engellenmesinde ideal yağ, protein ve karbonhidrat dengesine sahip, antikor enzim ve hormon gibi biyoaktif bileşenleri içeren karmaşık bir besin kaynağıdır (Davis-Paturet ve ark., 2020; Güngör ve ark., 2020). Bunun yanı sıra anne sütü, bebeğin term ve preterm olmasına, anneye ait bazı bireysel faktörlere, bebeğin gelişim dönemindeki ihtiyaçlarına göre farklı özelliklere sahiptir ve her emzirme sürecinde yapısal farklılıklar göstermektedir yani her annenin sütü yapısal, miktar ve içerik bakımından farklıdır. Doğum sonrası anne sütü; ilk süt olan kolostrum, yedinci günün sonunda gelişen geçiş sütü, olgun süt ve son olarak son süt olarak sınıflandırılmaktadır (Boix-Amoros ve ark., 2019; Mosca ve Gianni, 2017).

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Yusuf Şerefoğlu Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği AD., serap8685@hotmail.com, ORCID iD: 0000-0003-4589-7264

² Doç. Dr. İstanbul Üniversitesi, Cerrahpaşa, Florence Nightingale Hemşirelik Fakültesi, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği AD., serap.balci@iuc.edu.tr, ORCID iD: 0000-0001-8915-6690

kısa sürede düşürdüğü, ayrıca topikal klorheksidin uygulaması kadar enfeksiyon insidansını azalttığı bildirilmiştir (Mekonen ve ark., 2020). Term yenidoğanlarda göbek kordon bakımında anne sütü, açık kuru teknik ve kapalı kuru teknik olarak üç grup belirlenmiş. Sonuçta, anne sütü uygulanan grubun diğer iki gruba göre göbek kordonunun daha hızlı düştüğü ve omfalitin önlenmesini iyileştirdiği bildirilmiştir (Kartikasari ve ark., 2019). Term yenidoğanlarda göbek kordon bakımının insan sütü veya klorheksidin kullanılarak karşılaştırıldığı çalışmada, göbek kordonu düşmesi sonrası günde iki kez anne sütü ve diğer gruba klorheksidin uygulanmış. Sonuçta, en kısa kordon ayrılma süresi topikal anne sütü grubunda olduğu bildirilmiştir (Abbaszadeh ve ark., 2016).

SONUÇ

Anne sütünün term ve preterm bebeklerdeki ağrı, stres, hemodinamik dengenin sürdürülmesi ve ağlama sürelerine, enfeksiyon, epitel doku ve deri iyileşmesine olan etkileri kanıt temelli yapılan bilimsel araştırmalarla tanımlanmıştır.

Dünya üzerinde en değerli besin olan anne sütü bir bebeğin büyüme ve gelişmesinin yanı sıra bebeğin maruz kaldığı minimal invaziv girişimler ve topikal kullanımı üzerindeki etkileri bu besin ögesini daha da önemli hale getirmektedir. Yenidoğan bebeklerin doğum sonrası tanı, tedavi ve bakım uygulamaları esnasında maruz kaldıkları bu işlemlerde anne sütünün ucuz, kolay ulaşılabilir olması, kendi annesinden alınan sütün enfeksiyon riski ya da bulaşıcı hastalık riski taşıyamaması da uygulanabilirliğini kolaylaştırmaktadır.

Yenidoğan hemşirelerinin bu işlemler esnasında anne sütü yöntemlerinden olan emzirme, anne sütünü bebeğin ağızına verme, koklatma ve topikal olarak yapılan girişimleri kullanmaları yenidoğan bebeklerdeki ağrı ve stresi azaltacağı, hemodinamik denge sağlayacağı, ağlama sürelerini kısaltacağı ve topikal olarak kullanıldığında enfeksiyon riskini azaltacağı, cildi iyileştireceği bilinmektedir. Bu uygulamaların yapılması yenidoğan hemşirelerinin çağdaş bakım uygulamaları ile örtüşecek ve yenidoğan sağlığına katkıda bulunacaktır.

KAYNAKLAR

- Abbaszadeh F, Hajizadeh Z, Jahangiri M. (2016). Comparing the impact of topical application of human milk and chlorhexidine on cord separation time in newborns. *Pakistan Journal of Medical Sciences*. 32(1): 239.
- Abou-Dakn M, Fluhr JW, Gensch M, WoECKel A. (2010). Positive effect of HPA lanolin versus expressed breastmilk on painful and damaged nipples during lactation. *Skin Pharmacology and Physiology*. 24(1): 27-35.

- Akcan E, Polat S. (2016). Comparative effect of the smells of amniotic fluid, breast milk, and lavender on newborns' pain during heel lance. *Breastfeed Med.* 11: 309–314.
- Amiri-Farahani L, Sharifi-Heris Z, Mojab F. (2020). The anti-inflammatory properties of the topical application of human milk in dermal and optical diseases. *Evidence-Based Complementary and Alternative Medicine.* 1-10.
- Asena L, Suveren EH, Karabay G, Dursun Altinors D. (2017). Human breast milk drops promote corneal epithelial wound healing. *Current Eye Research.* 42(4): 506-512.
- Avcin E, Kucukoglu S. (2021). The effect of breastfeeding, kangaroo care, and facilitated tucking positioning in reducing the pain during heel stick in neonates. *Journal of Pediatric Nursing.* 61: 410-416.
- Badiee Z, Asghari M, Mohammadzadeh M. (2013). The calming effect of maternal breast milk odor on premature infants. *Pediatr Neonatol.* 54: 322–325.
- Bagga N, Nadipineni R, Mohamed A, Poddutoor P, Chirla K. (2018). A quality initiative to improve exclusive breast milk feeding in preterm neonates. *Int J Pediatr Adolesc Med.* 5(4): 131-134. <https://doi.org/10.1016/j.ijpam.2018.12.003>.
- Baricelli J, Rocafull MA, Vázquez D, Bastidas B, Báez-Ramirez E, Thomas LE. (2015). β -defensin-2 in breast milk displays a broad antimicrobial activity against pathogenic bacteria. *Jornal de Pediatria,* 91: 36-43.
- Baudesson de Chanville A, Brevaut-Malaty V, Garbi A, et al. (2017). Analgesic effect of maternal human milk odor on premature neonates: A randomized controlled trial. *J Hum Lact,* 33(2):300–308. doi:10.1177/0890334417693225
- Boix-Amorós A, Collado MC, Van't Land B, et al. (2019). Reviewing the evidence on breast milk composition and immunological outcomes. *Nutr. Rev,* 77: 541–556.
- Cakirli M, Acikgoz A. (2021). A randomized controlled trial: The effect of own mother's breast milk odor and another mother's breast milk odor on pain level of newborn infants. *Breastfeeding Medicine.* 16(1), 75-81.
- Cirik VA, Efe E. (2020). The effect of expressed breast milk, swaddling and facilitated tucking methods in reducing the pain caused by orogastric tube insertion in preterm infants: A randomized controlled trial. *International Journal of Nursing Studies.* 104, 103532.
- Çamur Z, Erdoğan Ç. (2022). The effects of breastfeeding and breast milk taste or smell on mitigating painful procedures in newborns: systematic review and meta-analysis of randomized controlled trials. *Breastfeeding Medicine.* 17(10), 793-804.
- Davisse-Paturet C, Adel-Patient K, Divaret-Chauveau A, et al. (2019). Breastfeeding status and duration and infections, hospitalizations for infections, and antibiotic use in the first two years of life in the ELFE cohort. *Nutrients.* 11(7):2-12. <https://doi.org/10.3390/nu11071607>.
- Diego JL, Bidikov L, Pedler MG, Kennedy JB, Quiroz-Mercado H, Gregory DG, McCourt EA. (2016). Effect of human milk as a treatment for dry eye syndrome in a mouse model. *Molecular Vision.* 22, 1095.
- Dünya Sağlık Örgütü (2023). Emzirme rehberi. https://www.who.int/health-topics/breastfeeding#tab=tab_1 (Erişim: 12.06.2023).
- Erdoğan Ç, Çamur Z. (2022). The impact of breast milk taste and smell in reducing pain in infants undergoing blood drawing procedure: a randomized controlled study. *Breastfeeding Medicine.* 17(8), 673-677.

- Erkul M, Efe E. (2017). Efficacy of breastfeeding on babies' pain during vaccinations. *Breastfeeding Medicine*. 12(2), 110-115.
- Garwolinska D, Namiesnik J, Kot-Wasik A, et al. (2018). Chemistry of human breast milk—A comprehensive review of the composition and role of milk metabolites in child development. *J. Agric. Food Chem.* 66: 11881–11896.
- Ghaemi S, Navaei P, Rahimirad S, Behjati M, Kelishadi, R. (2014). Evaluation of preventive effects of colostrum against neonatal conjunctivitis: A randomized clinical trial. *Journal of Education and Health Promotion*. 3.
- Gozen D, Caglar S, Bayraktar S, Atici F. (2014). Diaper dermatitis care of newborns human breast milk or barrier cream. *Journal Of Clinical Nursing*. 23(3-4), 515-523.
- Güngör D, Nadaud P, Lapergola CC, et al. (2019). Infant milk-feeding practices and food allergies, allergic rhinitis, atopic dermatitis, and asthma throughout the life span: a systematic review”. *The American Journal of Clinical Nutrition*. 109(1), 772-799.
- Jebreili M, Neshat H, Seyyedrasouli A, et al. (2015). Comparison of breastmilk odor and vanilla odor on mitigating premature infants' response to pain during and after venipuncture. *Breastfeed Med*. 10: 362–365.
- Kanbur BN, Balci S. (2020). Impact of the odors of vanilla extract and breast milk on the frequency of apnea in preterm neonates. *Japan Journal of Nursing Science*. 17(1): e12271.
- Kartikasari R, Wijayanegara H, Syarief O. (2019). Comparison between effectiveness of umbilical cord care using topical breast milk application and dry techniques in accelerating umbilical cord separation and preventing omphalitis. *Infection*. 12, 15.
- Kasrae H, Amiri Farahani L, Yousefi P. (2015). Efficacy of topical application of human breast milk on atopic eczema healing among infants: a randomized clinical trial. *International Journal of Dermatology*. 54(8): 966-971.
- Kucuk Alemdar D, Kardas Ozdemir F. (2017). Effects of having preterm infants smell amniotic fluid, mother's milk, and mother's odor during heel stick procedure on pain, physiological parameters, and crying duration. *Breastfeed Med*. 12:297–304.
- Lin CH, Liaw JJ, Chen YT, Yin T, Yang L, Lan HY. (2022). Efficacy of breast milk olfactory and gustatory interventions on neonates' biobehavioral responses to pain during heel prick procedures. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. 19(3): 1240.
- Locatelli C Bellieni CV. (2018). Sensorial saturation and neonatal pain: A review. *J. Matern. Fetal Neonatal Med*. 31: 3209–3213.
- Maitre NL, Key AP, Slaughter JC, et al. (2020). Neonatal multisensory processing in preterm and term infants predicts sensory reactivity and internalizing tendencies in early childhood. *Brain Topogr*. 33: 586–599.
- Mekonnen M, Estifanos A, Gebremariam M, Biru Y. (2020). Effect of topical application of human breast milk, chlorhexidine and dry cord care on neonatal umbilical cord separation time and rate of cord infection: Cluster randomized trial. 1-17. DOI: <https://doi.org/10.21203/rs.3.rs-122199/v1>
- Mirlashari J, Holsti L, Roohipoor R, et al. (2021). Comparison of breast milk and sucrose in neonatal pain relief and coping with stress of ROP examination using ALPS-Neo. *Iranian J Neonatol*. 12: 46–55.
- Mosca F, Gianni ML. (2017). Human milk: composition and health benefits. *La Pediatria Medica e Chirurgica*. 39(155): 47-52.

- Nurbayanti MS. (2021). The effects of breast feeding and massage on neonatus pain during intravenous blood sampling procedures. *Journal of Neonatal Nursing*. 27(2): 129-134. <https://doi.org/10.1016/j.jnn.2020.05.005>.
- Rad ZA, Aziznejadroshan P, Amiri AS, et al. (2021). The effect of inhaling mother's breast milk odor on the behavioral responses to pain caused by hepatitis B vaccine in pre-term infants: A randomized clinical trial. *BMC Pediatr*. 21(1):61. doi:10.1186/s12887-021-02519-0
- Rosali L, Nesargi S, Mathew S, Vasu U, Rao SP, Bhat S. (2015). Efficacy of expressed breast milk in reducing pain during ROP screening-a randomized controlled trial. *Journal of Tropical Pediatrics*. 61(2): 135-138.
- Sajjadi M, Basirimoghadam M, Amiri Shadmehri E. (2017). Effect of breast milk odor on physiological and behavioral pain responses caused by hepatitis B vaccine in full-term infants. *Horizon Med Sci*. 23: 169-173.
- Seifi B, Jalali S, Heidari M. (2017). Assessment effect of breast milk on diaper dermatitis. *Dermatology Reports*. 9(1): 7044.
- Shen J, Shen M, Jin A. (2023). Application of breast milk smears in umbilical care of full-term newborn. *Biotechnology and Genetic Engineering Reviews*. 1-11.
- Tasci B, Kuzlu Ayyıldız T. (2020). The calming effect of maternal breast milk odor on term infant: A randomized controlled trial. *Breastfeeding Medicine*. 15(11): 724-730.
- Tavlur M, Karakoc A. (2022). The effect of breastfeeding, breast milk odour and mother's heartbeat sound on pain level in newborns: A randomized trial. *International Journal of Nursing Practice*. 28(6): e13067.
- Witkowska-Zimny M, Kamińska-El-Hassan E, Wróbel E. (2019). Milk therapy: unexpected uses for human breast milk. *Nutrients*. 11(5): 944.
- Wu H, Zhang J, Ding Q, et al. (2021). Effect analysis of embracing breast milk sucking to relieve pain of neonatal heel blood sampling: A randomized controlled trial. *Ann Palliat Med*. 10:4384-4390.
- Zhang S, Su F, Li J, Chen W. (2018). The analgesic effects of maternal milk odor on newborns: a meta-analysis. *Breastfeed Med*. 13(5):327-34.

Bölüm 6

PEDİATRİK ENTERAL BESLENMEDE GÜNCEL YAKLAŞIMLAR

Eda ORHAN¹
Serap BALCI²

GİRİŞ

Enteral beslenme, sindirim sistemi normal fonksiyona sahip olduğu halde günlük alması gereken besin miktarını ağız yoluyla alamayan hastalarda, besinlerin ağızdan veya nazogastrik, nazoduodenal tüp, gastrostomi veya gastrojejunostomi tüpü aracılığıyla mideye veya ince bağırsağa verilmesidir. Enteral beslenmenin gerekli olduğu durumlar; özellikle preterm bebekler, emme ve yutma bozuklukları, gastrointestinal hastalıklar, çoklu travma ve ağır yanıklar, büyüme geriliği ve kronik hastalıklardır. Uygulama yolunun seçiminde en önemli kriterler beslenme süresi, üst sindirim sistemi bütünlüğü ve eşlik eden hastalıklardır (Sevinç, Urgancı ve Erkan, 2019; Conk ve ark., 2021; Akbaylar, 2002; ASPEN, 2023).

ENTERAL BESLENME YOLLARI

Nazogastrik Beslenme

Klinik uygulamada sıklıkla kullanılan ve etkili bulunan enteral besleme yöntemidir. Enteral beslenmenin kısa (4-8 hafta) süreceği düşünülen hastalarda tercih edilir. Nazogastrik tüple beslenme daha az girişimseldir, ucuzdur ve kolay uygulanabilir. Tıkanma olasılığı ve rahatsız edici olması olumsuz yönüdür (Valivelu ve ark., 2023).

Zhao ve ark.'nın 2021 yılında akut pankretiti olan 77 pediatrik hastada yaptığı bir çalışmada; nazogastrik tüp ile beslenen çocukların, nazoduodenal tüp ile beslenenlere göre hastanede yatış sürecini daha rahat geçirdiği ve daha kısa sürede taburcu oldukları ifade edilmiştir. Doksan sekiz preterm bebekte yapılan

¹ Hemşire, Dr., Koç Üniversitesi Hastanesi, Eğitim Hemşiresi, edaorhan@gmail.com, ORCID iD: 0000-0002-3729-9435

² Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi- Cerrahpaşa-Florence Nightingale Hemşirelik Fakültesi, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği AD. serap.balci@iuc.edu.tr, ORCID iD: 0000-0001-8915-6690

ENTERAL BESLENMEDEN ORAL BESLENMEYE GEÇİŞ

Enteral beslenmeden oral beslenmeye geçişte çocuk hastada ağız yolu ile alınan miktarlar yeterli enerji düzeyine geldiğinde enteral beslenmeye son verilir. Morag ve ark. 67 preterm bebek ve ebeveynleri ile yaptıkları çalışmada, oral beslenme sürecini yönetmede ebeveynlere aktif rol verilmesinin, standart uygulamaya göre, bebeklerin oral alıma daha çabuk geçmelerini ve daha hızlı taburcu olmasını sağladığı belirtilmiştir (Morag ve ark., 2019). Bir diğer çalışmada; NG ile beslenen 15 preterm bebeğin ebeveynleri tarafından elden beslenmesi ile cihaz yardımıyla beslenmesinin etkileri karşılaştırılmış; ebeveynlerin yönettiği beslenme sürecindeki bebeklerin daha hızlı iyileşme gösterdikleri bulunmuştur (Angot ve ark., 2020).

Oral beslenmeye geçişte yapılan uygulamalardan biri de emme ve yutkunmada rol oynayan kasların güçlendirilmesi için masaj yapılmasıdır. Sığan ve ark.'nın 2013'de serebral palsisi olan 12- 42 aylık yaş aralığında, 81 çocukta yaptıkları bir çalışmada, oral motor terapisi uygulanan çocukların, kontrol grubuna göre oral alıma daha rahat adapte oldukları ifade edilmiştir.

SONUÇ

Bebek ve çocuk hastalarda enteral beslenmenin başlangıcından oral beslenmeye geçişe kadar olan sürede pediatri hemşirelerinin yaşamsal rolü bulunmaktadır. Güncel bilimsel çalışmaların izlenmesi, yenilikçi yaklaşımların yaşama geçirilmesi ve bakım kalitesini yükseltmede pediatri hemşirelerine katkı sağlayarak, kanıt temelli çalışmaları da güçlendirecektir.

KAYNAKLAR

- Akbaylar, H. Basic Principles of Enteral Feeding. *Turk J Gastroenterology*; 2022;13 (4): 186-191.
- Angot, F; ve ark. Behavioral Changes in Preterm Children During Nasogastric Tube Feeding. Comparative Study Of Manual Administration by Parents Versus Mechanical Administration Via Electric Syringe Pump. *Early Human Development*; 2020; 149 (2020) 105151.
- ASPEN (American Society for Parenteral and Enteral Nutrition). 2023. What is Enteral Nutrition? https://www.nutritioncare.org/About_Clinical_Nutrition/What_is_Enteral_Nutrition/ Erişim Tarihi: 1.07.2023.
- Badran, A.T.; Hashish, M.; Ali, A.; ve ark. Nasogastric versus Orogastic Bolus Tube Feeding in Preterm Infants: Pilot Randomized Clinical Trial. *Am J Perinatol.*, 2020; 38(14):1526-1532.

- Batsis, ID; Davis, L; Prichett, L.; Wu, L.; Shores, D.; Au Yeung K., ve ark. Efficacy and tolerance of blended diets in children receiving gastrostomy feeds. *Nutr Clin Pract.* 2020; 35:282-8. <https://doi.org/10.1002/ncp.10406>
- Brown, A.M.; Fisher, E.; ve Forbes, M. L. Bolus vs Continuous Nasogastric Feeds in Mechanically Ventilated Pediatric Patients: A Pilot Study. *Journal of Parenteral and Enteral Nutrition;* 2019; 43(6).
- Brunch, S.; ve ark. Bolus versus continuous feeding regimens post gastrostomy tube placement in children. *Journal of Pediatric Surgery,* 2021; 56; 717-720.
- Brunch, S.; ve ark. Bolus versus Continuous Feeding Regimens Post Gastrostomy Tube Placement in Children. *Journal of Pediatric Surgery.* 2021; 56, 717-720.
- Ceylan, S.; Keskin, Z.Effects of two different positions on stress, pain and feeding tolerance of preterm infants during tube feeding. *Int J Nurs Pract.* 2021; 27:e12911.
- Conk, Z.; Başbakkal Z.; Yılmaz, H.B. ve Bolışık, B. Pediatri Hemşireliği. Akademisyen Kitabevi, Ankara. 2021; s: 262-265.
- Courtney, A.; ve ark. Bolus Versus Continuous Nasogastric Feeds for Infants With Bronchiolitis: A Randomized Trial. *Hospital Pediatrics,* 2022; Volume 12, Issue 1, January.
- Dipasquale, V.; ve ark. Tube Feeding in Neurologically Disabled Children: Hot Topics and New Directions. *Nutrients.* 2022, 14, 3831.
- Ekingen, G.; ve ark. Early Enteral Feeding in Newborn Surgical Patients. *Nutrition;* 2005, 21; 142-146.
- Fayazi, S.; ve al. Comparing Two Methods of Enteral Nutrition in Terms of their Complications and the Time Needed to Reach Goal Calorie in Children Hospitalized in ICU. *Int J Pediatr,* 2017; Vol.4, N.7, Serial No.31 P: 2119-2130.
- Gözen, D.; Erkut, Z.; Uslubaş, R. ve Bilgin, L. Effect of different positions on gastric residuals in preterm infants initiating full enteral feeding. *Nutrition in Clinical Practice;* 2022; 37-71:09.45-954.
- Greer, D.; ve ark. Early Enteral Feeding After Pediatric Abdominal Surgery: A Systematic Review Of The Literature. *Journal Of Pediatric Surgery;* 2020, 55; 1180-1187.
- Haney, A.; Burritt, E.; ve Babbitt C. J. The Impact Of Early Enteral Nutrition on Pediatric Acute Respiratory Failure. *Clinical Nutrition ESPEN;* 2018, 26, 42e46
<https://doi.org/10.1089/acm.2017.0134>
<https://doi.org/10.3389/fnut.2022.775014>
<https://doi.org/10.3390/nu14183831>
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7798396/>
- Jensen, A.; Renaud, E; Drucker, N., ve ark. Why Wait: Early Enteral Feeding After Pediatric Gastrostomy Tube Placement. *J. Pediatr. Surg.* 2018; 53:656-60.
- Johnson, T.W; Spurlock, A.L.; Epp, L., Hurt, R.T., Mundi, M.S. Reemergence of blended tube feeding and parent's reported experiences in their tube fed children. *J Altern Complement Med.* 2018; 24: 369-73.
- Lopriore, E.A. ve ark. Large Variations Between NICU Nurses In Predicting Nasogastric Tube Insertion Length in a Mannequin Study. *International Journal of Nursing Studies Advances;* 2022, Volume 4, December.
- Mikhailov, T.; ve ark. Early Enteral Nutrition Is Associated With Lower Mortality in Critically Ill Children. *Journal of Parenteral and Enteral Nutrition;* 2014; 38(4).

- Morag, I.; ve al. (2019). Transition From Nasogastric Tube to Oral Feeding: The Role of Parental Guided Responsive Feeding. *Front. Pediatr., Sec. Neonatology*, Volume 7 <https://doi.org/10.3389/fped.2019.00190>
- Motta, A.; ve ark. Nasogastric/nasoenteric tube-related adverse events: an integrative review *Rev Lat Am Enfermagem*. 2021; 29: e3400.
- Northington, L.; ve ark. Evaluation Of Methods Used To Verify Nasogastric Feeding Tube Placement in Hospitalized Infants And Children – A Follow-Up Study. *Journal of Pediatric Nursing*, 2022, Volume 63, P: 72-77. <https://doi.org/10.1016/j.pedn.2021.10.018>
- Özçelik, Z.; Cesur, İ.B.; ve Taşkın, D.G. Complications of percutaneous endoscopic gastrostomy in children: a single-center experience. *Cukurova Med J* 2023;48(2):317-322. DOI: 10.17826/cumj.1234116
- Parker, L.A., ve ark. Neonatal Feeding Tube Colonization and the Potential Effect on Infant Health: A Review. *Front. Nutr., Sec. Clinical Nutrition*. 2022; 24 February, Volume 9.
- Pars, H.; Çavuşoğlu, H. A Literature Review of Percutaneous Endoscopic Gastrostomy. *Gastroenterology Nursing*, 2019; Volume 42, Number 4, July/August
- Schmitz, E.; ve ark. Blenderized tube feeding for children: an integrative review. *Rev Paul Pediatr*. 2022; 40: e2020419.
- Sevinç, E. ; Urgancı, N. ve Erkan, T. (2019), Çocuklarda Enteral Beslenme. *Türk Çocuk Gastroenteroloji, Hepatoloji ve Beslenme Derneği*. 2019.
- Sığan, S.; ve ark.Effects of Oral Motor Therapy in Children with Cerebral Palsy. *Annals of Indian Academy of Neurology*, 2013; July-September, Vol 16, Issue 3.
- Singhal, S.; ve ark. Tube Feeding in Children. *Pediatrics in Review*, 2017; Vol. 38 No. 1, S: 23-34.
- Suluhan, D.; ve ark. Effect of Gastrostomy Tube Feeding Education on Parents of Children with Gastrostomy. *Nutrition in Clinical Practice*,2020; 36(6), S:1220-1229.
- Trollip, A.; Lindeback, R.; ve Banerjee, K. Parental perspectives on blenderized tube feeds for children requiring supplemental nutrition. *Nutr Clin Pract*. 2020; 35:471-8. <https://doi.org/10.1002/ncp.10368>
- Tume, L.; Latten, L.; ve Kenworthy, L. Paediatric intensive care nurses' decision-making around gastric residual volume measurement. *British Association of Critical Care Nurses*, 2017; Vol 22 No 5.
- Uncuoğlu, A.; Kutluk, G.; ve Uğraş, M. Çocukluk Çağında Kullanılan Enteral Beslenme Ürünleri Rehberi. *Türk Çocuk Gastroenteroloji, Hepatoloji ve Beslenme Derneği*. 2019.
- Valivelu, N.; ve ark. Evolving Therapeutic Roles of Nasogastric Tubes: Current Concepts in Clinical Practice. *Adv. Ther.* 2023; 40:828–843.
- Wiernicka, A.; ve ark. Analysis of frequency and risk factors for complications of enteral nutrition in children in Poland after percutaneous endoscopic gastrostomy placement. *Nutrition*, 2021; 89, 111265.
- Zhao,H.; Han, Y.; Peng, K.; ve ark. Nasogastric or Nasojejunal Feeding in Pediatric Acute Pancreatitis: A Randomized Controlled Trial. *World Journal of Pediatrics*, 2021; 17:536–543.

Bölüm 7

PEDİATRİ HEMŞİRELİĞİNDE GÜNCEL BAKIM YAKLAŞIMLARI

Emine GÜNEŞ ŞAN¹
Sümeyye YILDIZ²

GİRİŞ

Pediyatri hemşiresi 0-18 yaş grubu çocukların fiziksel, sosyal, bilişsel ve duygusal yönden sağlıklı büyüme ve gelişiminin desteklenmesi, hastalıklardan korunması, tedavi ve bakımından sağlanmasından sorumlu kişidir. Pediyatri hemşiresi çocuk ve aileyi bakımın merkezine almaktadır. Amacı çocuğun sağlığını en üst düzeye çıkarmaktır (Kılıçarslan Törüner, Büyükgönenç, 2023; Yüzer Alsaç, Yiğit, 2018).

Hemşirelerin bakım verici, eğitici, karar verici, savunucu, yönetici, rehabilite edici, rahatlatıcı, tedavi edici ve danışmanlık rolleri bulunmaktadır (Kılıçarslan Törüner, Büyükgönenç, 2023). Hastalara bakım sunarken, duygusal destek, bilgi, danışmanlık sağlarken bu rollerini kullanmaktadır (Ricci, Kyle, 2021). Pediyatri hemşireliğindeki mevcut bakım yaklaşımları, pediyatrik hastaların refahını ve sonuçlarını iyileştirmeyi amaçlayan bir dizi yaklaşımını kapsamaktadır. Aşağıda bu yaklaşımlardan bahsedilmektedir.

ATRAVMATİK BAKIM

Atravmatik bakım, sağlık sistemi içinde çocukların ve ailelerinin yaşadığı psikolojik ve fiziksel sıkıntıları ortadan kaldıran veya en aza indiren, terapötik bakımın sağlanmasıdır. Fiziksel sıkıntılar, uykusuzluk, hareketsizlik, ağrının yarattığı sıkıntılardan, aşırı sıcaklık, yüksek sesler, parlak ışıklar veya karanlık gibi duyuşsal uyaranların yarattığı sıkıntılara kadar değişiklik gösterebilmektedir (Hockenberry vd., 2017; Kılıçarslan Törüner, Büyükgönenç, 2023).

Çocuklara uygulanan işlemler travmatik olabilmektedir. Atravmatik bakımda amaç çocuklara uygulanan işlemler esnasında hem ailenin hem de çocuğun

¹ Arş. Gör., Bartın Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği, egunessan@gmail.com, ORCID iD: 0000-0002-5491-8621

² Arş. Gör., Gazi Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği AD., smyldz24@gmail.com, ORCID iD: 0000-0001-6101-5677

2019).

Ağrı Yönetimi

Yenidoğanlar doğdukları andan itibaren topuk kanı alma, aşı uygulama, kan şekeri ölçmek gibi girişimsel işlemlere maruz kalabilmektedir (Costa vd., 2017; Eroğlu, Arslan, 2018). Ağrı yönetiminde amaç yenidoğanların maruz kalmış oldukları ağrılı girişimlerle baş etmesini sağlamaktır (Polat, Akcan, 2017). Yenidoğanların yaşamış oldukları ağrı beyin gelişimini, büyüme ve gelişmeyi, ebeveyn-çocuk etkileşimini olumsuz yönde ekleyebilmektedir (Eroğlu , Arslan, 2018).

SONUÇ

Pediyatrik bakım yaklaşımları, bebeklikten adölesanlığa kadar çocukların tıbbi ve bütünsel refahına odaklanır, hastalıkların tanı, tedavisi, akut ve kronik durumların yönetimi dahil olmak üzere çok çeşitli sağlık hizmetlerini kapsamaktadır. Pediyatrik bakım alanında sağlık hizmeti sağlayıcılarının çocukların refahını sağlamak için kullandıkları çeşitli yaklaşımlar vardır. Bu yaklaşımlar pediyatrik hastalara kapsamlı ve etkili bakımın sağlanmasında önemli bir rol oynamaktadır.

KAYNAKLAR

- American Academy of Pediatrics.* (2012). Patient- and family-centered care and the pediatrician's role. *Pediatrics*, 129(2), 394-404. <https://doi.org/10.1542/peds.2011-3084>
- Abukari, A., Schmollgruber, S. (2023). Concepts of family-centered care at the neonatal and paediatric intensive care unit: A scoping review. *Journal of Pediatric Nursing*, 71, e1-e10.
- Aghajari, P., Valizadeh, L., Zamanzadeh, V., Ghahramanian, A., Foronda, C. (2019). Cultural sensitivity in paediatric nursing care: a concept analysis using the hybrid method. *Scandinavian Journal of Caring Sciences*, 33(3), 609-620.
- Altimier, L., Phillips, R. (2016). The Neonatal Integrative Developmental Care Model: Advanced Clinical Applications of the Seven Core Measures for Neuroprotective Family-centered Developmental Care. *Newborn and Infant Nursing Reviews*, 16(4), 230-244. <https://doi.org/10.1053/j.nainr.2016.09.030>
- Arpacı, T., Altay, N. (2017). Yenidoğan Yoğun Bakım Ünitelerinde Bireyselleştirilmiş Gelişimsel Bakım: Güncel Yaklaşımlar. *Türkiye Klinikleri Hemşirelik Bilimleri*, 9(3). <https://doi.org/10.5336/nurses.2017-55289>
- Ball, J. W., Bindler, R. C., Cowen, K. J. (2012). *Principles of Pediatric Nursing Caring for Children* (5 th Edition). New Jersey: Pearson Education.
- Boundy, E. O., Dastjerdi, R., Spiegelman, D., Fawzi, W. W., Missmer, S. A., Lieberman, E., Kajeepeta, S., Wall, S., Chan, G. J. (2016). Kangaroo mother care and neonatal outcomes: A meta-analysis. *Pediatrics*, 137(1). <https://doi.org/10.1542/peds.2015-2238>
- Boxwell, G. (2016). *Yenidoğan yoğun bakım hemşireliği* (Çev. Tüfekçi güdücü, F., Alemdar üçük, D., Özdemir Kardaş, F.). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık. p: 441-454.

- Browne, J., Cicco, R., Dunn, M. S., Graven, S. N., Gregory, S., Harrell, J. W., Jaeger, C. B., Johnson, B. H., , King, J. D. (2013). Recommended standards for newborn ICU design, eighth edition. *Journal of Perinatology*, 33, 2–16. <https://doi.org/10.1038/jp.2013.10>
- Conk, Z., Başbakkal, Z., Yılmaz, H., , Bolışık, B. (2013). *Pediatric hemşireliği*. Ankara: Akademisyen Tıp Kitabevi.
- Costa, T., Rossato, L. M., Bueno, M., Secco, I. L., Sposito, N. P. B., Harrison, D., de Freitas, J. S. (2017). Nurses' knowledge and practices regarding pain management in newborns. *Revista Da Escola de Enfermagem*, 51:e03210. <https://doi.org/10.1590/S1980-220X2016034403210>
- Doğan, P., Akçay, N., Bal Yılmaz, H. (2021). Pediatric hemşireliğinde önemli bir girişim: travmatik bakım ve yaklaşımları. *İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 6(2), 131–135.
- Eroğlu, A., Arslan, S. (2018). Yenidoğanda ağrının algılanması, değerlendirilmesi ve yönetimi. *Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 8(1), 52–60.
- Fath, L. (2008). A primer for nursing case management. *Paediatrics and Child Health*, 18, S84–S86.
- Hernández, N. L., Grillo, M.H.R., Lovera, A. (2016). Strategies for neonatal developmental care and family-centered neonatal care. *Investigacion y Educacion En Enfermeria*, 34(1), 104–112. <https://doi.org/10.17533/udea.iee.v34n1a12>
- Hockenberry, M. J., Wilson, D., Rodgers, C. C. (2017). *Wong's essentials of pediatric nursing* (10th Edition). China: Elsevier.
- Hockenberry, M., Wilson, D., Barrera, P., Melnyk, B. M., Small, L. (2006). Evidence-based practice. Implementing evidence-based nursing practice in a pediatric hospital. *Pediatric Nursing*, 32(4).
- Penga, H.F., Yinb, T., Yangc, L., Wangd, C., Change, Y.C., Jengf, M.J., Liawg, J.J (2018). Non-nutritive sucking, oral breast milk, and facilitated tucking relieve preterm infant pain during heel-stick procedures: A prospective, randomized controlled trial. *International Journal of Nursing Studies*, 77, 162–170.
- İncekar, M. Ç., Gözen, D. (2019). Preterm Bebeklerde Bireyselleştirilmiş Gelişimsel Bakım. *Journal of Health and Sport Sciences*, 2(1), 16–21. <https://doi.org/10.1097/01.ANC.0000324337.01970.76>
- Joshi, M., Sahoo, T., Thukral, A., Joshi, P., Sethi, A., , Agarwal, R. (2018). Improving Duration of Kangaroo Mother Care in a Tertiary-care Neonatal Unit : A Quality Improvement Initiative. *Indian Pediatrics*, 55, 744–747. <https://doi.org/10.1007/s13312-018-1372-7>
- Kılıçarslan Törüner, E., Büyükgönenç, L. (2023). *Çocuk Sağlığı Temel Hemşirelik Yaklaşımları* (3. Baskı). Ankara: Ankara Nobel Kitabevleri.
- Kocaman, G. (2003). Hemşirelikte kanıta dayalı uygulama. *Hemşirelikte Araştırma Geliştirme Dergisi*, 5(2), 61–69.
- Küçük, E., Çakmak, S., Kapucu, S., Meltem, K., , Kahveci, R. (2017). Hemşirelik öğrencilerinin kanıta dayalı hemşirelik uygulamalarına ilişkin farkındalıklarının belirlenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 4(2), 1–12.
- Kuo, D., Houtrow, A., Arango, P., Kuhlthau, K., Simmons, J., Neff, J. (2012). Family-centered care: current applications and future directions in pediatric health care. *Maternal and Child Health Journal*, 16, 297–305.

- Liaw, J. J., Yang, L., Ti, Y., Blackburn, S. T., Chang, Y. C., Sun, L. W. (2010). Non-nutritive sucking relieves pain for preterm infants during heel stick procedures in Taiwan. *Journal of Clinical Nursing*, 19(19-20), 2741-2751. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2702.2010.03300.x>
- Lisanti, A. J., Vittner, D., Medoff-Cooper, B., Fogel, J., Wernovsky, G., Butler, S. (2019). Individualized Family-Centered Developmental Care. *The Journal of Cardiovascular Nursing*, 34(1), 85–93. <https://doi.org/10.1097/JCN.0000000000000546>
- Maltese, A., Gallai, B., Marotta, R., Lavano, F., Lavano, S. M., Tripi, G., Romano, P., D'Oro, L., Salerno, M. (2017). The synactive theory of development: The keyword for neurodevelopmental disorders. *Acta Medica Mediterranea*, 33(2),1257-1263. https://doi.org/10.19193/0393-6384_2017_2s_194
- Moody, C., Callahan, T. J., Aldrich, H., Gance-Cleveland, B., Sables-Baus, S. (2017). Early Initiation of Newborn Individualized Developmental Care and Assessment Program (NIDCAP) Reduces Length of Stay: A Quality Improvement Project. *Journal of Pediatric Nursing*, 32, 59-63. <https://doi.org/10.1016/j.pedn.2016.11.001>
- Nadeau, K., Pinner, K., Murphy, K., Belderson, K. (2017). Perceptions of a Primary Nursing Care Model in a Pediatric Hematology/Oncology Unit. *J Pediatr Oncol Nurs*, 34(1),28–34. <https://doi.org/10.1177/1043454216631472>
- Nelson, A. M., Bedford, P. J. (2016). Mothering a Preterm Infant Receiving NIDCAP Care in a Level III Newborn Intensive Care Unit. *Journal of Pediatric Nursing*, 31(4), e271-e282. <https://doi.org/10.1016/j.pedn.2016.01.001>
- Odabaşoğlu, E., Tural Büyük, E., Ünalı Baydın, N. (2021). Attitudes Towards Evidence-Based Nursing And Barriers Against Utilizing Research: The Case Of Pediatrics Nurses. *JSHS*, 6(1), 147–155.
- Özek, E., Bilgen, H.S. (2018). *Yenidoğan yoğun bakım hemşireliği: Esaslar ve uygulamalar*. Ankara: Güneş Tıp Kitabevleri. p: 97–104.
- Öztürk, C., Ayar, D. (2014). Pediatri Hemşireliğinde Aile Merkezli Bakım. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 7(4).
- Polat, S., Akcan, E. (2017). Yenidoğanlarda Ağrı ve Ağrı Yönetiminde Hemşirenin Rolü. *ACU Sağlık Bil Deg*, 2, 64–69.
- Ricci, S.S., Kyle, T., Carman, S. (2021). *Maternity and pediatric nursing* (4th edition). Philadelphia: Wolters Kluwer.
- Taş Arslan, F., Akkoyun, S. (2019). Yenidoğan Yoğun Bakım Ünitesinde Gelişimsel Bakım Model ve Uygulamaları. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi Derleme GÜJHS*, 8(4), 468–473.
- Turan, T., Erdoğan, Ç. (2018). Family-Centered Care from the Perspective of Pediatric Intensive Care Nurses View project. *JAREN*, 4(2),127–132. <https://doi.org/10.5222/jaren.2018.127>
- Tutar Güven, Ş., Dalgiç, A.İ. (2017). Prematüre yenidoğanlar için geliştirilmiş bireyselleştirilmiş destekleyici gelişimsel bakım programı. *Uluslararası Hakemli Kadın Hastalıkları ve Anne Çocuk Sağlığı Dergisi (Jacsd)*, 9, 41–61. <https://doi.org/10.17367/JA-CSD.2017.1.004>
- Tutar Güven, Ş., Kaya, A., İşler Dalgiç, A. (2019). Preterm Bebeklerde Gestasyonel Haftalara Göre Bireyselleştirilmiş Destekleyici Gelişimsel Bakım Uygulamaları. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 12(4), 283–293.
- Uysal, G., Düzkaaya, D. (2013). Çocuk yoğun bakım ünitelerinde kanıta dayalı uygulamalar. *Yoğun Bakım Hemşireliği Dergisi*, 17(1), 29–36.

- van den Hoogen, A., Teunis, C. J., Shellhaas, R. A., Pillen, S., Benders, M., , Dudink, J. (2017). How to improve sleep in a neonatal intensive care unit: A systematic review. *Early Human Development*, 113, 78-86. <https://doi.org/10.1016/j.earlhumdev.2017.07.002>
- van Giersbergen, M., Yoltay, H. (2022). Hemşireler Arası Profesyonel Mesleki İşbirliği: Kanıt Temelli Uygulamalar. *Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 6(2), 334-344.
- VandenBerg, K. A. (2007). Individualized developmental care for high risk newborns in the NICU: A practice guideline. In *Early Human Development*, 83(7), 433-442. <https://doi.org/10.1016/j.earlhumdev.2007.03.008>
- Varvara, B., Effrossine, T., Despoina, K., Konstantinos, D., Matziou, V. (2016). Effects of neonatal intensive care unit nursing conditions in neonatal NREM sleep. *Journal of Neonatal Nursing*, 22(3),115-123. <https://doi.org/10.1016/j.jnn.2015.11.004>
- WHO (World Health Organization). Kangaroo mother care to reduce morbidity and mortality in low-birth-weight infants [Internet]. 2019 [cited 2019 Feb 25]. Available from: https://www.who.int/elena/titles/kangaroo_care_infants/en/.
- Yüzer Alsaç, S., Yiğit, R. (2018). Pediatri Hemşiresinin Roller ve Rollerinin Değerlendirilmesi Konusunda Yapılan Çalışmalar. *Türkiye Klinikleri J Pediatr Nurs-Special Topics*, 4(1), 8-11.

Bölüm 8

EKOLOJİK BİR MODEL PERSPEKTİFİNDEN ÇOCUK MERKEZLİ BAKIM

Tuba GIYNAŞ¹
Figen YARDIMCI²

GİRİŞ

Çocuk merkezli bakım (ÇMB), çocukları/gençleri ön plana tutarak onların ilgi alanlarını ve düşüncelerini sağlık bakımı uygulamalarının merkezine yerleştirir (Carter & Ford, 2013). ÇMB, çocukları/gençleri kendi hayatlarının başrolleri olarak kabul eder ve kendi sağlık hizmetlerine katılma/dahil olma haklarını destekler (Bray vd., 2014) ÇMB'nin temelini oluşturan ilkeler arasında: çocuğu sadece sağlığı veya hastalıklarından daha fazlası olarak gören bütüncül bir çocuk anlayışı; çocuğun ve ailenin genel deneyimine duyulan ilgi; çocukların/gençlerin ve ebeveynlerinin bakım ortakları olarak kabul edilmesi; hizmetlerin çocuk ve ailenin ihtiyaçları etrafında koordine edilmesi için savunuculuk; yetişkin hizmetlerine uygun geçişin sağlanması bulunmaktadır. ÇMB, bakımın planlanması ve sağlanmasında çocuğun/gencin çıkarlarını başlangıç noktası olarak gördüğü için sağlık profesyonellerine çocukları/gençleri ve aileleri bakıma nasıl dahil edecekleri konusunda daha radikal bir düşünce tarzı sunar. Uygulamada Aile Merkezli Bakım (AMB)' in yorumlanması ve uygulanmasına ilişkin yaygın olarak bildirilen zorluklara rağmen, AMB hala çocukların bakımı için en uygun model olarak önerilmektedir (Coyne, 2015). Bu nedenle ortaya çıkan temel sorular; ÇMB'nin köklü AMB modelinden nasıl farklı olduğu, AMB ile ilgili tam olarak nereye konumlandırıldığı ve ÇMB' nin nasıl tamamlayıcı nitelikte olduğudur? ÇMB' nin AMB'ye bir alternatif olabileceğini bildirilmektedir (Coyne vd., 2016; Shields, 2015). Çocuğun görüşleriyle ilgili olarak, Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 12. maddesinde, *'Her çocuk, kendisini ilgilendiren herhangi bir konu ya da işlem sırasında görüşlerini serbestçe ifade etme, görüşlerinin dikkate*

¹ Uzm. Hemşire, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği, Beyşehir Devlet Hastanesi, tubagiynas@hotmail.com, ORCID iD: 0000-0002-4738-0421

² Doç. Dr., Ege Üniversitesi, Hemşirelik Fakültesi, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği AD, ORCID iD: 0000-0002-1550-985X

sayede hem kendi bakış açısını hem de diğer bireylerin bakış açısının anladığı bir süreçtir. Odak noktası, kolektif çabaların sosyokültürel bir bilgi inşa ettiği kişiler arası bir etkileşimdir (Rogoff, 1990). Çocuğun katılımına rehberlik etmek, onaylama, işaret etme, gösterme, etiketleme, sorgulama ve çocuğun girişimlerini genişletme, çocuğun yakın bir yeterlilik içinde hareket etmesine yardımcı olma, modelleme, hazırlama ve amacı odakta tutma gibi eylemleri içerir (Sommer vd., 2009). Çocukların katılımı, zaman içinde gelişen ve çocukluk boyunca paylaşılan sorumluluğu veya sorumluluk müzakeresini içeren bir süreç olarak görülmelidir. Güven, saygı, özerklik ve kendi kaderini tayin kavramlarının ÇMB yaklaşımının temelini oluşturan kavramlar olduğu açıktır. Bu kavramlar çocuk-sağlık profesyoneli arasındaki ilişkileri, bilgi ve iletişim etkileşimlerinin düzenlenmesi ile yakından bağlantılıdır. Çocuk haklarına saygı duymak için ÇMB yaklaşımı ve çocuk haklarının sağlık hizmetlerine dahil edilmesi konusunda net bir anlayış ve kararlılık gerekir.

SONUÇ

ÇMB, bir yaklaşım, bir model veya bir düşünme biçimi olarak çeşitli şekillerde tanımlanmıştır ve tam olarak ne olması gerektiği konusunda tartışmalar hala devam etmektedir. Çocuklar sağlık konusunda temel ortaklardır ve sağlıklarını etkileyen kararlara onları dahil etmek, ihtiyaçlarının karşılandığından ve tercihlerinin dikkate alındığından emin olmak önemlidir. Ayrıca çocuk katılımı bakımın başarısını artırmaktadır. Çocuk merkezli bir yaklaşımın benimsenmesi, çocukların haklarının tanınmasını, bu haklara odaklanılmasını ve çocukların seslerine, deneyimlerine ve katılımına değer verilmesini gerektirir. Çocukların sesini duyma taahhüdü olmasına rağmen, sağlık hizmetlerine dahil olma ve seçimleri kolaylaştırma konusunda bugüne kadar daha az ilerleme kaydedilmiştir. Çocukların ve gençlerin deneyimlerine doğrudan erişmek için çocuk merkezli yöntemler kullanılarak, çocukların ihtiyaçlarına ilişkin daha fazla araştırma yapılması gerekmektedir. Elde edilen sonuçlar, pediatri hemşireliği ve sağlık hizmetlerinde eğitim, araştırma ve klinik uygulamadaki potansiyel boşlukların belirlenmesine ve ele alınmasına yardımcı olacaktır.

KAYNAKLAR

- Bakke, A. (2016). Empowering Our Youth: Initiating Sexual Health Education on the Inpatient Unit for the Chronically Ill Pediatric Patient. *Urologic Nursing*, 36(6), 267-288. <https://doi.org/10.7257/1053-816X.2016.36.6.267>
- Bowen, M. (1978). *Family Therapy in Clinical Practice*. New York and London: Jason Aronson.

- Bray, L., Ford, K., Edwards, M., Dickinson, A., & Carter, B. (2014). *Child-Centred Nursing: Promoting Critical Thinking*. 1-192.
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The Ecology of Human Development: Experiments by Nature and Design*. Harvard University Press.
- Bronfenbrenner, U. (1986). Ecology of the family as a context for human development: Research perspectives. *Developmental Psychology*, 22(6), 723-742. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.22.6.723>
- Bronfenbrenner, U. (1999). Environments in developmental perspective: Theoretical and operational models. İçinde S. L. Friedman & T. D. Wachs (Ed.), *Measuring environment across the life span: Emerging methods and concepts*. (ss. 3-28). American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/10317-001>
- Carter, B. (2008). Commentary on Shields L, Pratt J & Hunter J (2006) Family centred care: A review of qualitative studies. *Journal of Clinical Nursing* 5, 1317-23. *Journal of Clinical Nursing*, 17(15), 2091-2093. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2702.2007.02106.x>
- Carter, B., Bray, L., Dickinson, A., & Edwards, M. (2014). *Child-Centred Nursing: Promoting Critical Thinking*. Sage Publications. <https://doi.org/10.4135/9781473920088>
- Carter, B., & Ford, K. (2013). Researching children's health experiences: The place for participatory, child-centered, arts-based approaches. *Research in Nursing & Health*, 36(1), 95-107. <https://doi.org/10.1002/nur.21517>
- Clarke, A., & Nicholson, M. (Sue). (2007). The Child Friendly Healthcare Initiative – an update: Andrew Clarke and Sue Nicholson report on the continued need for universal standards for child health care and announce the launch of online resources to support implementation of child friendly standards. *Paediatric Care*, 19(8), 36-37. <https://doi.org/10.7748/paed2007.10.19.8.36.c4465>
- Conk, Başbakkal, Bal Yılmaz, & Bolışık. (2022). *Pediatric Hemşireliği* (3. bs). Akademisyen Yayınevi.
- Coyne, I. (2008). Children's participation in consultations and decision-making at health service level: A review of the literature. *International Journal of Nursing Studies*, 45(11), 1682-1689. <https://doi.org/10.1016/j.ijnurstu.2008.05.002>
- Coyne, I. (2015). Families and health-care professionals' perspectives and expectations of family-centred care: Hidden expectations and unclear roles. *Health Expectations*, 18(5), 796-808. <https://doi.org/10.1111/hex.12104>
- Coyne, I., Amory, A., Kiernan, G., & Gibson, F. (2014). Children's participation in shared decision-making: Children, adolescents, parents and healthcare professionals' perspectives and experiences. *European Journal of Oncology Nursing*, 18(3), 273-280. <https://doi.org/10.1016/j.ejon.2014.01.006>
- Coyne, I., & Gallagher, P. (2011). Participation in communication and decision-making: Children and young people's experiences in a hospital setting. *Journal of Clinical Nursing*, 20(15-16), 2334-2343. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2702.2010.03582.x>
- Coyne, I., Hallström, I., & Söderbäck, M. (2016). Reframing the focus from a family-centred to a child-centred care approach for children's healthcare. *Journal of Child Health Care*, 20(4), 494-502. <https://doi.org/10.1177/1367493516642744>
- Coyne, I., & Harder, M. (2011). Children's participation in decision-making: Balancing protection with shared decision-making using a situational perspective. *Journal of Child Health Care*, 15(4), 312-319. <https://doi.org/10.1177/1367493511406570>
- EACH. (2015). Each charter—EACH, the European Association for Children in Hospital. *Each for sick children*. <https://each-for-sick-children.org/each-charter/>

- Ford, K., Dickinson, A., Water, T., Campbell, S., Bray, L., & Carter, B. (2018). Child Centred Care: Challenging Assumptions and Repositioning Children and Young People. *Journal of Pediatric Nursing*, 43, e39-e43. <https://doi.org/10.1016/j.pedn.2018.08.012>
- Foster, M., Whitehead, L., & Maybee, P. (2010). Parents' and health professionals' perceptions of family centred care for children in hospital, in developed and developing countries: A review of the literature. *International Journal of Nursing Studies*, 47(9), 1184-1193. <https://doi.org/10.1016/j.ijnurstu.2010.05.005>
- Gabe, J., Olumide, G., & Bury, M. (2004). 'It takes three to tango': *Social Science & Medicine*, 59(5), 1071-1079. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2003.09.035>
- Garling, P. R. (2009). *Final report of the Special Commission of Inquiry into Acute Care Services in NSW public hospitals* (Australia, New South Wales) [Report]. Department of Police and Justice (NSW). <https://apo.org.au/node/4575>
- Gasper, E. A. (2003). Will they listen? *Paediatric Nursing*, 15(2), 3.
- Hallström, I., & Elander, G. (2005). Decision Making in Paediatric Care: An overview with reference to nursing care. *Nursing Ethics*, 12(3), 223-238. <https://doi.org/10.1191/0969733005ne785oa>
- Hallström, I., Ingrid, & Elander, G. (2002a). An Observational Study of the Level at Which Parents Participate in Decisions During Their Child's Hospitalization. *Nursing Ethics*, 9(2), 203-214. <https://doi.org/10.1191/0969733002ne499oa>
- Kennedy. (2001). *Learning from Bristol: The Report of the Public Inquiry into Children's Heart Surgery at the Bristol Royal Infirmary 1984--1995*. https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/273320/5363.pdf
- Liebel, M. (2017). Children Without Childhood? Against the Postcolonial Capture of Childhoods in the Global South. İçinde A. Invernizzi, M. Liebel, B. Milne, & R. Budde (Ed.), *'Children Out of Place' and Human Rights: In Memory of Judith Ennew* (ss. 79-97). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-319-33251-2_6
- Mårtensson, E. K., & Fägerskiöld, A. M. (2008). A review of children's decision-making competence in health care. *Journal of Clinical Nursing*, 17(23), 3131-3141. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2702.2006.01920.x>
- Mikkelsen, & Frederiksen, K. (2011). Family-centred care of children in hospital—A concept analysis: Family-centred care of children in hospital. *Journal of Advanced Nursing*, 67(5), 1152-1162. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2648.2010.05574.x>
- Onugha, N., & Finlay, F. (2012). The voice of the adolescent. *Archives of Disease in Childhood*, 97(Suppl 1), A74.2-A75. <https://doi.org/10.1136/archdischild-2012-301885.181>
- Qvortrup, J., Bardy, M., Sgritta, G., & Wintersberger, H. (toim). (1994). *Childhood matters: Social theory, practice and politics* [C2 Toimitettu kirja, kokoomateos, konferenssijulkaisu tai lehden erikoisnumero (Book (editor))]. Avebury. <https://www.julkari.fi/handle/10024/103667>
- Rogoff, B. (1990). *Apprenticeship in thinking: Cognitive development in social context* (ss. xiv, 242). Oxford University Press.
- Runeson, I., Hallström, I., Elander, G., & Hermerén, G. (2002). Children's Participation in the Decision-Making Process During Hospitalization: An observational study. *Nursing Ethics*, 9(6), 583-598. <https://doi.org/10.1191/0969733002ne553oa>
- Schalkers, I., Dedding, C. W. M., & Bunders, J. F. G. (2015). '[I would like] a place to be alone, other than the toilet'—Children's perspectives on paediatric hospital care in the Netherlands. *Health Expectations*, 18(6), 2066-2078. <https://doi.org/10.1111/hex.12174>

- Shields, L. (2010). Questioning family-centred care: Questioning family-centred care. *Journal of Clinical Nursing*, 19(17-18), 2629-2638. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2702.2010.03214.x>
- Shields, L. (2015). Shields L. What is family-centred care? *European Journal of Person Centered Healthcare*. 2015;3(2):139-144. *European Journal of Person Centered Health Care*, 3, 139-144.
- Smith, J., Swallow, V., & Coyne, I. (2015). Involving Parents in Managing Their Child's Long-Term Condition—A Concept Synthesis of Family-Centered Care and Partnership-in-Care. *Journal of Pediatric Nursing*, 30(1), 143-159. <https://doi.org/10.1016/j.pedn.2014.10.014>
- Sommer, D., Samuelsson, I. P., & Hundeide, K. (2009). *Child Perspectives and Children's Perspectives in Theory and Practice*. Springer Science & Business Media.
- Söderbäck, M., Coyne, I., & Harder, M. (2011). The importance of including both a child perspective and the child's perspective within health care settings to provide truly child-centred care. *Journal of Child Health Care*, 15(2), 99-106. <https://doi.org/10.1177/1367493510397624>
- Tates, K., Elbers, E., Meeuwesen, L., & Bensing, J. (2002). Doctor–parent–child relationships: A 'pas de trois'. *Patient Education and Counseling*, 48(1), 5-14. [https://doi.org/10.1016/S0738-3991\(02\)00093-9](https://doi.org/10.1016/S0738-3991(02)00093-9)
- UNCRC. (1989). *Convention on the Rights of the Child*. United Nations Convention on the Rights of the Child (UNCRC). <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/ProfessionalInterest/crc.pdf>
- Wassmer, E., Minnaar, G., Aal, N. A., Atkinson, M., Gupta, E., Yuen, S., & Rylance, G. (2007). How do paediatricians communicate with children and parents? *Acta Paediatrica*, 93(11), 1501-1506. <https://doi.org/10.1111/j.1651-2227.2004.tb02637.x>
- www.nobab.se. (t.y.). *NOBAB arbetar för barns och ungas rättigheter och behov inom hälso- och sjukvård*. NOBAB. Geliş tarihi 13 Eylül 2023, gönderen <https://www.nobab.se>

Bölüm 9

KRONİK HASTALIKLARDA AİLE VE ÇOCUK MERKEZLİ HEMŞİRELİK YAKLAŞIMI

Dilek ERGİN¹
Duygu KARAARSLAN²
Selin DEMİRBAĞ³

GİRİŞ

Ebeveynler, çocuklarının doğumundan itibaren düzenli kontroller veya hastalıkları sebebiyle sık sık hastaneye gitme ihtiyacı duymaktadırlar. Hem hastalık süreçleri hem de hastanede yatma deneyimleri, çocuklar ve ebeveynleri için stres ve anksiyete yaratan bir deneyimdir. Çocuk için destekleyici ortamın oluşturulması çocuğun bakım memnuniyetinin ve yaşam kalitesinin artmasını sağlayacaktır (Semerci vd., 2021). Aile Odaklı Bakım/Aile Merkezli Bakım, pediatri hemşireliğinde bakım felsefesi olarak benimsenmiştir (American Nurses Association and Society of Pediatric Nurses, 2003). Aile merkezli bakımın sağlanması, klinisyenin bakım verme sürecine ailenin çocukların hayatındaki değişmez olduğuna dair bilgi ve inancı dahil etmesi anlamına gelmektedir. Çocuklar ilişki içinde oldukları kişilerden etkilenir ve onları etkiler; ailelerin bakım süreçlerine dahil edilmesiyle çocukların daha kaliteli bakım alması sağlanacaktır. Aile merkezli bakımın pediatri hemşireliğinde bakım felsefesi olarak resmi olarak benimsenmesi, pediatri hemşirelerinin sadece fiziksel sağlığı değil aynı zamanda sağlıklı duygusal ve psikolojik gelişimi de destekleyecek ve teşvik edecek şekilde bebek ve çocuklara bakım verme sorumluluğunu ve amacını üstlenmeleri için bir çerçeve sağlamaya hizmet etmektedir (Harrison, 2010).

Çocuklar sağlıkta önemli paydaşlardır. Sağlıklarını etkileyen kararlara onları dahil etmek, ihtiyaçlarının karşılandığından ve tercihlerinin dikkate

¹ Prof. Dr., Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği AD. dilekergin.cbu@gmail.com ORCID iD: 0000-0001-6451-0278

² Arş. Gör. Dr., Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği AD. duyukrrsln@gmail.com ORCID iD: 0000-0001-5583-2638

³ Arş. Gör. Dr., Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği AD. selin.demirbag.cbu@gmail.com ORCID iD: 0000-0002-4606-5171

verenin ve hastanın tıbbi bakıma daha aktif katılımına olanak tanıyarak beklentiler daha iyi yönetilir, memnuniyet artar ve uyum artar. Sonuçta bu, daha iyi sonuçlara yol açabilecek sağlıklı bir ortam için güçlü bir temel oluşturmaya yardımcı olur. Çocuk merkezli bir yaklaşımın benimsenmesi, çocukların temsiliyetinin ve haklarının tanınmasını ve bunlara odaklanılmasını, çocukların seslerine, deneyimlerine ve katılımlarına değer verilmesini gerektirir. Çocuk bakımında çocukların ve ailenin ihtiyaçlarının karşılandığından emin olmak için pediatri hemşirelerinin, hasta çocukların yönetiminde Aile Merkezli Bakım ile Çocuk Merkezli Bakım arasında denge kurmaları son derece önemlidir.

KAYNAKLAR

- American Academy of Pediatrics, (AAP). (2003). Family-centered care and the pediatrician's role. *Pediatrics*, 112(3), 691-697.
- American Nurses Association and Society of Pediatric Nurses. (2003). Scope and standards of pediatric nursing practice. Washington, D.C.: Author.
- Blesch, P., & Fisher, M. L. (1996). The impact of parental presence on parental anxiety and satisfaction. *AORN Journal*, 63, 761-768
- Boztepe, H., & Kerimoğlu Yıldız, G. (2017). Nurses perceptions of barriers to implementing family-centered care in a pediatric setting: A qualitative study. *Journal for Specialists in Pediatric Nursing*, 22(2), e12175.
- Bradley, S. (2001). Suffer the little children: The influence of nurses and parents in the evolution of open visiting in children's wards 1940-1970. *International History of Nursing Journal*, 6, 44-51
- Brodsky, H., & Donkin, M. (2009). Family caregivers of people with dementia. *Dialogues Clin Neurosci*, 11(2), 217.
- Carter, B., & Ford, K. (2013). Researching children's health experiences: The place for participatory, child-centered, arts-based approaches. *Research in Nursing & Health*, 36(1), 95-107.
- Chu, S., & Reynolds, F. (2007). Occupational therapy for children with attention deficit hyperactivity disorder (ADHD), part 2: a multicentre evaluation of an assessment and treatment package. *British Journal of Occupational Therapy*, 70(10), 439-48
- Collins, L. G., Swartz, K. (2011). Caregiver care. *American Family Physician*, 83(11), 1309.
- Coyne, I., Hallström, I., & Söderbäck, M. (2016). Reframing the focus from a family-centered to a child-centred care approach for children's healthcare. *Journal of Child Health Care*, 20(4), 494-502.
- Coyne, I., Holmström, I., & Söderbäck, M. (2018). Centeredness in healthcare: a concept synthesis of family-centered care, person-centered care and child-centered care. *Journal of Pediatric Nursing*, 42, 45-56.
- Çınar, N., Tiryaki, Ö., Kaya, Ö. (2023). Çocuk bakım modelleri. Tüfekçi, F., Kurudirek F., Sarılioğlu, T (Ed.), Çocuk sağlığı ve hastalıklarında bakım. (1.baskı) içinde (s. 73-91). Amasya: Göktuğ Yayıncılık.
- Ford, K., Dickinson, A., Water, T., Campbell, S., Bray, L., & Carter, B. (2018). Child centred care: challenging assumptions and repositioning children and young people. *Journal of Pediatric Nursing*, 43, e39-e43.

- Griffin, T. (2006). Family-centered care in the NICU. *The Journal of Perinatal & Neonatal Nursing*, 20(1), 98-102.
- Harrison, T. M. (2010). Family-centered pediatric nursing care: state of the science. *Journal of Pediatric Nursing*, 25(5), 335-343.
- Hutchfield, K. (1999). Family-centred care: A concept analysis. *Journal of Advanced Nursing*, 29, 1178-1187.
- Jacobowski, N. L., Girard, T. D., Mulder, J. A., & Ely, E. W. (2010). Communication in critical care: Family rounds in the intensive care unit. *American Journal of Critical Care*, 19, 421-430.
- Jolley, J. (2004). *A social history of pediatric nursing: 1920- 1970*. (Unpublished PhD thesis), The University of Hull, Hull.
- Jolley, J. (2007). Separation and psychological trauma: A paradox examined. *Pediatric Nursing*, 19, 22-25.
- Jolley, J., & Shields, L. (2009). The evolution of family-centered care. *Journal of Pediatric Nursing*, 24(2), 164-170.
- Joyce, C. N., Libertin, R., & Bigham, M. T. (2015). Family-centered care in pediatric critical care transport. *Air Medical Journal*, 34(1), 32-36.
- Kokorelias, K. M., Gignac, M. A., Naglie, G., & Cameron, J. I. (2019). Towards a universal model of family centered care: a scoping review. *BMC Health Services Research*, 19, 1-11.
- LaRosa-Nash, P. A., & Murphy, J. M. (1997). An approach to pediatric perioperative care: parent-present induction. *Nursing Clinics of North America*, 32, 183-199.
- MacKean, G., Spragins, W., L'Heureux, L., Popp, J., Wilkes, C., & Lipton, H. (2012). Advancing family-centred care in child and adolescent mental health. A critical review of the literature. *Healthcare Quarterly*, 15, 64-75.
- Majamanda, MD., Munkhondya, TEM., Simbota, M., & Chikalipo, M. (2015). Family centered care versus child centered care: the Malawi context. *Health*, 7(06), 741.
- Masera, G., Jankovich, M., & Beltrame, F. (2004). L'Umanizzazione dell'Ospedale: l'esperienza della Clinica Pediatrica dell'Ospedale di Monza. Milano: Franco Angeli, 115-1310.
- Neff, J. M., Eicher, J. M., Hardy, D.R., Klein, M., Percelay, J. M., Sigrest, T., & Stuky, E. R. (2003). Family-Centered care and the pediatrician's role. *Pediatrics*, 112, 691-696.
- Onugha N and Finlay F (2012) The voice of the adolescent. *Archives of Disease in Childhood*, 97: A74-A75.
- Pettoello-Mantovani, M., Campanozzi, A., Maiuri, L., & Giardino, I. (2009). Family-oriented and family-centered care in pediatrics. *Italian Journal of Pediatrics*, 35, 1-8.
- Randall, D., Munns, A., & Shields, L. (2013). Next steps: Towards child-focused nursing. *Neonatal, Paediatric & Child Health Nursing*, 16(2), 15-20.
- Richards, C. A., Starks, H., O'Connor, M. R., & Doorenbos, A. Z. (2017). Elements of family-centered care in the pediatric intensive care unit: an integrative review. *Journal of Hospice and Palliative Nursing*, 19(3), 238.
- Runge, S. B., Christensen, N. L., Jensen, K., & Jensen, I. E. (2018). Children centered care: Minimizing the need for anesthesia with a multi-faceted concept for MRI in children aged 4-6. *European Journal of Radiology*, 107, 183-187.
- Saygılı, M., Kar A., & Uğurluoğlu, Ö. (2020). Hasta merkezli bakım yetkinlik ölçeği: Türkçe geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 11(4), 416-426.

- Schalkers, I., Dedding, C.W.M., & Bunders, J.F.G. (2014) '[I would like] a place to be alone, other than the toilet'—Children's perspectives on paediatric hospital care in the Netherlands. *Health Expectations*, 18(6):2066-78.
- Schulz, R., & Martire, L. M. (2004). Family caregiving of persons with dementia: prevalence, health effects, and support strategies. *American Journal Geriatric Psychiatry*, 12(3), 240–249.
- Semerci, R., Kostak, M.A., Çetintaş, İ., & Kocaaslan, E. (2021). Çocuk gözüyle hemşirelik bakım kalitesinin değerlendirilmesi. *Ordu Üniversitesi Hemşirelik Çalışmaları Dergisi*, 4(1), 39-47.
- Seval, M., & Kurt, A. (2020). Çocuk yoğun bakım ünitelerinde tedavi gören çocuğun ve ailesinin güçlendirilmesi. *Journal of Academic Research in Nursing (JAREN)*, 6(2).
- Shields, L., Pratt, J., & Hunter, J. (2006). Family centered care: A review of qualitative studies. *Journal of Clinical Nursing*, 15, 1317–1323.
- Sisterhen, L. L., Blaszk, R. T., Woods, M. B., & Smith, C. E. (2007). Defining family centered rounds. *Teaching and Learning in Medicine*, 19, 319–322.
- Subramony, A., Hametz, P. A., & Balmer, D. (2014). Family-centered rounds in theory and practice: An ethnographic case study. *Academic Pediatrics*, 14, 200–206.
- Teno, J. M., Casey, V. A., Welch, L.C., & Edgman-Levitan, S. (2001). Patient-focused, familycentered end-of-life medical care: views of the guidelines and bereaved family members. *Journal of Pain and Symptom Management*, 22(3), 738–51.
- Uniacke, S., Browne, T. K., & Shields, L. (2018). How should we understand family-centered care?. *Journal of Child Health Care*, 22(3), 460-469.
- Wroblewski, D. M. S., Joswiak, M. E., Dunn, D. F., Maxson, P. M., & Holland, D. E. (2014). Discharge planning rounds to the bedside: A patient and family centered approach. *MEDSURG Nursing Journal*, 23, 111–116.
- Chorney, J. M., & Kain, Z. N. (2010). Family-centered pediatric perioperative care. *The Journal of the American Society of Anesthesiologists*, 112(3), 751-755.
- Luehmann, N. C., Staubach, M. E., Akay, B., Collier, P. J., Han, R. E., Riggs, T. W., & Novotny, N. M. (2019). Benefits of a family-centered approach to pediatric induction of anesthesia. *Journal of Pediatric Surgery*, 54(1), 189-193.

Bölüm 10

TALASEMİ MAJÖR TANILI ADÖLESANDA ROY UYUM MODELİNE GÖRE TEMELLENDİRİLMİŞ HEMŞİRELİK YAKLAŞIMI

Hamide Nur ÇEVİK ÖZDEMİR¹

GİRİŞ

Beta talasemi (Akdeniz anemisi), dünyada en sık görülen kalıtsal genetik kan hastalığıdır. Beta globin genindeki mutasyonlar nedeniyle patoloji oluşturmakta ve otozomal resesif yolla geçiş göstermektedir (Altay, 2002; Özkan ve ark., 2022). Hemoglobini oluşturan globin zincirlerindeki meydana gelen anormal durum nedeniyle eritrositler zarar gördüğü için vücuda yeterli oksijen taşınamamaktadır (Kılınç, 2011). Beta talasemi özellikle Akdeniz ülkelerinde daha sık görülmektedir. Verilere göre dünyada her yıl en az 365.000 talasemi tanılı birey dünyaya gelmekte ve taşıyıcı sıklığı %5.1'dir. Türkiye'de ise 1.300.000 talasemi taşıyıcısı ve 4.500 talasemi hastası olduğu belirtilmektedir (Canatan, 2014).

Beta talasemi'nin farklı klinik şekilleri olup en ağır tipi talasemi majördür. Talasemi majörde (TM), anne ve baba taşıyıcıdır ve çocuğa geçen her iki globin geni defektlidir (Galanello ve Origa, 2010). Genellikle bebek altı aylık olduğunda ağır bir kansızlık ile ortaya çıkar. Yaşamın ilk 4-12 ayında tanı konur. Çocukta halsizlik, iştahsızlık, huzursuzluk ve deri renginde solukluk gibi klinik semptomlar gözlenir. Aneminin derinleşmesiyle birlikte karaciğer ve dalak büyümesine bağlı karın şişliği, kalp yetmezliği gelişebilmektedir. Bunun yanı sıra çocukta burun kökü basıklığı, alın ve yüz kemiklerinde çıkıntı, anormal yüz görünümü spesifik hastalık belirtileridir (Akdemir, 2021; Türk Hematoloji Derneği, 2011). Türkiye'de kayıtlı 1658 talasemi majör hastası olduğu belirtilmektedir (Aydınok ve ark. 2018). Talasemi majörün temel tedavisi düzenli eritrosit süspansiyonudur. Bununla birlikte diğer tedavi yöntemleri ise şelasyon (demir bağlayıcı tedavi), splenektomi ve hematopoetik kök hücre transplantasyonudur (Akdemir, 2021; Canatan, 2014).

Talasemi majör, çocuğu ve aileyi fiziksel, duygusal, sosyal ve finansal açıdan

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Afyonkarahisar Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği AD, nur.ozdemir@afsu.edu.tr. ORCID id:0000-0002-1199-8801

SONUÇ

Bu olguda talasemi majör tanılı çocuğun hemşirelik bakımı, modelin uyum alanlarına göre belirtilen altı basamak doğrultusunda gerçekleştirildi. Ağrı, fiziksel harekette bozulma, anksiyete, durumsal düşük benlik saygısı, etkisiz rol performansı ve aile içi ilişkilerde bozulma, sosyal etkileşimde bozulma hemşirelik tanıları doğrultusunda modele ilişkin dört alanda girişimler uygulandı. Modelin kronik hastalıklı çocuklarda kullanılmasının uygun olduğu ve kullanılması önerilmektedir. Talasemi hastalarının ve ailelerinin uyum sağlama becerilerini artırmak için hemşirelik bakım süreçlerinin Roy Uyum Modeli'ne göre yapılandırılması katkı sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

- Akdemir N, Birol L (ed.), Birol L. İç Hastalıkları ve Hemşirelik Bakımı: Eklem ve Bağ Dokusu Hastalıkları Hemşirelik Bakımı. Sistem Ofset, Ankara- 2011b. ss: 733-735.
- Akdemir, N. (Ed.). (2021). İç hastalıkları hemşirelik bakımı. Ankara: Akademisyen Kitabevi.
- Altay, C, The Frequency and Distribution Pattern of β Thalassemia Mutations in Turkey, Turkish Journal of Haematology, 2002, 19(2), 309-315.
- Aydınoğ Y, Oymak Y, Atabay B, Aydoğan G, Yeşilipek A, Ünal S, et al. A National Registry of Thalassemia in Turkey: demographic and disease characteristics of patients, achievements, and challenges in prevention. Turk J Haematol. 2018;35(1):12-18.
- Birol L. (ed). Hemşirelik Süreci Hemşirelik Bakımında Sistematik Yaklaşım: Açıklanan Hemşirelik Tanıları. Etki Yayınları, İzmir-2011a. ss: 334-335.
- Canatan D. Türkiye'de Hemoglobinopatilerin Epidemiyolojisi. Hematolog 2014; 4:11-22.
- Conk Z., Başbakkal Z., Balyılmaz H., Bolışık B. Pediatri Hemşireliği. Akademisyen Tıp Kitabevi. 2018.
- Galanello, R., & Origa, R. (2010). Beta-thalassemia. Orphanet Journal of Rare Diseases, 5(1), 1-15. doi: 10.1186/1750-1172-5-11
- Gigliotti E. The value of nursing models in practice. Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergi. 2008;1(1):42-50. <http://deuhyoedergi.xml.com/20080702.pdf>. 2 Şubat 2012: İnternet adresine atıf.
- Hussain M. Ahmad K. Lak T.A. Alvi A.S. & Mohsin R. (2021). An Analysis of Experiences and Problems of Parents with Thalassemia Children. Psychology and Education Journal 58(2): 10674-10680.
- Karakul, A., & Şenol, S. (2022). Effectiveness of Individualized Empowerment Education On Children With Beta-Thalassemia Major: A Mixed-Method Study. *Izmir Democracy University Health Sciences Journal*, 5(3), 720-734.
- Karakul, A., & Şenol, S. (2019). Orak hücreli anemide bakım. Şenol, S. içinde *Olgularla Pediatrik Bakım*. Ankara, Ankara Nobel Tıp Kitapevleri.
- Karakul, A., R. N., Oymak, Y., & Karapınar, T. H. (2022). The Experiences of Parents of Children with Thalassemia Major in Turkey: A Qualitative Study. *International Journal of Caring Sciences*, 15(1), 424-434.

- Kaya, Ç., & Bilik, Ö. (2020). Amputasyon Ameliyatı Uygulanan Bir Hastanın Roy Uyum Modeli'ne Göre Yapılandırılmış Hemşirelik Bakımı. *Journal of Education & Research in Nursing/Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 17.
- Kılınç Y. Hemoglobin hastalıkları: Talasemi. İçinde: Pediatrik hematoloji. Anak S.S, Aydoğan G, Çetin M, İrken G, Kemahlı S, Öztürk G, Yeşilipek MA, editörler. İstanbul: İstanbul Tıp Kitabevi; 2011.
- Özkan, A., Yüreğir, Ö. Ö., İnce,.B., Sarikepe, B., & Anlaş, Ö. (2022). Tek Merkez, İki Farklı Beta Talasemili Çocuk Hasta Grubunda Beta Talasemi Mutasyonlarının Çeşitliliği. *Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 9(4), 487-491.
- Özkaraman A. Ve Ark., Romatoid Artritli Bir Vakanın Hemşirelik Bakımında Roy Adaptasyon Modelinin Kullanımı Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 2012;1(3).
- Roy CS. Elements of the Roy adaptation model. In: The Roy Adaptation Model. 3rd ed. Upper Saddle River New Jersey: Pearson Education; 2009. p. 35-50.
- Sinlapamongkolkul P. & Surapolchai P. (2020). Health-related quality of life in Thai children with thalassemia as evaluated by PedsQL and EQ-5DY: A single-center experience. *Mediterranean Journal of Hematology and Infectious Diseases* 12(1).
- Şenol, S., & Conk, Z. (2003). Kronik Bir Hastalık Olarak Talasemi Major'lu Çocuğu Olan Annelerin Umutsuzluk Ve Depresyon Durumlarının İncelenmesi. *Ege Pediatri Bülteni*, 10(3), 135-140.
- Şenol, S., & Güngör Tavşanlı, N. (2015). Kalıtsal kan hastalıkları: Orak hücre anemisi, beta-talasemi, hemofili örneğinde pediatrik bakım. *Türkiye Klinikleri J Pediatr Nurs-Special Topics*, 1(3):67-73.
- Türk Hematoloji Derneği. (2011). Ulusal Tedavi Kılavuzu, Beta Talasemi Tanı ve Tedavi Kılavuzu. Erişim adresi (27.07.2022): <http://www.thd.org.tr/thdData/Books/94/bolum-viii-beta-talasemi-tani-ve-tedavi-kilavuzu.pdf>
- Vicdan K.A., Karabacak B.G. (2014). Hemşirelik Modellerinden: Roy Adaptasyon Modeli. *Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 5 (4).

Bölüm 11

PEDİATRİK BRONKOPNÖMONİ OLGUSUNDA HENDERSON HEMŞİRELİK MODELİ'NE GÖRE BAKIM

Serap KAYNAK¹
Yasemin YILDIRIM²
Zehra Çiçek FADİLOĞLU³
Fisun ŞENUZUN AYKAR⁴

GİRİŞ

Hemşirelik mesleğindeki en büyük sorunlardan biri hastanın genel durumu için iyi bir klinik gözlem yapılamaması ve hemşirelikteki kavram ve kuramların klinik uygulamaya entegre edilememesidir. Bir hemşirenin, hasta bakımında düşünme ve karar verme için kurama dayalı kanıt temelli araştırmaları kullanması hasta bakım kalitesini geliştirerek profesyonel gücünün artmasını sağlar (Ahtisham and Jacoline,2015). Hemşirelerin hastalara bakım verirken kanıt temeli kuram ve modellerden yararlanmaları hasta ve ailesinin daha güvenli bakım almasını sağlar. Hemşirelik literatüründe bilinen en önemli hemşire kuram ve modellerden biri olan Henderson'ın temel insan gereksinimleri modeli ile hastalara bakım vermek, holistik bir hemşirelik yaklaşımı sunar (Yıldız ve Dedeli- Çaydam, 2019). Henderson'un hemşirelik tanımının en büyük kuramsal kaynağı, temel insan gereksinimleridir (Karadağ, 2016). Henderson'a göre tüm insanların ortak gereksinimi vardır, ancak her hasta birbirine benzemediğini için hemşirenin bireye özgü gereksinimlere müdahale etmesi gerekir. Hemşire hastanın gereksinimini tanımlamalı ve hasta ile birlikte, hastaya özel uygulanabilecek önlemleri almalıdır (Kılıç ve ark. ,2019; Gibelli et al., 2021). Henderson'ın Teorisinde dört temel

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Balıkesir Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği AD, ORCID iD: 0000-0001-9482-5254

² Prof. Dr., Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi İç Hastalıkları Hemşireliği AD
ORCID iD: 0000-0002-8970-3743

³ Prof. Dr., Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi İç Hastalıkları Hemşireliği AD
ORCID iD: 0000-0002-9846-4078

⁴ Prof. Dr.Tınaztepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü İç Hastalıkları Hemşireliği AD, ORCID iD: 0000-0002-5614-6186

KAYNAKLAR

- Acun, A., Doğan Tekeli, N., & Çalışkan, N. (2022). Henderson Hemşirelik Modeli'ne Göre Palyatif Bakım Merkezi'nde Yatan Hastanın Hemşirelik Bakımı: Olgu Sunumu. *Ordu Üniversitesi Hemşirelik Çalışmaları Dergisi*, 5(3), 413-423.
- Ahtisham, Y., & Jacoline, S. (2015). Integrating Nursing Theory and Process into Practice; Virginia's Henderson Need Theory. *International Journal of Caring Sciences*, 8(2), 443-450.
- Anol, S. & Şenol, S. (2019). Yoğun Bakım Gereksinimli Pnömonide Bakım, Olgularla Pediatrik Bakım (Ed.: Şenol, S.), Ankara: Nobel Tıp Kitabevleri, 76-96.
- Başara, S. G., & Çalışır, H. (2022). Spinal Müsküler Atrofi'li Çocuk Hastanın Henderson Hemşirelik Modeline Göre Değerlendirilmesi. *Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 6(2), 345-353.
- Biol, L. (2016). Hemşirelik Süreci. *Akademisyen Kitabevi*. 10. Baskı. Ankara, 279-401.
- Conk, Z., Başbakal, Z., Bal Yılmaz, H., & Bolşık, B. (2021). Pediatri Hemşireliği. *Akademisyen Tıp Kitabevi*. Ankara, 359-386.
- Erdemir, F., Altun Yılmaz, E., Geçkil, E., Yıldırım, F., Karataş, H., & Yener, M. (2016). Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Kuramsal Çerçeve ve Uygulama Rehberi. *Nobel Tıp Kitabevleri*. İstanbul, 84-115.
- Gibelli, F., Ricci, G., Sirignano, A., Turrina, S., & De Leo, D. (2021). The increasing centrality of robotic technology in the context of nursing care: bioethical implications analyzed through a scoping review approach. *Journal of Healthcare Engineering*, 1478025,1-28. <https://doi.org/10.1155/2021/1478025>.
- Henderson, V. (1978). The concept of nursing. *Journal of Advanced Nursing*, 3, 113-130.
- Henry, D. (2018). Rediscovering the art of nursing to enhance nursing practice. *Nursing Science Quarterly*, 31(1), 47-54.
- Karadağ, A., Çalışkan, N., & Göçmen Baykara, Z. (2016). Hemşirelik Teorileri ve Modelleri. *Akademi Basın*. İstanbul, 146-164.
- Kılıç, G., Çıtak, E. A., & Ökdem, F. Ş. (2019). Amyotrofik lateral skleroz tanılı bir hastanın Henderson hemşirelik modeli'ne göre değerlendirilmesi: olgu sunumu. *Sağlık Bilimleri Üniversitesi Hemşirelik Dergisi*, 1(3), 229-238.
- Loureiro, F. M., Antunes, A., & Charepe, Z. B. (2021). Theoretical nursing conceptions in hospitalized child care: scoping review. *Revista brasileira de enfermagem*, 74, e20200265.
- Lyman, B., Jacobs, J. D., Hammond, E. L., & Gunn, M. M. (2019). Organizational learning in hospitals: A realist review. *Journal of Advanced Nursing*, 75(11), 2352-2377.
- Masters, K. (2015). *Nursing theories: A framework for professional practice*. Jones & Bartlett Publishers, 35-47.
- Savaşer, S., & Yıldız, S. (2009). Hemşireler İçin Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Öğrenim Rehberi. *İstanbul Tıp Kitabevi*. İstanbul, 22-50.
- Yıldız, E., & Dedeli-Çaydam, Ö. (2019). Hemşirelik Bakımının Yönetiminde Henderson Hemşirelik Modeli'nin Uygulanması: Pankreas Kanseri Tanılı Bir Olgu. *SBÜ Hemşirelik Dergisi*, 1(3), 239-248.

Bölüm 12

KANIT TEMELLİ HEMŞİRELİK KAVRAMI VE UYGULAMA MODELLERİ

Meltem KÜRTÜNCÜ¹

Aysel TOPAN²

Yeliz TAŞDELEN³

GİRİŞ

Kanıtla dayalı uygulama, ilk kez 1800’lerde Florence Nightingale ile başlamıştır. 1970’li yıllarda ise İngiliz bir hekim olan Archie Cochrane’nin sağlık hizmetlerinde kararların bireysel deneyimlerden ziyade randomize kontrollü çalışmalardan elde edilen kanıtlara dayalı verilmesi gerektiği görüşünü savunması ile tıp camiasında gündeme gelmiştir (Dang, Dearholt, Bissett, Ascenzi, ve Whalen, 2021; Mackey ve Bassendowski, 2017). Florence Nightingale hemşirelik bakımında araştırma sonuçlarını kullanarak, kanıtlarla hasta bakımını geliştirmeye çalışan ilk hemşiredir (Mackey ve Bassendowski, 2017; McDonald, 2001).

Kanıtla dayalı uygulamalardaki temel amaç, mevcut olan bakım kaynaklarının hastalara en etkili şekilde kullanılmasıdır. Kanıt; bir araştırmanın sonucunda elde edilen bulgular ya da meta analiz ve sistematik derlemeler sonucu oluşan bilgi olarak tanımlanabilir (Dang ve ark., 2021; Dikmen ve Gündoğdu, 2021). Uluslararası Hemşireler Konseyi’ne göre hemşirelikte kanıtla dayalı uygulama, “en iyi ve en yeni kanıtların araştırılması, klinik uzmanlık ve değerlendirme yapmayı, bakım bağlamında hastanın tercihi ve değerlerini içeren klinik karar vermeye yönelik bir problem çözme yaklaşımı” olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca hemşirelik disiplininin teori ve uygulama arasındaki boşluğu en aza indirmesinin bir yolu da kanıtla dayalı uygulamalardır (International Council of Nurses, 2012). En iyi araştırma kanıtlarını, klinik uygulama teknik bilgisini ve hasta değerlendirmelerini entegre edebilen kanıtla dayalı hemşirelik uygulaması, yüksek

¹ Prof. Dr., Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği AD, meltem.kt@beun.edu.tr, 0000-0003-3061-5236

² Doç. Dr., Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği AD, aysel.topan@beun.edu.tr, 0000-0002-5883-0045

³ Arş. Gör., Karabük Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği AD, yeliztasdelen@karabuk.edu.tr, 0000-0002-0444-3904

uygulamayı oluşturmak ve sürdürmek için, bakım personeli ile çalışmak üzere kritik bir kanıta dayalı uygulama mentoru geliştirmek de dahil olmak üzere çok yönlü bir yaklaşım kullanmalıdır (Spiva ve ark., 2017).

Hemşirelerin kanıta dayalı uygulamaya hazır olmaları için belirli yeteneğe, ilgiye, bilgi ve beceriye sahip olmaları ve olumlu bir tutum sergilemeleri gereklidir. Hemşirelerin kanıta dayalı uygulama yapmalarını akademik terfi, yeterli zaman, rehberlik, idari destek ve olumlu tutumlar gibi faktörler etkilemektedir. Kanıta dayalı hemşirelik uygulamalarının sağlanması için kurumlarda kanıta dayalı uygulama kültürünün geliştirilmesi ve desteklenmesi önemlidir. Bunun için hemşirelerde araştırma ruhu geliştirmek, eğitici kadrosu oluşturmak, veri tabanlarına kolay ulaşım gibi bir alt yapı sağlamak, yönetsel destek sağlamak ve kanıta dayalı uygulamaları kullanan profesyonelleri fark etmek gereklidir (Mathieson ve ark., 2019).

SONUÇ

Kanıta dayalı uygulamalar hastalara bütüncül ve etkili bakım sunmayı amaçlar. Yüksek kaliteli hemşirelik bakımı sağlamak, mevcut uygulamaları eleştirel olarak değerlendirebilmek, hemşirelik bilimine katkı sağlamak ve mesleğin profesyonelliğini arttırmak için mesleki uygulama ile kanıta dayalı uygulamalar bir bütün haline getirilmelidir. Bu süreçte kanıta dayalı uygulama basamakları ve modelleri hemşirelere yol göstericidir. Kanıta dayalı uygulamaları engelleyici faktörlerin de göz önünde tutularak hasta bakım çıktılarını iyileştirmek, bakımın standardizasyonunu sağlamak ve hasta-hemşire memnuniyetini arttırmak için hemşirelik eğitimi başta olmak üzere mesleğin tüm alanlarında kanıta dayalı uygulamalara verilen önem artırılmalıdır.

KAYNAKLAR

- Al-Busaidi, I. S., Al Suleimani, S. Z., Dupo, J. U., Al Sulaimi, N. K., ve Nair, V. G. (2019). Nurses' Knowledge, Attitudes, and Implementation of Evidence-based Practice in Oman: A Multi-institutional, Cross-sectional Study. *Oman Med J*, 34(6), 521-527. doi:10.5001/omj.2019.95
- Candaş, B., ve Gürsoy, A. (2017). Time for Nurses to Make the Move: From Evidence Based Practice to Care Bundle. *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi*. doi:10.5222/head.2017.233
- Chen, X., Zhou, L., Tan, Y., ve Tao, Z. (2020). Selection of PICC catheter location in neonates via evidence-based ACE Star model. *Zhong Nan Da Xue Xue Bao Yi Xue Ban*, 45(9), 1082-1088. doi:10.11817/j.issn.1672-7347.2020.190613
- Cui, C., Li, Y., Geng, D., Zhang, H., ve Jin, C. (2018). The effectiveness of evidence-based nursing on development of nursing students' critical thinking: A meta-analysis. *Nurse Educ Today*, 65, 46-53. doi:10.1016/j.nedt.2018.02.036

- Cullen, L., Hanrahan, K., Farrington, M., Tucker, S., ve Edmonds, S. (2022). *Evidence-based Practice in Action: Comprehensive Strategies, Tools, and Tips from University of Iowa Hospitals ve Clinics*: Sigma Theta Tau.
- Dang, D., Dearholt, S. L., Bissett, K., Ascenzi, J., ve Whalen, M. (2021). *Johns Hopkins evidence-based practice for nurses and healthcare professionals: Model and guidelines*. USA: Sigma Theta Tau.
- Davidson, S. J., ve Candy, L. (2016). Teaching EBP Using Game-Based Learning: Improving the Student Experience. *Worldviews on Evidence-Based Nursing*, 13(4), 285-293. doi:<https://doi.org/10.1111/wvn.12152>
- Dikmen, Y., ve Gündoğdu, H. (2021). Kanıta Dayalı Hemşirelik Uygulamaları. In M. K. Kaşıkçı ve E. Akın (Eds.), *Temel Hemşirelik, Esaslar, Kavramlar, İlkeler ve Uygulamalar* (pp. 50-62). İstanbul: İstanbul Tıp Kitabevleri.
- Fineout-Overholt, E., Melnyk, B. M., ve Schultz, A. (2005). Transforming health care from the inside out: advancing evidence-based practice in the 21st century. *Journal of professional nursing*, 21(6), 335-344.
- Fu, Y., Wang, C., Hu, Y., ve Muir-Cochrane, E. (2020). The barriers to evidence-based nursing implementation in mainland China: A qualitative content analysis. *Nurs Health Sci*, 22(4), 1038-1046. doi:10.1111/nhs.12763
- Hanrahan, K., Fowler, C., ve McCarthy, A. M. (2019). Iowa Model Revised: Research and Evidence-based Practice Application. *Journal of pediatric nursing*, 48, 121-122. doi:<https://doi.org/10.1016/j.pedn.2019.04.023>
- Hemşirelik Yönetmeliği. (2010). Retrieved from <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?-MevzuatNo=13830veMevzuatTur=7veMevzuatTertip=5>
- Hong, C. H. L., Gueiros, L. A., Fulton, J. S., Cheng, K. K. F., Kandwal, A., Galiti, D., . . . Mucositis Study Group of the Multinational Association of Supportive Care in Cancer/International Society for Oral, O. (2019). Systematic review of basic oral care for the management of oral mucositis in cancer patients and clinical practice guidelines. *Support Care Cancer*, 27(10), 3949-3967. doi:10.1007/s00520-019-04848-4
- Horntvedt, M. T., Nordsteien, A., Fermann, T., ve Severinsson, E. (2018). Strategies for teaching evidence-based practice in nursing education: a thematic literature review. *BMC Med Educ*, 18(1), 172. doi:10.1186/s12909-018-1278-z
- International Council of Nurses. (2012). Closing the Gap from Evidence to Action. Retrieved from <https://studylib.net/doc/18432501/closing-the-gap-from-evidence-to-action>
- Johns Hopkins Medicine. (2023). Center for Evidence-Based Practice. Retrieved from <https://www.hopkinsmedicine.org/evidence-based-practice/databases-resources>
- Kalkım, A., ve Sağkal Midilli, T. (2020). "Kanıta Dayalı Hemşirelik": Hemşirelik Öğrencilerinin Bilgi, Tutum ve Davranışları. *Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*. doi:10.34087/cbusbed.671249
- Karlsson, A., Lindeborg, P., Gunningberg, L., ve Jangland, E. (2019). Evidence-based nursing-How is it understood by bedside nurses? A phenomenographic study in surgical settings. *J Nurs Manag*, 27(6), 1216-1223. doi:10.1111/jonm.12802
- Küçük, E. Ö., Çakmak, S., Kapucu, S., Koç, M., ve Kahveci, R. (2017). Hemşirelik Öğrencilerinin Kanıta Dayalı Hemşirelik Uygulamalarına İlişkin Farkındalıklarının Belirlenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 4(2), 1-12.

- Li, S., Cao, M., ve Zhu, X. (2019). Evidence-based practice: Knowledge, attitudes, implementation, facilitators, and barriers among community nurses-systematic review. *Medicine (Baltimore)*, 98(39), e17209. doi:10.1097/MD.00000000000017209
- LoBiondo-Wood, G., ve Haber, J. (2021). *Nursing research E-book: methods and critical appraisal for evidence-based practice*. India: Elsevier Health Sciences.
- Long, K. A. (2003). The Institute of Medicine Report: Health Professions Education: A Bridge to Quality. *Policy, Politics, ve Nursing Practice*, 4(4), 259-262. doi:10.1177/1527154403258304
- Mackey, A., ve Bassendowski, S. (2017). The History of Evidence-Based Practice in Nursing Education and Practice. *Journal of professional nursing*, 33(1), 51-55. doi:https://doi.org/10.1016/j.profnurs.2016.05.009
- Mathieson, A., Grande, G., ve Luker, K. (2019). Strategies, facilitators and barriers to implementation of evidence-based practice in community nursing: a systematic mixed-studies review and qualitative synthesis. *Prim Health Care Res Dev*, 20, e6. doi:10.1017/S1463423618000488
- McDonald, L. (2001). Florence Nightingale and the early origins of evidence-based nursing. *Evidence Based Nursing*, 4(3), 68-69. doi:10.1136/ebn.4.3.68
- Melin, C. M. (2018). Reducing falls in the inpatient hospital setting. *Int J Evid Based Healthc*, 16(1), 25-31. doi:10.1097/xeb.0000000000000115
- Oh, E. G., ve Yang, Y. L. (2019). Evidence-based nursing education for undergraduate students: A preliminary experimental study. *Nurse Educ Pract*, 38, 45-51. doi:10.1016/j.nepr.2019.05.010
- Rector, C., ve Polivka, B. (2014). *Evidence-Based Practice and Ethics in Community Health Nursing: Community ve Public Health Nursing Promoting the Public's Health*.
- Sadoughi, F., Azadi, T., ve Azadi, T. (2017). Barriers to using electronic evidence based literature in nursing practice: a systematised review. *Health Info Libr J*, 34(3), 187-199. doi:10.1111/hir.12186
- Sánchez-García, I., Ureña Molina, M. d. P., López-Medina, I. M., ve Pancorbo-Hidalgo, P. L. (2019). Knowledge, skills and attitudes related to evidence-based practice among undergraduate nursing students: A survey at three universities in Colombia, Chile and Spain. *Nurse Education in Practice*, 39, 117-123. doi:https://doi.org/10.1016/j.nepr.2019.08.009
- Schaffer, M. A., Sandau, K. E., ve Diedrick, L. (2013). Evidence-based practice models for organizational change: overview and practical applications. *J Adv Nurs*, 69(5), 1197-1209. doi:10.1111/j.1365-2648.2012.06122.x
- Shayan, S. J., Kiwanuka, F., ve Nakaye, Z. (2019). Barriers Associated With Evidence-Based Practice Among Nurses in Low- and Middle-Income Countries: A Systematic Review. *Worldviews on Evidence-Based Nursing*, 16(1), 12-20. doi:https://doi.org/10.1111/wvn.12337
- Spiva, L., Hart, P. L., Patrick, S., Waggoner, J., Jackson, C., ve Threatt, J. L. (2017). Effectiveness of an evidence-based practice nurse mentor training program. *Worldviews on Evidence-Based Nursing*, 14(3), 183-191.
- Stetler, C. B. (2001). Updating the Stetler Model of research utilization to facilitate evidence-based practice. *Nurs Outlook*, 49(6), 272-279. doi:10.1067/mno.2001.120517
- Stevens, K. R. (2013). The impact of evidence-based practice in nursing and the next big ideas. *Online J Issues Nurs*, 18(2), 4.

- Şendir, M., Yaman, R., Kızıl, H., Özdemir, C., ve Kubat Bakır, G. (2019). Conversion of nursing evidence to practice science: Translational nursing<p>Hemşirelik kanıtlarının uygulamaya dönüştüğü bilim: Translasyonel hemşirelik. *Journal of Human Sciences*, 16(1). doi:10.14687/jhs.v16i1.5440
- Tan, M., Sahin, Z. A., ve Özdemir, F. K. (2012). Barriers of research utilization from the perspective of nurses in Eastern Turkey. *Nursing outlook*, 60(1), 44-50.
- Taşdelen, Y., ve Çağlar, S. (2021). Effect of Intravenous Infiltration Management Program on Peripheral Intravenous Catheter Success and Infiltration in Hospitalized Infants. *J Nurs Care Qual*, 36(3), E44-e49. doi:10.1097/ncq.0000000000000511
- The Joanna Briggs Institute Levels of Evidence and Grades of Recommendation Working Party. (2014). Supporting Document for the Joanna Briggs Institute Levels of Evidence and Grades of Recommendation. Retrieved from https://tjbccevidence.ym.edu.tw/ezfiles/299/1299/attach/64/pta_4989_9114453_36838.pdf
- UT Health. (2023). Star Model. Retrieved from <https://uthscsa.edu/nursing/research/resources-scholarly-support/star-model>
- Yue, L., Fan, X., ve Peng, H. (2018). Abilities and barriers to practicing evidence-based nursing for burn specialist nurses. *Burns*, 44(2), 397-404. doi:10.1016/j.burns.2017.05.026
- Zhao, J., Liu, X., Zhang, W., Xing, Y., Cho, S. W., ve Hao, Y. (2018). Evidence-based nursing outputs and hot spot analysis of the last 5 years in mainland China: Results of a bibliometric analysis. *Int J Nurs Pract*, 24(2), e12628. doi:10.1111/ijn.12628

Bölüm 13

KRONİK HASTALIK TANISIYLA İZLENEN ÇOCUKLARIN TEDAVİ ve BAKIMLARINDA OYUN, SANAT, MÜZİK TERAPİ KULLANIMI

**Sümeyye YILDIZ¹
Emine GÜNEŞ ŞAN²**

GİRİŞ

Dünya Sağlık Örgütü'ne göre; kronik hastalıklar “kalıcı sekeller bırakan geri dönüşümsüz patolojik değişimlerin sebep olduğu, hastanın rehabilitasyonu için özel hasta eğitimine gereksinim duyulan, uzun süreli gözetim, bakım ve denetim gerektiren hastalıklar” olarak tanımlamaktadır. Çocukluk çağında yaygın olarak karşılaşılan kronik hastalıkların insidansı geçmiş yirmi yıl içerisinde önemli derecede artmıştır. 18 yaşın altında kronik hastalık tanısıyla takip edilen çocukların prevalansının %10-20 arasında olduğu bilinmektedir (Alahan vd., 2015; Akkuş, 2018).

Çocuklarda kronik hastalıklar, uzun süreli tedavi ve bakım gerektiren önemli sağlık problemleri arasında yer almaktadır. Bu hastalıklar çocukların büyüme-gelişme sürecini ve yaşam kalitesini olumsuz yönde etkileyebilir. Çocukluk çağında sıklıkla görülen kronik hastalıklar arasında; astım, diyabet, kanser, kistik fibrozis, epilepsi, obezite, kardiyomyopati, hirschsprung hastalığı, orak hücreli anemi, romatoid artrit ve otizm spektrum bozukluğu yer almaktadır (Törüner ve Büyükgöncü, 2017).

Kronik hastalıklar çocukların sadece fiziksel sağlıklarını değil, beslenme, uyku düzeni, duygu-düşünce, özgüven ve öz saygı gibi psikolojik ve sosyal durumlarını etkileyebilmektedir. Bu hastalıkların varlığı, çeşitli sınırlamalar ve olumsuz duygular, çocukların psikolojik gelişimleri açısından risk oluşturmaktadır. Hastaneye sık yatış ya da hastanede kalış süresinin uzun olması, aile desteğinin yeterli alınmaması gibi durumlar çocuklarda yoğun strese yol açabilmektedir.

¹ Arş. Gör. Gazi Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği AD, sumeyye.yildiz1@gazi.edu.tr, ORCID iD: 0000-0001-6101-5677

² Arş. Gör. Bartın Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği AD, esan@bartin.edu.tr ORCID iD: 0000-0002-5491-8621

derlemede müzik terapi uygulamasının çocukların ağrısını azaltmada etkili olduğu bildirilmiştir (Gümüş vd., 2020).

Sonuç olarak, mevcut kanıtlar müzik terapisinin kronik hastalıkları olan çocuklar için faydalı olabileceğini göstermektedir. Ağrıyı hafiflettiği, yaşam bulgularını stabilize ettiği, psiko-duygusal sağlığı iyileştirdiği ve sosyal ve iletişim becerilerini geliştirdiği gösterilmiştir. Ancak müzik terapisinin farklı kronik durumlardaki spesifik etkilerini daha fazla araştırmak ve bunu standart tedavilerle karşılaştırmak için daha fazla araştırmaya ihtiyaç duyulmaktadır.

SONUÇ

Bilim ve sanata dayalı bir disiplin olan hemşirelik mesleğinin temsilcileri pediatri hemşireleri, kronik hastalık tanısıyla izlenen çocukların yaşadıkları sorunlar erken dönemde saptanması ve müdahale edilmesinde önemli rol oynamaktadır. Çocukların tedavi ve bakım sürecinde, aile merkezli bakım ve atravmatik bakım yaklaşımlarını dikkate alarak, çocuğun sözsüz tepkilerini ortaya çıkaran terapi uygulamalarını kullanmaları önem taşımaktadır. Sağlık sisteminin her basamağında yer alan pediatri hemşireleri, sağlıklı çocukların büyüme ve gelişimlerinde, hasta çocukların tedavi ve bakım sürecinde, ayrıca sağlığın korunma ve sürdürme sürecinde gereksinimlere yönelik terapi yöntemlerini kullanarak rollerini güçlendirmesi gerekmektedir. Tamamlayıcı tedavilerin son dönemde artmasıyla beraber, çocukların tıbbi tedavilerinin yanında oyun, sanat, müzik gibi terapi uygulamalarının kullanıldığı çalışmalar artış göstermektedir. Bununla beraber “çocuk ve terapi kullanımına” yönelik çalışmalar istenen düzeyde değildir. Pediatri hemşirelerinin çocuk ve aileye bütüncül bakım verebilmesi için sertifika programlarına katılmaları ve bakımlarında bu terapilere yer vermeleri ve elde ettikleri sonuçları literatüre sunmaları önem taşımaktadır.

KAYNAKLAR

- Akkuş, S. Y. (2018). Kronik hastalığı olan çocukların davranışlarının ve yaşam kalitelerinin incelenmesi. *Türkiye Çocuk Hastalıkları Dergisi*, 14: 129-35.
- Aksoy, B., Bulut, E., & Bulut, H. K. (2022). Çocukluk Çağında Müzik Terapi: Geçmişin İzleri. *Journal of Innovative Healthcare Practices*, 3(2), 41-50.
- Alahan, N. A., Aylaz, R., & Yetiş, G. (2015). Kronik hastalığı olan çocuğa sahip ebeveynlerin bakım verme yükü. *Annals of Health Sciences Research*, 4(2), 1-5.
- American Art Therapy Association. chrome-extension://efaidnbmnncnibpajpcglclefindmkaj/https://www.arttherapy.org/upload/2017_DefinitionofProfession.pdf
- American Music Therapy Association, 2016. https://www.musictherapy.org/
- Aydın, B. (2012). Tıbbi Sanat Terapisi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*,4(1),69-83. doi:10.5455/cap.20120405.

- Bahadır, Ö., & Kürtüncü, M. (2020). Müzik terapinin 6-12 yaş arası çocuklarda anksiyete ve ağrı yönetimine etkisi: Randomize kontrollü bir çalışma. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 36(3), 175-188. <https://dergipark.org.tr/en/pub/egehemsire/issue/58771/716881>
- Bekeç, M.(2018). Deneyimsel oyun terapisinin dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu tanısı olan çocukların duyu ve davranışları üzerindeki etkisinin incelenmesi. Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Bitonte, R. and Santo, M. (2014). Art therapy: an underutilized, yet effective tool. *Mental Illness*, 6(1). <https://doi.org/10.4081/mi.2014.5354>
- Bostancıoğlu, B., & Kahraman, M. E. (2017). Sanat terapisi yönteminin ve tekniklerinin sağlık-iyileştirme gücü üzerindeki etkisi. *Beykoz Akademi Dergisi*, 5(2), 150-162.
- Boyd Webb N. Çocuklarla sosyal hizmet uygulaması. Erbay E (çev). Karabudak G (ed). 1. Baskı. Ankara: Nika Yayınevi; 2017.11.
- Braitto, I., Rudd, T., Buyuktaskin, D., Ahmed, M., Glancy, C., & Mulligan, A. (2021). Review: systematic review of effectiveness of art psychotherapy in children with mental health disorders. *Irish Journal of Medical Science* (1971 -), 191(3), 1369-1383. <https://doi.org/10.1007/s11845-021-02688-y>
- Carroll, N. C. (2021). Adapting child-centered play therapy for children with type 1 diabetes. *International Journal of Play Therapy*, 30(3), 187.
- Cheng, C., Elamin, M., May, H., & Kennedy, M. (2021). Drawing on emotions: the evolving role of art therapy. *Irish Journal of Psychological Medicine*, 1-3. <https://doi.org/10.1017/ipm.2021.20>
- Choi, H., & Liles, E. E. (2018). Adapting child-centered play therapy for children with spinal muscular atrophy. *International journal of play therapy*, 27(4), 205.
- Çakmak, Ö., Biçer, İ., & Demir, H. (2020). Sağlıkta Sanat Terapisi Kullanımı: Literatür Taraması. *Sağlık ve Sosyal Refah Araştırmaları Dergisi*, 2 (2), 12-21.
- Çoban A.İ. (2016). Çocukluk çağı diyabetinde sosyal hizmet. *Tıbbi Sosyal Hizmet Dergisi*, 8:19-24.
- Deniz, EA. ve Efiltili, E. (2019). *Çocuk merkezli oyun terapisinin otizmlili çocuklarda sosyal becerilerin gelişimine etkisinin incelenmesi* (Doctoral dissertation, Necmettin Erbakan University (Turkey)).
- Engin, E. A., Yıldırım, F., & Purutçuoğlu, E. (2021). Kronik hastalığa sahip çocukların psikososyal sorunları: pediatrik sosyal hizmet müdahaleleri odağında bir derleme.
- Gümüş, M., Yüksel, D., Kara R, Yardımcı, F., Senol, S., & Yılmaz, H. B. (2020). Çocuklarda post-operatif dönemde non-farmakolojik ağrı giderme yöntemi olarak müziğin kullanılması: Sistemik derleme. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 13(4), 245-250.
- Haase, J. E., Robb, S.L., Burns, D.S., Stegenga, K., Cherven, B., Hendricks-Ferguson, V., Roll, L., Docherty, S. L., & Phillips, C. (2020). Adolescent/young adult perspectives of a therapeutic music video intervention to improve resilience during hematopoietic stem cell transplant for cancer. *Journal of Music Therapy*, 57(1), 3-33. <https://doi.org/10.1093/jmt/thz014>
- Irons, J. Y., Kuipers, K., & Petocz, P. (2013). Exploring the health benefits of singing for young people with cystic fibrosis. *International Journal of Therapy and Rehabilitation*, 20(3), 144-153.

- Jo, M., Hong, S., & Park, H. (2018). Effects of art intervention program for siblings of children with cancer: a pilot study. *Journal of Pediatric Oncology Nursing*, 35(3), 178-187. <https://doi.org/10.1177/1043454218762702>
- Karadeniz, S. (2023). Sanat terapisinin aleksitimik çocuklar üzerine etkileri (Master's thesis, TC Maltepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü).
- Kılıçarslan Törüner, E. ve Büyükgönenç L. (2017). Çocuk Sağlığı Temel Hemşirelik Yaklaşımları. Ankara: Ankara Nobel Tıp Yayınevleri.
- Kızılkaya, M., & Aksoy, E. (2022). Otizm spektrum bozukluğunda müzik terapinin etkisi ve hemşirenin rolü. *KTO Karatay Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 3(2), 71-79. <https://dergipark.org.tr/en/pub/ktokusbd/issue/72332/1026000>
- Kıye, S. & Yalçın, İ. (2021). Oyun terapisi ve oyun terapisinin gruplarda kullanımı. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, (51), 287-303.
- Kobus, S., Buehne, A., Kathemann, S., Buescher, A., & Lainka, E. (2022). Effects of music therapy on vital signs in children with chronic disease. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(11), 6544. <https://doi.org/10.3390/ijerph19116544>.
- Kottman, T. ve Meany-Walen, K. (2016). Partners in play: an Adlerian approach to play therapy. (3. Baskı). VA: American Counseling Association
- Koukourikos, K., Tzaha, L., Pantelidou, P., & Tsaloglidou, A. (2015). The importance of play during hospitalization of children. *Materia socio-medica*, 27(6), 438.
- Kürtüncü, M., Akhan, L. U., & Sevecen, Ç. (2014). The therapeutic effects of traditional Turkish Marbling Art on the treatment of children with suffering from chronic illnesses Geleneksel Türk Ebru Sanatının kronik hastalığı olan çocukların terapisi üzerine etkisi. *Journal of Human Sciences*, 11(2), 598-608.
- Landry, B., Fischer, P., Driscoll, S., Koch, K., Harbeck-Weber, C., Mack, K., ... & Brandenburg, J. (2015). Managing chronic pain in children and adolescents: a clinical review. *Pm&r*, 7(11S). <https://doi.org/10.1016/j.pmrj.2015.09.006>
- Manav, G., & Ocakcı, A. F. (2016). Play model for "evaluation of self-concept of children with cancer". *Iranian Journal of Nursing and Midwifery Research*, 21(2), 124.
- Mayer-Benarous, H., Benarous, X., Vonthron, F., & Cohen, D. (2021). Music therapy for children with autistic spectrum disorder and/or other neurodevelopmental disorders: a systematic review. *Frontiers in Psychiatry*, 12. <https://doi.org/10.3389/fpsy-2021.643234>
- Mert, TZ. (2022). Yapılandırılmış oyun terapisi ile verilen eğitimin tip 1 diyabetes mellituslu çocukların metabolik kontrol, ruhsal uyum ve yaşam kalitesine etkisi. Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü
- Miladinia, M., Baraz, S., & Zarea, K. (2016). Controlling acute post-operative pain in Iranian children with using of music therapy. *International Journal of Pediatrics*, 4, 1725-1730. <https://doi.org/10.22038/IJP.2016.6742>
- Montero-Ruiz, A., Fuentes, L., Ruiz, E., Soler, N., Rius-Diaz, F., Aguilera, P., ... & Martín-Montañez, E. (2020). Effects of music therapy as an adjunct to chest physiotherapy in children with cystic fibrosis: a randomized controlled trial. *Plos One*, 15(10), e0241334. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0241334>
- Morawska A, Calam R, Fraser J.(2015). Parenting interventions for childhood chronic illness: A review and recommendations for intervention design and delivery. *J Child Health Care*;19:5-17.

- O'Connor, K. (2016). Ecosystemic play therapy. Eds. Kevin J. O'Connor, Charles E. Schaefer, Lisa D. Braverman. Handbook of play therapy içinde (195-225). New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.
- Orhan, E. ve Reisoğlu, S. (2019). Çocuk merkezli oyun terapisinin dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu tanılı çocukların duygu ve davranışlarına etkisi. Trabzon Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
- Ölçer, G. (2018). Serebral palsili Çocuklarda Nörolojik Müzik terapi eğitiminin yaşam kalitesi, katılım ve günlük yaşam aktiviteleri üzerine etkisi. [Yüksek Lisans Tezi]. Ankara, T.C. Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Pak, M. D. (2019). Kronik hastalıklarla baş etmede çoklu aile grubu terapisi uygulamaları. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 30(3), 1120-1141.
- Ray, D. C., Blanco, P. J., Sullivan, J. M., & Holliman, R. (2009). An exploratory study of child-centered play therapy with aggressive children. *International journal of play therapy*, 18(3), 162.
- Robb, S.L., Burns, D.S., Stegenga, K.A., Haut, P.R., Monahan, P.O., Meza, J., Stump, T. E., Cherven, B. O., Docherty, S. L., Hendricks-Ferguson, V., Kintner, E. K., Haight, A. E., Wall, D. A., & Haase, J. E. (2014). Randomized clinical trial of therapeutic music video intervention for resilience outcomes in adolescents/young adults undergoing hematopoietic stem cell transplant: A report from the Children's Oncology Group. *Cancer*, 120(6), 909917. <https://doi.org/10.1002/cncr.28355>
- Saghaei S, Mostafazadeh A.(2019). The effectiveness of music therapy on anxiety sensitivity and self-efficacy in adolescents with leukemia in Tehran, Iran. *International journal of Body, Mind and Culture*. 6(2):112-7.
- Santos T, de Matos MG, Marques A, Simões C, Leal I, Machado MDC. (2018). Psychosocial profile in Portuguese adolescents with chronic disease attending an outpatient department in a hospital setting. *Int J Pediatr*; 2018:9382648.
- Silva, S. G. T. D., Santos, M. A., Floriano, C. M. D. F., Damião, E. B. C., Campos, F. V. D., & Rossato, L. M. (2017). Influence of Therapeutic Play on the anxiety of hospitalized school-age children: Clinical trial. *Revista brasileira de enfermagem*, 70, 1244-1249.
- Teksöz, E., & Ocakçı, A. F. (2014). Çocuk hemşireliği'nde sanat uygulamaları. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 7(2), 119-123.
- Uggla, L., Bonde, L. O., Svahn, B. M., Remberger, M., Wrangsjö, B., & Gustafsson, B. (2016). Music therapy can lower the heart rates of severely sick children. *Acta Paediatrica*, 105(10), 1225-1230.
- Yayan, G., & Kan, N. (2019). Resimle terapi'nin 7-12 yaş grubu lösemili çocuklar üzerindeki etkileri. *Diyalektolog*, (20).
- Yurteri, N. ve Akdemir, M. Otizm spektrum bozukluğu olan çocuklarda müzik terapinin otizm belirtileri ve yaşam kalitesine etkisi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 2019, 20.4: 436-441.

Bölüm 14

ÇOCUKLARDA BEDEN İMAJİ VE HEMŞİRELİK YAKLAŞIMI

Mine BAHÇECİ¹

GİRİŞ

Çocuklarda, beden imajının gelişmesinde, bebeklikten itibaren bu çocukların yeme ve içme alışkanlıkları, gelişim dönemlerinin özellikleri, ebeveyn tutumları, akran grupları, internet ve medya gibi birçok faktör yer alır (Sezer, 2018). Bu faktörlerden yaş, internet, cinsiyet, toplum kültürü ve ebeveynlerle ilgili faktörlere aşağıda değinilmiştir.

1. BEDEN İMAJINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER

1.1. Yaş; Yaş faktörünün en çok etkisi olduğu ifade edilen çocukluk yaş dönemi ergenlik döneminde olan çocukları kapsamaktadır (Arslan, 2022). Medya arkadaş gibi çevresel sebeplerin etkisiyle ergenlik dönemindeki çocuklar, gerçek ve ideal bedenleri arasında büyük benzersizlikler olsa bile ideal bedene ulaşmaya çalışmaktadırlar. Bir ergenin beden algısı negatif ise benlik saygısı da düşük olmaktadır. Günümüzde, bir çocuğun bedeninden memnun olmama durumunun, bununla birlikte diyet uygulamalarına başlama yaşının yedi yaşa kadar gerilemiştir (Önal vd., 2019; Sezer 2018).

1.2. İnternet ve Sosyal Medya; İnternet, sosyalleşme adına tercih edilen medya platformlarının özellikle çocuklar üzerindeki olası negatif etkileri tartışılmaktadır. Tartışılan bu negatif çıktılar arasında ergenlerin beden algılarının, medya platformlarının ve internetin sık kullanımına bağlı olarak şekillenmekte olduğudur (Baz, 2021).

Instagram kullanan ve kullanmayan ergenlerde beden algısı ile ilgili bir çalışmada; medya kullanımı, beden imajı ve özsaygının arasında ilişki bir bağlantı olduğu saptanmıştır (Kaya ve Dalkıç, 2020). Bununla birlikte, yüksek

¹ Yrd. Doç. Dr. Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi, mbahceci@ciu.edu.tr, ORCID iD: 0000-0001-9566-8641
Not: Bu çalışma, 21. Çocuk Hemşireliği Kongresi -2022'de sunulan 'Çocukta Beden İmajı' başlıklı sununun genişletilmesi ile oluşturulmuştur.

ise çocuğunu olumlu yönde etkileyebilmesi adına ebeveynlerin bu konularda gelişmesine de destek vererek uzman kişilere ya da birimlere gitmelerine, çocuklarının bedenlerini iyi hissetmelerine yardımcı olma adımlarını atmalarına rehberlik yapar (Hayes, 2021).

Çocuk beden imajının dengeli gelişimine ilişkin ailenin ve öğretmenlerin bilgilendirilmesi, akran eğitimlerinin yapılmasını ayrıca bu konularda danışmanlıklarını sağlar. BDB belirtileri taşıyan çocuklara uzman desteği sağlar ve aileyi bu desteği alma sürekliliği açısından bilgilendirir. Bu çocuklar kendilerini yaşlılarından farklı hissederler. Bu konuya ait his ve düşüncelerini anlatabilecekleri olanakları yaratır. Çocukların, yaşlarına uyan makyaj giysiler ve saçlarına ilişkin modelleri konusunda rehberlik yapılarak yaşlılarından uyumsuzluğu hissetmelerinin önüne geçilmesi için ailelerle işbirliği yapar (Çimete, Kuşuoğlu ve Çınar, 2018; Arslan ve Çalışır, 2018).

SONUÇ

Sonuç olarak, çocuklarda beden imajı algısal ve tutumsal bileşenlerle bebeklik döneminde başlayarak; yaş, cinsiyet, internet ve sosyal medya, toplum ve ebeveyn gibi faktörlerden etkilenerek oluşan zihinde şekillenmiş bir vücut, dış görünüş resmidir. Beden imajının olumlu gelişmesine etki eden memnuniyetin artırılması, beden imaj bozukluklarının erken fark edilmesi adına bu çalışmada bir kısım ipuçları yer almaktadır. Profesyonel bir meslek sahibi olan çocuk hemşirelerinin bir çocuğun büyümesi ve gelişmesinin kontrolündeki uygulamaları ile sağlıklı, olumlu, pozitif beden imajının algılanması ve fark edilmesi açısından aile ve çocuklara destek olması önerilmektedir.

KAYNAKLAR

- Arıkan, D., Çelebioğlu, A., Tüfekçi, F.G. (2018). Büyüme ve gelişme. Çavuşoğlu H. (Ed) içinde, *Pediatric Hemşireliği Akıl Notları*. Ankara: Güneş Tıp Kitabevleri. 1-16
- Arslan, F., Çalışır, H. (2018). Çocuklarda hematolojik sistem hastalıkları ve hemşirelik bakımı. Conk Z, Başbakkal Z, Yılmaz HB, Bolşık B (Ed.) içinde, *Pediatric Hemşireliği*. Ankara: Akademisyen Kitabevi. 446.
- Arslan, S. (2022). Ergendeki beden algısı, benlik algısı ve mükemmeliyetçiliğin erken dönemdeki ebeveyn-çocuk ilişkisi üzerinden incelenmesi, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(131), 331-342, [Http://Dx.Doi.Org/10.29228/ASOS.63502](http://Dx.Doi.Org/10.29228/ASOS.63502),
- Başbakkal, Z. (2018). Çocuk ve aile ile iletişim. Çavuşoğlu H (Ed) içinde, *Pediatric Hemşireliği Akıl Notları*. Ankara: Güneş Tıp Kitabevleri. 19-23.
- Baz, E. (2021). Çocuk Ve Adölesanlarda Medya Ve Beden Algısı, İstanbul Bilgi Üniversitesi İletişim Fakültesi, [Https://Dijitalmedyavecocuk.Bilgi.Edu.Tr/2021/11/23/Co-cuk-Ve-Adolesanlarda-Medya-Ve-Beden-Algisi/](https://Dijitalmedyavecocuk.Bilgi.Edu.Tr/2021/11/23/Co-cuk-Ve-Adolesanlarda-Medya-Ve-Beden-Algisi/)

- Claiborn, J., Pedrick, C. (2019). *Beden Dismorfik Bozukluğu Çalışma Kitabı*, Çev. Güven, Bayraktar, Özmeşdan, İstanbul: Psikonet Yayıncılık ve Eğitim AŞ. ISBN: 978-605-68654-9-7
- Çimete, G., Kuşu.ğlu, S., Çınar, N.D. (2018). Çocuk, Hastalık ve Hastane Ortamı. Conk Z, Başbakal Z, Yılmaz HB, Bolışık B (Ed.) içinde, *Pediatric Hemşireliği*. Ankara: Akademisyen Kitabevi. 121
- Gayle, D. (2021), Facebook Aware of Instagram's Harmful Effect On Teenage Girls, Leak Reveals. 09.09.2022 tarihinde <https://www.theguardian.com/technology/2021/Sep/14/facebook-aware-instagram-harmful-effect-teenage-girls-leak-reveals> adresinden alınmıştır.
- Hayes, D. (2021). 5 Ways to promote a positive body image for kids. 10.09.2022 tarihinde <https://www.eatright.org/health/wellness/weight-and-body-positivity/5-ways-to-promote-a-positive-body-image-for-kids> adresinden alınmıştır.
- Kale, M., Hürşidi, S., Karaboğ, A.B. (2021). Okul öncesi dönemde beden algısı, *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 17(34), 1410-1425. DOI: 10.26466/Opus.829749
- Kaya, Z., Dalkıç, A. (2020). Instagram kullanan ve kullanmayan ergenlerde beden algısı ve öz-yeterliğin incelenmesi. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 8(Özel Sayı), 48-69.
- Kerkez, F.İ., Tural, V., Akçınar, F. (2013). Okul öncesi dönemde beden imajı algısı ve beden memnuniyetsizliği, *Spor Bilimleri Dergisi Hacettepe Journal Of Sport Sciences*, 24(3), 234-244
- Klemm, S. (2022). Body Image and you. 16.09.22 tarihinde <https://www.eatright.org/Health/Diseases-And-Conditions/Eating-Disorders/Body-Image-And-You> adresinden alınmıştır.
- Önal, S., vd. (2019). Üniversite öğrencilerinde beden algısı ve beden kitle endeksi arasındaki ilişkinin incelenmesi, *DTCF Dergisi*, 59(1), 543-558. DOI: 10.33171/Dtcjournal.2019.59.1.28.
- Semerci, B. (2019), *Beden Algısı Bozukluğu (Beden Dismorfik Bozukluğu)*, Bengi Semerci Enstitüsü. 20.09.2022 tarihinde <https://www.youtube.com/watch?v=-Z1e35kngec> adresinden alınmıştır.
- Hayes, D. (2021). 5 ways to promote a positive body image for kids. 03.09.2022 tarihinde <https://www.eatright.org/health/wellness/weight-and-body-positivity/5-ways-to-promote-a-positive-body-image-for-kids> adresinden alınmıştır.
- Sezer, F.E. (2018). *7-14 yaş arası obez çocuklarda beden algısının çocuğun kendisi ve ebeveyni tarafından değerlendirilmesi*. Sağlık Bilimleri Enstitüsü yüksek lisans tezi. İstanbul Medipol Üniversitesi, İstanbul.
- Wells, G., Horwitz, J., Seetharaman, D. (2021). Facebook knows instagram is toxic for teen girls company documents show. 08.09.2022 tarihinde <https://www.wsj.com/articles/facebook-knows-instagram-is-toxic-for-teen-girls-company-documents-show-11631620739> adresinden alınmıştır.

Bölüm 15

HPV AŞISI VE ADÖLESAN SAĞLIĞINDAKİ YERİ

Fatmanur Sena KARAKIŞLA¹

GİRİŞ

HPV, genel olarak kutanöz ve mukozal yüzeyler olmak üzere çok sayıda epitelyal lezyon ve kanseri başlatıcı bir virüstür. İnatçı HPV enfeksiyonu olan kişiler ve birden fazla cinsel partneri olanlar, HPV bulaşı açısından yüksek risk altındadır. Günümüzde HPV, gırtlak, ağız, akciğer ve anogenital kanserlerin bir nedeni olarak gösterilmektedir. HPV'nin tek başına kansere neden olmadığını, ancak sigara içme, folat eksikliği, ultraviyole(UV) ışığına maruz kalma, bağışıklığın baskılanması ve gebelik gibi tetikleyiciler ile etkisini gösterdiği bilinmektedir (Braudbury ve ark., 2019;Hirt, 2019).

HPV alt tipleri, genellikle enfekte ettikleri vücut bölgelerine göre belirti göstermektedir. HPV'nin 180'den fazla alt tipi tanımlanmıştır. Verruka vulgaris veya verruka plantaris gibi el ve ayaklardaki deri siğiller, en yaygın olarak HPV alt tipleri 1, 2, 4, 27 veya 57'den kaynaklanır. Kondiloma aküminatum gibi anogenital siğillerin çoğu, HPV alt tipleri 6 veya 11 ve düşük riskli HPV olarak adlandırılan aynı zamanda adolesan ve erişkin rekürren respiratuar papillomatozdan da sorumludur. Serviks, erkek ve kadın anogenital bölgeleri ve orofaringeal bölgenin kanser öncesi ve kanserli lezyonlarına en yaygın olarak HPV 16 ve 18 alt tipleri neden olur. Bununla birlikte, 31, 33, 35, 45, 52 ve 58 alt tipleri de serviks kanseri için tehlikeli olan türler arasındadır (Luria ve Cardoza-Favarato, 2023).

Kutanöz siğillere neden olan HPV alt tipleri, mikroskobik veya makroskobik epidermal hasarlı cilt ile fomit barındıran bir HPV arasındaki temas yoluyla yayılır. Bunun en yaygın örneklerinden biri okullarda ortak kullanılan soyunma odalarıdır. Hem düşük riskli hem de yüksek riskli HPV cinsel yolla bulaşabilir ancak diğer yakın temas biçimleriyle yayılabilir. Hastalık Kontrol ve Önleme Merkezi'ne (Center of Control Diseases/CDC) göre, en son araştırmalar, 18 ila 59 yaş arasındaki yetişkinlerde genital HPV prevalansının erkeklerde yaklaşık %45,2

¹ Öğr. Gör., Kütahya Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, fatmanursena.bostan@ksbu.edu.tr, ORCID iD: 0000-0002-8737-9265.

Olumsuz Olay Raporlama Sistemi ile Bağışıklama Sonrası Olumsuz Olayları bildirmelidir (Sonawane ve ark., 2021).

Sağlık eğitimi, özel sistem değişiklikleri, geri bildirim ve HPV aşısı uygulamasının erken başlatılmasını içeren müdahaleler, hasta uyumunu ve aşılama programlarının tamamlanmasını iyileştirebilir (Perkins ve ark., 2022). Ayrıca sağlık profesyonelleri, anafilaktik reaksiyon semptomlarının akut başlangıcının farkında ve dikkatli olmalıdır. Tüm sağlık ekibi üyeleri, epinefrin oto-enjektörlerinin uygulanması konusunda eğitim almalıdır. Disiplinler arası yapılan iş birliği, aşısı tamamlama oranlarını ve HPV aşılama oranlarının önemi konusunda kamu bilincini artırırken, daha az yan etki ile daha iyi sonuçlara ulaşılmasını sağlayabilir (Gallego ve ark., 2023).

SONUÇ

Hemşireler, bireylere sağlık danışmanlığı ve sağlığı yükseltme konusunda rehberlik yapabilen sağlık ekip üyesinin önemli üyeleri arasındadır. Bu rolü sayesinde morbidite ve mortaliteleri azaltma, ulusal refahı sağlama konusunda anahtar meslek gruplarından biridir. Özellikle hastalık oluşmadan önlenmesine ilişkin büyük bir fırsat olan HPV aşısını hedef popülasyon olan adölesanlara etkin bir şekilde aktarması toplum sağlığını geliştirmede önemli bir faktördür. Aynı zamanda sadece adölesanlara değil ebeveynlere de bu konuda verilen eğitim ve danışmanlığın HPV aşısı oranını artıracığı düşünülmektedir. İlerleyen araştırmalarda hemşire liderliğinde HPV aşısı farkındalığına ilişkin çalışmaların hız kazanacağı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Al Aboutd AM, Nigam PK. Wart. In: StatPearls. Treasure Island (FL): StatPearls Publishing; August 14, 2023.
- Amboree TL, Darkoh C. Barriers to Human Papillomavirus Vaccine Uptake Among Racial/Ethnic Minorities: a Systematic Review. *J Racial Ethn Health Disparities*. 2021;8(5):1192-1207. doi:10.1007/s40615-020-00877-6
- American College of Obstetricians and Gynecologists. ACOG committee opinion no. 558: Integrating immunizations into practice. *Obstet Gynecol*. 2013;121(4):897-903.
- Babiker HM, Kashyap S, Mehta SR, Lekkala MR, Cagir B. Anal Cancer. In: StatPearls. Treasure Island (FL): StatPearls Publishing; June 18, 2023.
- Bastani R, Glenn BA, Singhal R, et al. Increasing HPV Vaccination among Low-Income, Ethnic Minority Adolescents: Effects of a Multicomponent System Intervention through a County Health Department Hotline. *Cancer Epidemiol Biomarkers Prev*. 2022;31(1):175-182. doi:10.1158/1055-9965.EPI-20-1578
- Bozkurt Demirel Ö, Hadımlı A, Can HÖ, Şenol S. Üniversitede Sağlık Eğitimi Alan Kız Öğrencilerin Sağlık Sorumluluğunun Jinekolojik Sorunlara İlişkin Tutum ve Davranışlarına Etkisi. *Maltepe Tıp Dergisi*, 2012; 4(4)

- Bradbury M, Xercavins N, García-Jiménez Á, Pérez-Benavente A, Franco-Camps S, Cabrera S, Sánchez-Iglesias JL, De La Torre J, Díaz-Feijoo B, Gil-Moreno A, Centeno-Mediavilla C. Vaginal Intraepithelial Neoplasia: Clinical Presentation, Management, and Outcomes in Relation to HIV Infection Status. *J Low Genit Tract Dis.* 2019 Jan;23(1):7-12.
- Brotherton JM, Gold MS, Kemp AS, McIntyre PB, Burgess MA, Campbell-Lloyd S., New South Wales Health HPV Adverse Events Panel. Anaphylaxis following quadrivalent human papillomavirus vaccination. *CMAJ.* 2008 Sep 09;179(6):525-33
- Bruni L, Diaz M, Barrionuevo-Rosas L, et al. Global estimates of human papillomavirus vaccination coverage by region and income level: a pooled analysis [published correction appears in *Lancet Glob Health.* 2017 Jul;5(7):e662]. *Lancet Glob Health.* 2016;4(7):e453-e463. doi:10.1016/S2214-109X(16)30099-7
- Carifi M, Napolitano D, Morandi M, Dall'Olio D. Recurrent respiratory papillomatosis: current and future perspectives. *Ther Clin Risk Manag.* 2015;11:731-8.
- Center for Disease Control and Prevention, National Center for Immunization and Respiratory Diseases, Health Communications Office. You are the key to HPV cancer prevention: communicating about HPV. 2014.
- Centers for Disease Control and Prevention FDA licensure of quadrivalent human papillomavirus vaccine (HPV4, Gardasil) for use in males and guidance from the Advisory Committee on Immunization Practices (ACIP). *MMWR Morb Mortality Weekly Rep.* 2010;59(20):630-32.
- Ceyhan M. Human Papillomavirus (HPV) Aşıları. *Klinik Gelişim Dergisi,* 2012; 25, 36-39.
- Chan D, Li C, Haw B, et al. Factors affecting HPV vaccine uptake among ethnic minority adolescent girls: A systematic review and meta-analysis. *Asia-Pacific Journal of Oncology Nursing* (2023): 100279.
- Dempsey AF, Zimet GD. Interventions to Improve Adolescent Vaccination: What May Work and What Still Needs to Be Tested. *Vaccine.* 2015;33 Suppl 4:D106-113.
- Döner Güler P, Gözükkara KH. Kadın Hekimlerin Çocuklarına Human Papilloma Virus Aşısı Yaptırma Kararını Etkileyen Faktörler. *Ankara Med Journal* 2019; (3), 539-49. Doi: 10.17098/Amj.624511
- E Atlı & İ Göl. Ebeveynlerin Human Papilloma Virüs Aşısına Yönelik Tutum ve İnançlarının Değerlendirilmesi. *Izmir Democracy University Health Sciences Journal,* 2022;5(1), 270-284.
- Fisher H, Hickman M, Ferrie J, et al. Impact of new consent procedures on uptake of the schools-based human papillomavirus (HPV) vaccination programme. *J Public Health (Oxf).* 2022;44(1):199-206. doi:10.1093/pubmed/fdaa164
- Fowler JR, Maani EV, Dunton CJ, Jack BW. Cervical Cancer. In: *StatPearls.* Treasure Island (FL): StatPearls Publishing; November 2, 2022.
- Fowler JR, Maani EV, Dunton CJ, Jack BW. Cervical Cancer. In: *StatPearls.* Treasure Island (FL): StatPearls Publishing; November 2, 2022.
- Fu ZT, Guo XL, Zhang SW, Zeng HM, Sun KX, Chen WQ, He J. [Incidence and mortality of nasopharyngeal carcinoma in China, 2014]. *Zhonghua Zhong Liu Za Zhi.* 2018 Aug 23;40(8):566-571
- Gertig DM, Brotherton JM, Budd AC, Drennan K, Chappell G, Saville AM. Impact of a population-based HPV vaccination program on cervical abnormalities: a data linkage study. *BMC Med.* 2013;11:227. Published 2013 Oct 22. doi:10.1186/1741-7015-11-227

- Ghosh I, Mandal R, Kundu P, Biswas J. Association of Genital Infections Other Than Human Papillomavirus with Pre-Invasive and Invasive Cervical Neoplasia. *J Clin Diagn Res.* 2016 Feb;10(2):XE01-XE06
- Hirth J. Disparities in HPV vaccination rates and HPV prevalence in the United States: a review of the literature. *Hum Vaccin Immunother.* 2019;15(1):146-155.
- Jo S, Han SY, Walters CA. Factors Associated with the HPV Vaccination among Korean Americans and Koreans: A Systematic Review. *Int J Environ Res Public Health.* 2021;19(1):51. Published 2021 Dec 21. doi:10.3390/ijerph19010051
- Kavanagh K, Pollock KG, Potts A, et al. Introduction and sustained high coverage of the HPV bivalent vaccine leads to a reduction in prevalence of HPV 16/18 and closely related HPV types. *Br J Cancer.* 2014;110(11):2804-2811. doi:10.1038/bjc.2014.198
- Kerry-Barnard S, Beddows S, Reid F, et al. Human papillomavirus (HPV) vaccination and oropharyngeal HPV in ethnically diverse, sexually active adolescents: community-based cross-sectional study. *Sex Transm Infect.* 2021;97(6):458-460. doi:10.1136/sextrans-2020-054428
- Larson DA, Derkay CS. Epidemiology of recurrent respiratory papillomatosis. *APMIS.* 2010 Jun;118(6-7):450-4
- Leslie SW, Sajjad H, Kumar S. Genital Warts. In: StatPearls. Treasure Island (FL): StatPearls Publishing; May 30, 2023.
- Lisboa C, Santo I, Azevedo J, Azevedo L, Pista A, Dias C, Cunha MJ. High Prevalence of Human Papillomavirus on Anal and Oral Samples from Men and Women with External Anogenital Warts: The HERCOLES Study. *Acta Derm Venereol.* 2019 May 01;99(6):557-563
- Luria L, Cardoza-Favarato G. Human Papillomavirus. In: StatPearls. Treasure Island (FL): StatPearls Publishing; January 16, 2023.
- Manini I, Montomoli E. Epidemiology and prevention of Human Papillomavirus. *Ann Ig.* 2018 Jul-Aug;30(4 Suppl 1):28-32.
- Markowitz LE, Dunne EF, Saraiya M, Lawson HW, Chesson H, Unger ER. Quadrivalent human papillomavirus vaccine: recommendations of the Advisory Committee on Immunization Practices (ACIP). *MMWR Recomm Rep.* 2007;56:1-24.
- Meites E, Szilagyi PG, Chesson HW, Unger ER, Romero JR, Markowitz LE. Human Papillomavirus Vaccination for Adults: Updated Recommendations of the Advisory Committee on Immunization Practices. *MMWR Morb Mortal Wkly Rep.* 2019 Aug 16;68(32):698-702.
- Moreira ED, Block SL, Ferris D, Giuliano AR, Iversen OE, Joura EA, Kosalaraksa P, Schilling A, Van Damme P, Bornstein J, Bosch FX, Pils S, Cuzick J, Garland SM, Huh W, Kjaer SK, Qi H, Hyatt D, Martin J, Moeller E, Ritter M, Baudin M, Luxembourg A. Safety Profile of the 9-Valent HPV Vaccine: A Combined Analysis of 7 Phase III Clinical Trials. *Pediatrics.* 2016 Aug;138(2)
- Myers DJ, Kwan E, Fillman EP. Epidermodysplasia Verruciformis. In: StatPearls. Treasure Island (FL): StatPearls Publishing; January 29, 2023.
- Nunes EM, Talpe-Nunes V, Sichero L. Epidemiology and biology of cutaneous human papillomavirus. *Clinics (Sao Paulo).* 2018 Aug 20;73(suppl 1):e489s.
- Perkins RB, Legler A, Jansen E, Bernstein J, Pierre-Joseph N, Eun TJ, Biancarelli DL, Schuch TJ, Leschly K, Fenton ATHR, Adams WG, Clark JA, Drainoni ML, Hanchate A.

- Improving HPV Vaccination Rates: A Stepped-Wedge Randomized Trial. *Pediatrics*. 2020 Jul;146(1)
- Petrosky E, Bocchini JA, Hariri S, Chesson H, Curtis CR, Saraiya M, Unger ER, Markowitz LE., Hastalık Kontrol ve Önleme Merkezleri (CDC). 9 valanlı insan papilloma virüsü (HPV) aşısının kullanımı: aşılama uygulamalarına ilişkin danışma kurulunun güncellenmiş HPV aşılama önerileri. *MMWR Morb Mortal Wkly Rep*. 2015 27 Mart; 64 (11):300-4.
- Rivera GA, Morell F. Laryngeal Papillomas. In: *StatPearls*. Treasure Island (FL): StatPearls Publishing; August 8, 2023.
- Rodriguez AM, Do TQN, Eyada MF, Chen L, Schmeler KM, Montealegre JR. Human Papillomavirus Vaccination Uptake in the Rio Grande Valley: Results from a Pilot Community-Based Educational and School-Based Vaccination Program and Its Expansion. *Vaccines (Basel)*. 2023;11(2):329. Published 2023 Feb 1. doi:10.3390/vaccines11020329
- Santa Maria D, Markham C, Misra SM, et al. Effects of a randomized controlled trial of a brief, student-nurse led, parent-based sexual health intervention on parental protective factors and HPV vaccination uptake. *BMC Public Health*. 2021;21(1):585. Published 2021 Mar 24. doi:10.1186/s12889-021-10534-0
- Sinha S, Gajra A. Nasopharyngeal Cancer. In: *StatPearls*. Treasure Island (FL): StatPearls Publishing; July 12, 2022.
- Soca Gallego, L., Dominguez, A., & Parmar, M. (2023). Human Papilloma Virus Vaccine. In *StatPearls*. StatPearls Publishing.
- Sonawane K, Lin YY, Damgacioglu H, Zhu Y, Fernandez ME, Montealegre JR, Cazaban CG, Li R, Lairson DR, Lin Y, Giuliano AR, Deshmukh AA. Trends in Human Papillomavirus Vaccine Safety Concerns and Adverse Event Reporting in the United States. *JAMA Netw Open*. 2021 Sep 01;4(9):e2124502
- Stratton KL, Culkin DJ. A Contemporary Review of HPV and Penile Cancer. *Oncology (Williston Park)*. 2016 Mar;30(3):245-9.
- T.C Sağlık Bakanlığı Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü [İnternet]. Erişim Adresi : https://Hsgm.Saglik.Gov.Tr/Depo/Birimler/Kanser-Db/Yayinlar/Sunular /Ulusal_Kanser_Haftasi_2018 /HPV_Asilari-Murat_Gultekin_2018.Pdf (Erişim Tarihi:
- Tanigaki T, Endo H. A case of epidermodysplasia verruciformis (Lewandowsky-Lutz, 1922) with skin cancer: histopathology of malignant cutaneous changes. *Dermatologica*. 1984;169(2):97-101
- Türköl E, Güneş G, Özen G, Omaç M. Kadınların Servis Kanseri,Pap Smear ve HPV Aşısı Hakkında Bilgi Tutum Ve Davranışları.E-Journal Of New World Sciences Academy,2009, 4(3),67-74.
- Vaccarella S, Lortet-Tieulent J, Saracci R, et al. Reducing social inequalities in cancer: setting priorities for research. *Reducing social inequalities in cancer: evidence and priorities for research*. International Agency for Research on Cancer. 2019; 168.
- Van Dyne EA, Henley SJ, Saraiya M, Thomas CC, Markowitz LE, Benard VB. Trends in Human Papillomavirus-Associated Cancers - United States, 1999-2015. *MMWR Morb Mortal Wkly Rep*. 2018 Aug 24;67(33):918-924.
- Villa A, Patton LL, Giuliano AR, et al. Summary of the evidence on the safety, efficacy, and effectiveness of human papillomavirus vaccines: Umbrella review of systematic reviews. *J Am Dent Assoc*. 2020;151(4):245-254.e24. doi:10.1016/j.adaj.2019.10.010A.M.

Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği IV

- Walker TY, Elam-Evans LD, Yankey D, Markowitz LE, Williams CL, Mbaeyi SA, Fredua B, Stokley S. National, regional, state, and selected local area vaccination coverage among adolescents aged 13-17 years - United States, 2017. *MMWR Morb Mortality Weekly Rep.* 2018;67(33):909-17. doi: 10.15585/mmwr.mm6733a1.
- WHO (2017). Immunization, vaccines and biologicals: human papillomavirus (HPV). World Health Organization.
- Wigfall LT, Bynum SA, Brandt HM, Sebastian N, Ory MG. HPV-Related Cancer Prevention and Control Programs at Community-Based HIV/AIDS Service Organizations: Implications for Future Engagement. *Front Oncol.* 2018;8:422.
- World Health Organization. Human papillomavirus vaccines: WHO position paper. <https://www.who.int/publications/i/item/who-wer9750-645-672>; 2022 Accessed 19 July 2023.
- Yetimalar H, Köksal A, İnceoğlu M, Kasap B. Premanling ve Maling Servikal Lezyonlu Hastalarda HPV Enfeksiyonu. *TJOD Dergisi*,2009; 6,273-8.

Bölüm 16

ÇOCUK İHMALİ-İSTİSMARI VE HEMŞİRELİK YAKLAŞIMI

Burcu Selvi ÇALIŞKAN¹
Duygu DEMİR²

GİRİŞ

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) çocuk ihmali ve istismarını; “Çocuğun sağlığına, fiziksel ve psikososyal gelişimine zarar veren, yetişkin veya toplum tarafından bilerek ya da bilmeyerek uygulanan her türlü fiziksel, duygusal ve cinsel kötü muameledir” şeklinde tanımlamaktadır (WHO 2022). Çocukta ihmal ve istismarın birbirinden ayrılmasını sağlayan en önemli durum; ihmalin pasif, istismarın ise aktif olmasıdır (Kara, Biçer ve Gökalp, 2004). Çocuklarda ihmal ve istismar, ciddi morbidite ve mortaliteye neden olan tıbbi, sosyal ve hukuki boyutlara sahip toplumsal bir sorundur (Bağ ve Bozkurt, 2021). Çocukluk döneminde maruz kalınan ihmal ve istismarın olumsuz etkilerinin, sadece çocukluk dönemi ile sınırlı kalmadığı, yetişkinlik döneminde de devam ettiği görülmektedir (Karal ve Atak, 2022).

Çocuk ihmali ve istismarı yazının icadından itibaren çeşitli kaynaklarda yer almıştır (Sicher ve ark., 2000). Tardieu, Dickens ve Hugo 1860’lı yıllarda romanlarında çocuk ihmal ve istismarına yer vererek toplumun dikkatini çekmişlerdir (Topuz ve Sarp, 2023). Radyolojist Doktor Caffey (1946) tarafından ilk defa tıp literatüründe “çocuk istismarı, subdural hematoma ile uzun kemiklerde kırığın olması” şeklinde tanımlanmıştır (Gölge, Hamzaoğlu ve Türk, 2012). Henry Kempe ve arkadaşlarının 1962’de yayınlanan makalesinde ilk defa “hırpalanmış çocuk (battered child)” terimi kullanılmış ve sonrasında “çocuk istismarı (child abuse)” olarak ifade edilmiştir (Oates, 2015).

Dünyada çocukların beden, ruh sağlıklarını korumak ve sağlıklı olarak büyüme gelişmelerini sağlamak amacıyla yasalar ve sözleşmeler ile çocukların

¹ Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Arel Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları AD, burcuselvicalışkan@arel.edu.tr, ORCID iD: 0000-0002-1190-4924

² Arş. Gör. Dr., Yalova Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği AD, duygu.dmr@outlook.com, ORCID iD: 0000-0003-1245-4424

ve topluma çocuk ihmali ve istismarının önlenmesi için eğitimler vermesi, danışmanlık yapması, okul çağı döneminde okul tabanlı önleme programlarında yer alması, sosyoekonomik yoksunluğu, kalabalık, madde kullanımı ve ruh sağlığı tanısı olan ebeveyn varlığı gibi risk gruplarında olan aileler ve çocuklar ile düzenli iletişimin sağlanması, izlenmesi, birincil, ikincil ve üçüncül düzey korumada aktif şekilde rol alması çocuk sağlığına katkı sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

- Acehan, S., Bilen, A., Ay, M.O., Gülen, M., Avcı, A., İçme, F. (2013). Çocuk istismarı ve ihmalinin değerlendirilmesi. *Arşiv Kaynak Tarama Dergisi*, 22 (4), 591-614.
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. *Kurum hakkında*. Erişim tarihi: 15 Haziran 2023, <https://www.aile.gov.tr/chgm/teskilat-yapisi/kurum-hakkinda/>.
- Akbulut, Ö.F., Günaydın, H. (2020). Çocuğa yönelik şiddetin çocuk hakları sözleşmesi bağlamında incelenmesi. *Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1 (1), 29-40.
- Aktay, M. (2020). İstismar ve ihmalin çocuk üzerindeki etkileri ve tedavisi. *Gelişim ve Psikoloji Dergisi*, 1 (2), 169-184.
- Alpaslan, A.H. (2014). Çocukluk döneminde cinsel istismar. *Kocatepe Tıp Dergisi*, 15 (2), 194-201.
- Bağ, Ö., Alşen, S. (2016). Çocuğun cinsel istismarının değerlendirilmesinde yeni model: Çocuk İzlem Merkezleri. *İzmir Dr. Behçet Uz Çocuk Hastanesi Dergisi*, 6 (1), 9-14. doi:10.5222/buchd.2016.009
- Bağ, Ö.F., Bozkurt, G. (2021). Hemşirelerin çocuk ihmal ve istismarına ilişkin farkındalıklarının etkileyen faktörlerin incelenmesi. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 24 (1), 17-24. doi:10.17049/ataunihem.634775
- Bahar, G., Savaş, H.A., Bahar, A. (2009). Çocuk istismarı ve ihmali: bir gözden geçirme. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 12 (4), 51-65.
- Bakır, E., Kapucu, S. (2017). Çocuk ihmali ve istismarının Türkiye’de yapılan araştırmalara yansması: bir literatür incelemesi. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 4 (2), 13-24.
- Centers for Disease Control and Prevention. *Child abuse and neglect: consequences*. Erişim tarihi: 15 Haziran 2023, <https://www.cdc.gov/violenceprevention/childabuseandneglect/consequences.html>.
- Çelik, F.G.H., Hocoaoğlu, Ç. (2018). Çocukluk çağı travmaları: bir gözden geçirme. *Sakarya Tıp Dergisi*, 8 (4), 695-711.
- Demirtürk Selçuk, E., Karadeniz, H. (2020). Çocuk istismarına yol açan ailesel nedenler ve çocuğun korunmasına yönelik önlemler. *Sağlık ve Toplum*, 30 (1), 30-35.
- Dubowitz, H., Lane, W.G. (2015). İstismar ve ihmal edilen çocuklar. R.M., Kliegman, B.F., Stanton, J.W., St. Geme, N.F., Schor, R.E., Behrman. (Eds.). *Pediatric cilt 1* (T. Akçay, Çev.) (ss. 135-142). İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri.
- Dursun, S., Aksakal, E. (2018). Çalışan çocukların sorunları üzerine bir araştırma. *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi*, 8 (15), 41-56.

- Geçkil, E. (2017). Çocuklarda fiziksel istismar ve hemşirelik yaklaşımı. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 6 (1): 129-139.
- Gölge, Z.B., Hamzaoğlu, N., Türk, B. (2012). Sağlık çalışanlarının çocuk istismarı ve ihmali konusundaki farkındalık düzeylerinin ölçülmesi. *Adli Tıp Dergisi*, 2 (26), 86-96.
- Güner, S., Şahan, M.H. (2010). Çocuklarda sosyal ve medikal bir problem; istismar. *Van Tıp Dergisi*, 17 (3), 108-113.
- Hansen, J., Terreros, A., Sherman, A., Donaldson, A., Anderst, J. (2021). A system-wide hospital child maltreatment patient safety program. *Pediatrics*, 148 (3), e2021050555. doi:10.1542/peds.2021-050555
- International Labor Organization. *Child labour: global estimates 2020, trends and the road forward*. Erişim tarihi: 15 Haziran 2023, https://www.ilo.org/ipec/Informationresources/WCMS_797515/lang--en/index.htm.
- Jackson, A.M., Kissoon, N., Greene, C. (2015). Aspects of abuse: recognizing and responding to child maltreatment. *Current Problems in Pediatric and Adolescent Health Care*, 45 (3), 58-70. doi:10.1016/j.cppeds.2015.02.001
- Kara, B., Biçer, Ü., Gökalp, A.S. (2004). Çocuk istismarı. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 2 (47), 140-151.
- Karal, E., Atak, H. (2022). Çocukluk çağı ruhsal travmaları üzerine kavramsal bir çalışma. *Muş Alparslan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2 (1), 82-103.
- Kaytez, N., Yücelyigit, S., Kadan, G. (2018). Çocuğa yönelik istismar ve çözüm önerileri. *Avrasya Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1 (1), 18-24.
- Kılıç, A., Özçetin, M. (2018). Çocuk istismarı ve ihmali önlemede kanıta dayalı yaklaşımlar. *Fırat Tıp Dergisi*, 23 (3): 107-112.
- Kılıç, A. (2021). Adolesanda istismar. O., Neyzi, T., Ertuğrul, F., Darendeliler. (Eds.) *Pediatric (ss. 2349-23545)*. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri.
- Koç, E.M., Şahin Dağlı, F.Ş., Kahveci, R., Ayhan Başer, D., Özkara, A. (2014). Çocuk istismar ve ihmali birinci basamakta yaklaşım. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*, 23 (6), 242-248.
- Lee, P., Fraser, J.A., Chou, H.F. (2007). Nurse reporting of known and suspected child abuse and neglect cases in Taiwan. *Kaohsiung Journal of Medical Sciences*, 23 (3), 128-137.
- Mavili, A., Altun, G. (2022). Aile hekimleri, hemşire ve ebelerin çocuk istismarı ve ihmali konusunda farkındalık düzeyleri: Burdur örneği. *Sosyal Çalışma Dergisi*, 6 (1), 41-58.
- McCoy, M.L., Keen, S.M. (2014). *Child abuse and neglect*. New York: Psychology Press.
- Oates, K. (2014). Some reflections from the past and some ideas for the future: the 2014 kempe oration. *Child Abuse Neglect*, 43, 1-7. doi:10.1016/j.chiabu.2015.03.017
- Özakar Akça, S., Söngüt, S. (2019). Çocuk istismarı ve pediatri hemşiresinin rolü. *Zeynep Kamil Tıp Bülteni*, 50 (4), 241-250. doi:10.16948/zktpb.397204
- Özden, D., Yıldırım, N. (2009). Adli vakaya hemşirelerin yaklaşımı. *Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Dergisi*, 16 (3): 73-81.
- Pelendecioğlu, B., Bulut, S. (2009). Çocuğa yönelik aile içi fiziksel istismar. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9 (1), 49-62.
- Sicher, P., Lewis, O., Sargent, J., Chaffin, M., Friedrich, W.N., Cunningham, N., Thomas, R., Thomas, P., Villani, V.S. (2000). Developing child abuse prevention, identification, and treatment systems in Eastern Europe. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 39 (5), 660-667. doi:10.1097/00004583-200005000-00021

- Şahin, F. (2012). Çocuk istismarı ve ihmali. M., Karaböcüoğlu, H.L., Yılmaz, M., Duman. (Eds.) *Çocuk acil tıp cilt II* (ss. 1825-1839). İstanbul: İstanbul Tıp Kitabevi.
- Şimşek, F., Ulukol, B., Bingöler, B. (2004). Çocuk istismarına disiplin penceresinden bakış. *Adli Bilimler Dergisi*, 3 (1), 47-52.
- Tat, D. (2016). Avrupa Birliği aday ülkelerinde çocuk işçiliği: çocuk işçiliğini önleme politikaları önerileri. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 6 (11), 107-148.
- Topuz, A.E., Sarp, N. (2023). İzmir Adliyesi'nde görülen çocuk istismarı vakalarının içerik analizi (cinsel istismar). *Journal of Academic Perspective on Social Studies*, (1), 69-89. doi:10.35375/sayod.1273424
- Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM). *Çocuk haklarına dair sözleşmenin onaylanmasının uygun bulunduğu hakkında kanun*. Erişim tarihi: 15 Haziran 2023, https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc078/kanuntbmmc078/kanuntbmmc07804058.pdf.
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı. *5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu 2004*. Erişim tarihi: 16 Haziran 2023, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5237.pdf>.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). *Güvenlik birimine gelen veya getirilen çocuk istatistikleri 2021*. Erişim tarihi: 13 Haziran 2023, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Güvenlik-Birimine-Gelen-veya-Getirilen-Cocuk-Istatistikleri-2021-45586>.
- UNICEF. *Çocuk haklarına dair sözleşme*. Erişim tarihi: 15 Haziran 2023, <https://www.unicef.org/turkiye/%C3%A7ocuk-haklar%C4%B1na-dair-s%C3%B6zle%C5%9Fme>.
- UNICEF. *Yeni küresel veriler çocuklara yönelik şiddetin akut biçimde yaygın olduğunu gösteriyor*. Erişim tarihi: 13 Haziran 2023, <https://www.unicef.org/turkiye/bas-%C4%B1n-b%C3%BClenleri/unicef-yeni-k%C3%BCresel-veriler-%C3%A7ocuklara-y%C3%B6nelik-%C5%9Fiddetin-akut-bi%C3%A7imde-yayg%C4%B1n>.
- UNICEF. *Şiddet ile disiplin, cinsel istismar ve cinayetler tüm dünyada milyonlarca çocuğun peşini bırakmıyor 2017*. Erişim tarihi: 15 Haziran 2023, <https://www.unicef.org/turkiye/basin-bultenleri/unicef-siddet-ile-disiplin-cinsel-istismar-ve-cinayetler-tum-dunyada-milyonlarca>.
- UNICEF. *Sexual violence 2023*. Erişim tarihi: 15 Haziran 2023, https://data.unicef.org/topic/child-protection/violence/sexual-violence/#_ftn1.
- Uzun Çiçek, A. (2021). Çocuk istismarı ve ihmal. H., Ataseven, A., Altun. (Eds.) *Güncel pratik tıp el kitabı-2* (ss. 175). Sivas: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Rektörlük Matbaası.
- World Health Organization. *Child maltreatment 2022*. Erişim tarihi: 15 Haziran 2023, <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/child-maltreatment>.
- Yağmur, F., Öztıp, D.B., Asil, H. (2008). Çocukların cinsel istismarı. *Çocuk Dergisi*, 8 (2), 77-80.
- Yam, F.C. (2020). Çocuk cinsel istismarına yönelik müdahale basamakları ve işlevlerinin kuramsal olarak incelenmesi. *Çocuk ve Gelişim Dergisi*, 3 (5), 61-77. doi:10.36731/cg.636351

Bölüm 17

SOKAKTA YAŞAYAN ÇOCUKLAR VE PEDIATRİ HEMŞİRELİĞİ

Canan Sümeyra GÜN¹

GİRİŞ

Çocuklar, temel yaşam gereksinimlerini karşılamada bağımlı bir grup olup, yetişkin tarafından desteklenmediği takdirde risklere açıktır. Çocuk; “Ailesinin ve kendisinin ihtiyaçlarının karşılanması bakımından çalışma sorumluluğu bulunmayan, ailesinin ve devletin gerekli himayeyi gösterdiği, güvenli bir geleceğe sahip olması için gerekli ve yeterli eğitimin verildiği dönemin yaşında bulunan insan” şeklinde tanımlanmaktadır (Çelik, 2019). Sokakta yaşayan çocuklar, güvensizlik duygusu, istenmeme, şiddete maruz kalma gibi nedenlerle ailelerini terk etmiş, evle olan bağları kopmuş ve bu sebeple de aileden uzaklaşmış belli hayatta kalma stratejileri geliştirmiş bireylerdir (Artuvan ve ark., 2021; Bilgin, 2019). Bu çocuklar dışlanmış ve korumasız gruptur. Sokakta yaşama, çocuklar için çok sayıda risk ve tehlikeyi beraberinde getirmektedir. Cinsel istismar, pedofili mağduriyeti, şiddet, yaralanma, gasp gibi istenmeyen durumlara karşı risk altındadır (Artuvan ve ark., 2021; Yu ve ark., 2019). Türkiye’nin 1985’de kabul ettiği, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi’ndeki “çocuğun yüksek yararı” ilkesi, çocuğun korunmasını kabul eden temel ilkelerden biridir. Bu ilkenin yer aldığı sözleşmenin 3. maddesinde; yasama, yürütme ve yargı organları, tüm kamu ve özel kuruluşlar, ebeveynlerle ilgili konularda çocuğun güvenliği ve korunmasına öncelik tanımaktadır; “Çocukla ilgili bütün girişimlerde, çocuğun yüksek yararı tam olarak gözetilecektir. Ana babalar ya da sorumluluk taşıyan diğer kişiler bu sorumluluğu yerine getiremedikleri takdirde, devlet çocuğa yeterli desteği gösterecektir. Çocuğun yüksek yararı denildiğinde çocukların biyolojik, ruhsal, ahlaki ve sosyal gereksinimlerinin tümünün karşılanması anlaşılmaktadır. Çocuğun yüksek yararını tehdit eden olumsuzlukların başında eğitimsizlik, yeterli sağlık hizmetlerinden faydalanmama, olumsuz çevre koşullarında yaşama, sokakta

¹ Öğr. Gör., Kütahya Sağlık Bilimleri Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği AD. canansumeyra.gun@ksbu.edu.tr
ORCID iD: 0000-0002-1586-4712

SONUÇ

Pediyatri hemşiresi, koruyucu, savunucu ve eğitici rollerini kullanarak çocukların sokakta yaşamasını önleyici role sahiptir. Yanı sıra, sokakta yaşayan çocuğun önemli sorunları ile ilgili multidisipliner ekip ve kurum ile işbirliği içinde çalışarak, problemlere çözüm önerileri sunabilir, kanıt temelli çalışmalarda yer alabilir.

KAYNAKLAR

- Acar, H. (2010). *Sokakta Yaşayan ve/veya Çalıştırılan Çocuklara Yönelik Hizmet Modelinin ve İl Eylem Planlarının Değerlendirilmesi Raporu Ankara*. www.shcek.gov.tr
- Alptekin, K. (2011). Sokakta Çalışan Çocuklar ve Aileleri: Düzce Örneği. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 22(1), 25–48.
- Ansari, H., Ansari Moghaddam, A., Mohammadi, M., Peyvand, M., Gorgij, A., & Shahraki Sanavi, F. (2015). Health Status and Life Situation of Street Children in Zahedan, Southeast of Iran. *Health Scope*, 4(4). <https://doi.org/10.17795/jhealthscope-31077>
- Artuvan, Z., Gülgün Altıntaş, M., & Yiğit, R. (2021). Sokakta Yaşayan/Çalışan Çocuklar ve Pediyatri Hemşiresinin Rolü. *Sağlık Bilimleri Üniversitesi Hemşirelik Dergisi*, 3(2), 109–114. <https://doi.org/10.48071/sbuhemsirelik.870205>
- Bademci, Ö. (2013). *Sokakta Yaşayan Çocuklar İçin Terapötik Bakış Açısı ve Uygulamasının Tanıtılması*. <https://docplayer.biz.tr/3858647-Sokakta-yasayan-cocuklar-icin-terapotik-bakis-acisi-ve-uygulamasinin-tanitilmasi-sempozyumu.html>
- Bademci, Ö. (2014). *Sokakta yaşayan çocukları kazanmak için üniversite-toplum işbirliği*. <https://tr.boell.org/tr/2014/09/23/sokakta-yasayan-cocuklari-kazanmak-icin-universite-toplum-isbirligi>
- Barış, İ. (2009). Sokakta Yaşayan Çocuklar ve Aileleri (İstanbul Örneği). *Istanbul Journal of Sociological Studies*, 0(39), 87–114.
- Bezirgan Gözmener, S., Şenol, S., & Seren İntepeler, Ş. (2019). Hemşirelik Öğrencileri İçin Kişisel Sağlık Verilerinin Kayıt ve Korunması Tutum Ölçeği Geçerlik ve Güvenirlilik Çalışması. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 12(1), 21–30.
- Bilgin, B. (2019). Sokakta Yaşayan ve/veya Çalış(tırıl)an Çocuklar. *Journal of International Social Research*, 12, 710–725. <https://doi.org/10.17719/jisr.2019.3392>
- Çelik, M. (2019). *Sokakta Yaşayan Çocukların Aile, Sosyal Hizmet Kurumları ve Sokak Deneyimleri: İstanbul İli Örneği*. Üsküdar Üniversitesi.
- Centers for Disease Control and Prevention (CDC). (2020). *Healthy People 2020*. Centre of Disease Prevention. http://www.cdc.gov/nchs/healthy_people/hp2020.htm
- Çolak, B., & Kahrıman, İ. (2022). Yüksek Riskli Çocuk Grubu: Sokakta Yaşayan Çocuklar Karşılaştıkları Sorunlar ve Hemşirelik Yaklaşımları. In *Genel Sağlık Bilimleri Dergisi* (Vol. 4, Issue 1, pp. 81–91). Necmettin Erbakan University.
- Conk, Z., Başbakal, Z., & Yardımcı, F. (2018). Çocuk Sağlığına Genel Bakış. In *Pediyatri Hemşireliği* (pp. 34–35).
- Erbaş, M. M., Karahan, T. F., & Uzun, T. (2020). Sokakta Çalışan Çocukların Yalnızlık ve Depresyon Düzeylerinin Ebeveyn Durumları Açısından İncelenmesi: İstanbul Örneği. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 233–249. <https://doi.org/10.18026/cbayarsos.643823>

- Kızmaz, Z., & Bilgin, R. (2010). Sokakta Çalışan/Yaşayan Çocuklar ve Suç: Diyarbakır Örneği. *Electronic Journal of Social Sciences*, 9(32), 269–311. www.esosder.org
- Kömürcü, B., & Avşar Negiz, N. (2016). Kentsel bir Sorun Alanı Olarak Sokakta Çalışan-Çalıştırılan Çocuklar: (Isparta Örneği) *. *21(3)*, 971–994.
- Manisa Valiliği. (2019). Sokakta Yaşayan ve Çalıştırılan Çocukların Korunması Suretiyle Kamu Esenliğinin Sağlanması İle İlgili Karar. <http://www.manisa.gov.tr/sokakta-yasayan-ve-calistirilan-cocukların-korunması-suretiyle-kamu-esenliğinin-saglanması-ile-İlgili-valilik-kararı>
- Manjengwa, J., Matema, C., Tirivanhu, D., & Tizora, R. (2016). Deprivation among children living and working on the streets of Harare. *Development Southern Africa*, 33(1), 53–66. <https://doi.org/10.1080/0376835X.2015.1115337>
- Mcenroe-Petitte, D. M. (2020). Caring for patients who are homeless. *Nursing*, 50(3), 24–30. <https://doi.org/10.1097/01.NURSE.0000654600.98061.61>
- Mert, K., & Kadioglu, H. (2016). Nursing interventions to help prevent children from working on the streets. *International Nursing Review*, 63(3), 429–436. <https://doi.org/10.1111/inr.12301>
- Nath, R., Shannon, H., Georgiades, K., Sword, W., & Raina, P. (2016). The impact of drop-in centers on the health of street children in New Delhi, India: A cross-sectional study. *Child Abuse & Neglect*, 62, 122–131. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2016.11.001>
- Özakar Akça, S., & Gözen, D. (2013). Çocuk Hemşiresinin Savunucu Rolü. *F.N. Hem. Derg.*, 21(3), 213–218.
- Özçevik, D., & Ocakçı, A. F. (2021). Çocukları Sokağa İten Faktörler, Karşılaştıkları Sorunlar ve Hemşiresinin Rolü. *Journal of Health Services and Education*, 1(1), 19–25. <https://doi.org/10.29228/JOHSE.7>
- Resmi Gazete. (1985). *Çocuk Haklarına Dair Sözleşme*. <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/22184.pdf>
- Resmi Gazete. (2005). *Sokakta Yaşayan/Çalışan Çocuklara Yönelik Hizmet Modeli*. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/03/20050325-8.htm>
- Reza, M. H., & Henly, J. (2018). Health crises, social support, and caregiving practices among street children in Bangladesh. *Children and Youth Services Review*, 88. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2018.03.006>
- Seidel, S., Muciimi, J., Chang, J., Gitari, S., Keiser, P., & Goodman, M. L. (2018). Community perceptions of home environments that lead children & youth to the street in semi-rural Kenya. *Child Abuse & Neglect*, 82, 34–44. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2018.05.011>
- Şener, S., & Serdar, M. (2015). “Sokak Çocukları” Problemi ve Bu Probleme Yönelik Uygulanan Politikalar (Türkiye – Hindistan Örneği). *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 45.
- Şenol, S. (2018). Tarih Boyunca Pediatri Hemşiresinin Rol ve İşlevleri. *Türkiye Klinikleri J Pediatr Nurs-Özel Konular*, 4(1), 1–7.
- Sokakta Yaşayan ve Çalışan Çocuklar için Uygulama ve Araştırma Merkezi. (2023). *Sokakta Yaşayan ve Çalışan Çocuklar İçin Uygulama ve Araştırma Merkezi*. <https://maltepe.edu.tr/soyac/tr/merkez-hakkında>
- Soner, G., & Aydın Avcı, İ. (2019). Savunmasız Gruplar, Risk Yönetimi ve Halk Sağlığı Hemşiresinin Rolü. In *Samsun Sağlık Bilimleri Dergisi* (Vol. 4, Issue 1, pp. 14–22). Ondokuz Mayıs Üniversitesi.

- T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. (2001). *Çocuk ve Gençlik Merkezleri Yönetmeliği*. <https://www.aile.gov.tr/uploads/chgm/uploads/pages/yonetmelikler/cocuk-ve-genclik-merkezleri-yonetmeliği-resmi-gazete-tarihi-29-03-2015-resmi-gazete-sayisi-29310.pdf>
- T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. (2017). *Türkiye’de çocuklara yönelik koruyucu ve önleyici politikaları değerlendirme çalıştay raporu (Yayın No. 10)*. <https://www.aile.gov.tr/media/2498/turkiye-de-cocuklara-yonelik-koruyucu-ve-onleyici-politikalari-degerlendirme-calistayi-raporu.pdf>
- T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. (2023). *Sokakta Yaşayan / Çalıştırılan Çocuklar*. <https://www.aile.gov.tr/osmaniye/basvurular/sokakta-yasayan-calistirilan-cocuklar/>
- Tuncel, M., & Senemoğlu, N. (2018). Türkiye ve Almanya’da sokak çocuklarına uygulanan eğitim programlarının karşılaştırılması. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(1), 543–568.
- Türk, E. (2019). Batman’da Sokakta Çalış(tırıl)an Çocuklar ve Karşı Karşıya Oldukları Riskler. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 1–1. <https://doi.org/10.26466/opus.580524>
- UNICEF. (2019). *Child Labour*. <https://www.unicef.org/protection/child-labour>
- Yu, Y., Gao, Y., & Atkinson-Sheppard, S. (2019). Pathways to delinquency for street children in China: Institutional anomie, resilience and crime. *Children and Youth Services Review*, 102, 158–168. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2019.05.012>

Bölüm 18

YAŞAMI TEHDİT EDİCİ HASTALIĞI OLAN ÇOCUKTA ÖLÜM KAVRAMI VE HEMŞİRELİK YAKLAŞIMI

**Fatma DİNÇ¹
Aylin PEKYİĞİT²**

GİRİŞ

Evrensel bir olgu olan ölüm kavramı yaşamın son bulması anlamına gelmektedir (Özkan 2015). Ölümün birey tarafından algılanması yetişkinlerde ve çocuklarda farklılık göstermektedir (Kochen et al. 2020). Çocuklarda ölüm kavramı gelişim dönemlerine göre farklı algılanmaktadır (Cole and Foito 2019). Yaşam sonu bakım ihtiyacı olan çocuğa ölümü açıklamak ise sağlık profesyonelleri, ailesi ve çevresi için oldukça zor bir deneyimdir (Bogetz et al. 2020). Çocuklara hastalıkları ve ölüm ile ilgili bilgi vermek, onların prosedürlere karşı işbirliğini, tedaviye uyumunu artırabilir (Stein et al. 2019). Fakat çoğu toplumda yaşamı tehdit eden durumu çocuk hastaya açıklama konusunda bir isteksizlik olabilmektedir. Ailenin kültürel inançları, etnik kökeni, dini ve manevi inançları ölüm ve hastalığın anlamına ilişkin bakış açılarını etkileyebilir (Kassam et al. 2014). Bu nedenle aile üyelerinin farklı kültürel ve dini inançlarının tanınması ve onlara saygı duyulması gerekmektedir (Stein et al. 2019). Sağlık profesyonellerinin palyatif bakım prensipleri ile ilgili bilgi ve deneyimleri çocuğun bakımını/tedavisini iyileştirmede, ailesi ile işbirliği yapmada yetersiz olabilir (Hockenberry and Wilson 2017). Oysa ölümü beklenen çocukların aileleri, çocuğun hastalık süreci ile ilgili açık ve dürüst olarak verilen bilgilere ihtiyaç duymaktadır (Çölgeçen and Güney Aslan 2022). Yaşamı tehdit edici hastalığı olan çocuk ve ailesinin fiziksel, psikolojik, sosyal ve manevi destek ihtiyaçlarının değerlendirilmesi, eğitim ve danışmanlık verilmesi büyük önem taşımaktadır (Gijzen et al. 2016; Hockenberry and Wilson 2017). Hemşireler, ailelerin ihtiyaçları doğrultusunda eğitim vermek, bakım sağlamak konusunda anahtar role sahiptirler (Hockenberry and Wilson 2017).

¹ Öğr. Gör. Dr., Bartın Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği AD fatmadinceocuk@hotmail.com, ORCID iD: 0000-0003-1451-7441

² Arş. Gör., Dr., Çankırı Karatekin Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, aylinpekyigit@hotmail.com, ORCID iD: 0000-0003-2923-4452

yönetimi, çocuk ve ailenin tercihlerine saygı duyarak, sosyal desteklerini bulmalarını kolaylaştırarak, ailenin kontrol duygusunu sürdürmesi ve ölümünün planlamasını sağlayarak iyi ölümü destekleyebilir. Hemşireler ailelerin fiziksel, psikolojik, sosyal ve manevi ihtiyaçlarını değerlendirerek eğitim ve danışmanlık verebilir. Kanıta dayalı farmakolojik ve farmakolojik olmayan yöntemler kullanarak ağrı ve semptom yönetimine müdahale edebilir. Güvenli iletişim kurabilir. Psikososyal ve manevi destek sağlayabilir ve ailelerin çocuklarıyla anı biriktirmesini desteleyebilir.

KAYNAKLAR

- Adams, Judith A., Ruth A. Anderson, Sharron L. Docherty, James A. Tulsy, Karen E. Steinhauer, and Donald E. Bailey. 2014. "Nursing Strategies to Support Family Members of ICU Patients at High Risk of Dying." *Heart & Lung* 43(5):406–15. doi: 10.1016/J.HRTLNG.2014.02.001.
- Ashcraft, Laura Ellen, Miya Asato, Amy J. Houtrow, Dio Kavalieratos, Elizabeth Miller, and Kristin N. Ray. 2019. "Parent Empowerment in Pediatric Healthcare Settings: A Systematic Review of Observational Studies." *Patient* 12(2):199–212. doi: 10.1007/S40271-018-0336-2/FIGURES/2.
- Ay, Ayşe, Sevil Çınar, and Handan Boztepe. 2019. "Çocuklarda Aydınlatılmış Onam." *Haçettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi* 6(2):120–25.
- Bennett, Rachel A., and Virginia T. LeBaron. 2019. "Parental Perspectives on Roles in End-of-Life Decision Making in the Pediatric Intensive Care Unit: An Integrative Review." *Journal of Pediatric Nursing* 46:18–25. doi: 10.1016/J.PEDN.2019.02.029.
- Bogetz, Jori F., Anna Revette, Abby R. Rosenberg, and Danielle DeCoursey. 2020. "I Could Never Prepare for Something Like the Death of My Own Child": Parental Perspectives on Preparedness at End of Life for Children With Complex Chronic Conditions." *Journal of Pain and Symptom Management* 60(6):1154–1162.e1. doi: 10.1016/J.JPAINSYMMAN.2020.06.035.
- Bowlby, John. 1991. *Attachment and Loss*. 2nd ed. New York: Penguin Books.
- Cole, Michelle A., and Kimberly Foito. 2019. "Pediatric End-of-Life Simulation: Preparing the Future Nurse to Care for the Needs of the Child and Family." *Journal of Pediatric Nursing* 44:e9–12. doi: 10.1016/J.PEDN.2018.09.005.
- Çölgeçen, Yasemin, and Merve Güney Aslan. 2022. "Palyatif ve Hospis Bakımın Türkiye Açısından Değerlendirilmesi." *Tıbbi Sosyal Hizmet Dergisi* 20:134–55. doi: 10.46218/tshd.1134616.
- Erçin, Emine, and Şenay Çetinkaya. 2019. "Resim Çizdirme Çocuğun Hastane Deneyimlerini ve Onu Nasıl Anlamanın Yolu Mudur?" *Sakarya Üniversitesi Holistik Sağlık Dergisi* 2(1):61–75.
- Gijzen, Sandra, Monique P. L'Hoir, Magda M. Boere-Boonekamp, and Ariana Need. 2016. "How Do Parents Experience Support after the Death of Their Child?" *BMC Pediatrics* 16(1):1–10. doi: 10.1186/S12887-016-0749-9/TABLES/5.
- Gutiérrez, Isabel T., David Menendez, Matthew J. Jiang, Iseli G. Hernandez, Peggy Miller, and Karl S. Rosengren. 2020. "Embracing Death: Mexican Parent and Child Perspectives on Death." *Child Development* 91(2):e491–511. doi: 10.1111/CDEV.13263.

- Hockenberry, Marilyn, and David Wilson. 2017. *Wong's Essentials of Pediatric Nursing*. 10th ed. Mosby.
- Johnston, Emily E., Jannelle Molina, Isaac Martinez, J. Nicholas Dionne-Odom, Erin R. Currie, Terra Crowl, Lori Butterworth, Lisa J. Chamberlain, Smita Bhatia, and Abby R. Rosenberg. 2020. "Bereaved Parents' Views on End-of-Life Care for Children with Cancer: Quality Marker Implications." *Cancer* 126(14):3352-59. doi: 10.1002/CNCR.32935.
- Kassam, Alisha, Julia Skiadaresis, Sarah Alexander, and Joanne Wolfe. 2014. "Parent and Clinician Preferences for Location of End-of-Life Care: Home, Hospital or Freestanding Hospice?" *Pediatric Blood & Cancer* 61(5):859-64. doi: 10.1002/PBC.24872.
- Kerimoğlu Yildiz, Gizem, and Serap Balci. 2016. "Kayıp ve Yas Sürecinde Kardeşler." *Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi* 3(3):208-15. doi: 10.17681/hsp.11417.
- Kim, Sujeong, Teresa A. Savage, Mi Kyung Song, Catherine Vincent, Chang G. Park, Carol Estwing Ferrans, and Karen Kavanaugh. 2019. "Nurses' Roles and Challenges in Providing End-of-Life Care in Neonatal Intensive Care Units in South Korea." *Applied Nursing Research* 50:151204. doi: 10.1016/J.APNR.2019.151204.
- Kochen, Eline M., Floor Jenken, Paul A. Boelen, Laura M. A. Deben, Jurrienne C. Fahner, Agnes Van Den Hoogen, Saskia C. C. M. Teunissen, Karin Geleijns, and Marijke C. Kars. 2020. "When a Child Dies: A Systematic Review of Well-Defined Parent-Focused Bereavement Interventions and Their Alignment with Grief- A Nd Loss Theories." *BMC Palliative Care* 19(1):1-22. doi: 10.1186/S12904-020-0529-Z/TABLES/4.
- Kübler-Ross, Elisabeth. 1969. *On Death and Dying*. New York: MacMillan.
- Meert, Kathleen L., Amy E. Donaldson, Christopher J. L. Newth, Rick Harrison, John Berger, Jerry Zimmerman, K. J. S. Anand, Joseph Carcillo, J. Michael Dean, Douglas F. Willson, Carol Nicholson, and Katherine Shear. 2010. "Complicated Grief and Associated Risk Factors among Parents Following a Child's Death in the Pediatric Intensive Care Unit." *Archives of Pediatrics & Adolescent Medicine* 164(11):1045-51. doi: 10.1001/ARCHPEDIATRICS.2010.187.
- Morris, Sue, Kalen Fletcher, and Richard Goldstein. 2018. "The Grief of Parents After the Death of a Young Child." *Journal of Clinical Psychology in Medical Settings* 26(3):321-38. doi: 10.1007/S10880-018-9590-7.
- Özkan, Selin. 2015. "Okul Öncesi Dönemde Çocukta Ölüm Kavramı ve Yas Döneminde Öğretmen Yaklaşımı." *Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi* 1(2):610-12.
- Sarman, Abdullah. 2019. "Palyatif/Pediyatrik Palyatif Bakımın Tarihsel Gelişim Süreci, İlkeleri ve Hemşirelik Bakımı." *Balikesir Sağlık Bilimleri Dergisi* 8(3):153-60.
- Sarman, Abdullah, Suat Tuncay, and Emine Sarman. 2021. "Çocukta Ölüm Kavramı, Ölümcül Hastalığı Olan Çocuklara ve Ailesine Yaklaşım." *SBÜ Hemşirelik Dergisi* 3(1):37-44. doi: 10.48071/sbuhemsirelik.876765.
- Sawin, Kathleen J., Kathleen E. Montgomery, Claretta Yvonne Dupree, Joan E. Haase, Celeste R. Phillips, and Verna L. Hendricks-Ferguson. 2019. "Oncology Nurse Managers' Perceptions of Palliative Care and End-of-Life Communication." *Journal of Pediatric Hematology/Oncology Nursing* 36(3):178-90. doi: 10.1177/1043454219835448.
- Stein, Alan, Louise Dalton, Elizabeth Rapa, Sue Ziebland, Tamsen Roachat, Brenda Kelly, Lucy Hanington, Ruth Bland, Aisha Yousafzai, Alan Stein, Theresa Betancourt, Myra Bluebond-Langner, Catherine D'Souza, Mina Fazel, Kim Fredman-Stein, Emily Har-

- rop, Daniel Hochhauser, Barbara Kolucki, Aoife C. Lowney, Elena Netsi, and Linda Richter. 2019. "Communication with Children and Adolescents about the Diagnosis of a Life-Threatening Condition in Their Parent." *Lancet* 393(10176):1164–76. doi: 10.1016/S0140-6736(18)33202-1.
- Taşdelen, Yeliz, and Meltem Kürtüncü. 2022. "Çocuklarda Yaşam Sonu Bakım ve İyi Ölüm Kavramı." *Batı Karadeniz Tıp Dergisi* 6(1):1–8. doi: 10.29058/mjwbs.1037391.
- Thienprayoon, Rachel, Emily Marks, Maria Funes, Louizza Maria Martinez-Puente, Naomi Winick, and Simon Craddock Lee. 2015. "Perceptions of the Pediatric Hospice Experience among English- and Spanish-Speaking Families." *Journal of Palliative Medicine* 19(1):30–41. doi: 10.1089/JPM.2015.0137.
- Thrane, Susan E. 2020. "Online Palliative and End-of-Life Care Education for Undergraduate Nurses." *Journal of Professional Nursing* 36(1):42–46. doi: 10.1016/J.PROF-NURS.2019.07.002.
- Üstüner Top, Fadime. 2023. "Ölümcül Hastalığı Olan Çocukların Ailelerinin Güçlendirilmesi." *SBÜ Hemşirelik Dergisi* 5(2):145–50.
- Wawrzynski, Sarah E., Megan R. Schaefer, Nena Schvaneveldt, and Melissa A. Alderfer. 2000. "Social Support and Siblings of Children with Cancer: A Scoping Review." *Nursing* 10(8):1232–45. doi: 10.1002/pon.5689.
- Wijngaards-De Meij, Leoniek, Margaret Stroebe, Henk Schut, Wolfgang Stroebe, Jan Van Den Bout, Peter G. M. Van Der Heijden, and Iris Dijkstra. 2007. "Patterns of Attachment and Parents' Adjustment to the Death of Their Child." *Personality and Social Psychology Bulletin* 33(4):537–48. doi: 10.1177/0146167206297400.

Bölüm 19

PEDİATRİ HEMŞİRELERİNDE ŞEFKAT VE MERHAMET YORGUNLUĞU

Aysel TOPAN¹

Betül AKKOÇ²

GİRİŞ

Merhamet, bir annenin çocuğuna, bir insanın aciz ve savunmasız bireye ya da herhangi bir canlıya karşı derinden hissedilen hüznün ve empati duygularının varlığıdır. Türk Dil Kurumu (TDK) merhameti bir bireyin ya da canlı bir varlığın karşılaştığı kötü durumdan dolayı duyduğu üzüntü acıma duygusu olarak tanımlamıştır (TDK, 2023). Şefkat ise acı çeken bireyin duygularını anlayabilme, bireyin duyguları hissedebilme yoludur (Balinbin & ark., 2020). Her meslekte merhamet ve şefkat tanımları varlığını korumaktadır. Ancak hemşirelerin hasta bireyle kurduğu etkileşimde önemli yere sahiptir. Çünkü hemşireler, hem fiziksel hem de duygusal çökkünlük içinde olan bireylere bakım verme sorumluluğunu üstlenmektedir (Dikmen & Aydın, 2016). Şefkat ve merhamet yorgunluğu ise, acı çekmekte olan ölümcül, korunmasız çocuk ya da yaşlı bireye karşı bakım vermede yaşanan derin hüznün ve onları algılayabilme yeteneğinin gelişmesiyle gerçekleşmektedir. Hemşirelerde görülme sıklığı oldukça fazladır (Yu, Jiang & Shen, 2016). Bakım veren hemşirelerin şefkat ve merhamet yorgunluğunun yükünün altında anksiyete, sekonder travma, stres bozukluğu, moral distres gibi travmalar yatmaktadır (Şirin & Yurttaş, 2015). Özellikle pediatri hemşireleri hem çocuğa hem de ailesine bütüncül merkezli bakım verdiği için travmatik durumlarla sıklıkla karşılaşmaktadır (Gribben & ark., 2019). Pediatri hemşirelerinin olmazsa olmazı empatik ve şefkatli yaklaşım; bakım rolünün temel taşları arasındadır. Ancak bakım veren hemşire ile bakım alan pediatri hastasına, sürekli maruziyet sonucunda pediatri hemşireleri de şefkat ve merhamet yorgunluğu yaşayabilir.

¹ Doc. Dr., Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği AD, aysel.topan@beun.edu.tr, ORCID iD: 0000-0002-5883-0045

² Uzm. Hemşire, Sağlık Bakanlığı, Bartın Kadın Doğum ve Çocuk Hastalıkları Hastanesi, Çocuk Servisi, betulakkoc89@hotmail.com, ORCID iD: 0000-0002-5229-3103

SONUÇ

Şefkat ve merhamet, insanları diğer canlılardan ayrı tutan değerli ve önemli bir duygudur. Özellikle pediatri hemşiresi için şefkatli ve merhametli olmak, oldukça önemli duygular arasındadır. Bakımda şefkatsizlik, hasta bireylerde ihmale yol açarken; fazlası ise adanmışlığa neden olmaktadır. Özellikle mesleğe yeni başlamış olan pediatri hemşireleri için şefkat ve merhamet yorgunluğunu önlemek için bireysel ve yönetsel önlemler alınması yönünde kalıcı ve sürekliliği olan girişimlerde bulunulması gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- Balinbin CB V., Balatbat KTR, Balayan ANB, Balcueva MIC, Balicat MGB, Balidoy TAS, vd. (2020). Occupational determinants of compassion satisfaction and compassion fatigue among Filipino registered nurses. *J Clin Nurs.* 29 (5–6):955–63.
- Boykin DM, Himmerich SJ, Pinciotti CM, Miller LM, Miron LR, Orcutt HK. (2018). Barriers to self-compassion for female survivors of childhood maltreatment: The roles of fear of self-compassion and psychological inflexibility. *Child Abuse Negl.* 76(February 2017):216–24.
- Coelho HL, Trindade IA, Mendes AL, Ferreira C. (2021).The mediating role of shame and fear of compassion on the relationship between major life events and depressive symptoms. *Curr Psychol.* 40(9):4553–62.
- Dikmen Y, Aydın Y. (2016). Hemşirelerde Merhamet Yorgunluğu: Ne? Nasıl? Ne Yapmalı? *J hum rhythm.* 2(1):13-21.
- Figley CR, Figley KR. (2017). Oxford Handbooks Online Compassion Fatigue Resilience. 1–21.
- Galiana L, Arena F, Oliver A, Sansó N, Benito E. (2017). Compassion Satisfaction, Compassion Fatigue, and Burnout in Spain and Brazil: ProQOL Validation and Cross-cultural Diagnosis. *J Pain Symptom Manage.* 53(3):598–604.
- Gök GA. (2015). Merhamet Etmenin Dayanılmaz Ağırlığı: Hemşirelerde Merhamet Yorgunluğu Unbearable (Heaviness Of Compassion: Nurses ' Compassion Fatigue). *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilim Fakültesi Dergisi.* 20(2):299–313.
- Gribben JL, Kase SM, Waldman ED, Weintraub AS. (2019). A Cross-Sectional Analysis of Compassion Fatigue, Burnout, and Compassion Satisfaction in Pediatric Critical Care Physicians in the United States. *Pediatr Crit Care Med.* 20(3):213–22.
- Hunt P, Denieffe S, Gooney M. (2019). Running on empathy: Relationship of empathy to compassion satisfaction and compassion fatigue in cancer healthcare professionals. *Eur J Cancer Care.* 28(5):1–8.
- Joeng JR, Turner SL, Kim EY, Choi SA, Lee YJ, Kim JK. (2017). Insecure attachment and emotional distress: Fear of self-compassion and self-compassion as mediators. *Pers Individ Dif.* 112:6–11. Available at: <http://dx.doi.org/10.1016/j.paid.2017.02.048>
- Kase SM, Waldman ED, Weintraub AS. (2019). A cross-sectional pilot study of compassion fatigue, burnout, and compassion satisfaction in pediatric palliative care providers in the United States. *Palliat Support Care.* 17(3):269–75.

- Kelly L, Runge J, Spencer C. (2015). Predictors of Compassion Fatigue and Compassion Satisfaction in Acute Care Nurses. *J Nurs Scholarsh*. 47(6):522–8.
- Maslach C, Jackson SE. (1981). The measurement of experienced burnout. *J Organ Behav*. 2(2):99–113.
- Meyer RML, Li A, Klaristenfeld J, Gold JI. (2015). Pediatric novice nurses: Examining compassion fatigue as a mediator between stress exposure and compassion satisfaction, burnout, and job satisfaction. *J Pediatr Nurs* [Internet]. 30(1):174–83. Available at: <http://dx.doi.org/10.1016/j.pedn.2013.12.008>.
- Mooney C, Fetter K, Gross BW, Rinehart C, Lynch C, Rogers FB. (2017). A Preliminary Analysis of Compassion Satisfaction and Compassion Fatigue with Considerations for Nursing Unit Specialization and Demographic Factors. *J Trauma Nurs*. 24(3):158–63.
- O'Callaghan EL, Lam L, Cant R, Moss C. (2020). Compassion satisfaction and compassion fatigue in Australian emergency nurses: A descriptive cross-sectional study. *Int Emerg Nurs*. 48(June):100785. Available at: <https://doi.org/10.1016/j.ienj.2019.06.008>.
- Pehlivan T. (2017). Compassion Fatigue: The Known, Unknown. *J Psychiatr Nurs*. 9(2):129–34.
- Roney LN, Acri MC. (2018). The Cost of Caring: An Exploration of Compassion Fatigue, Compassion Satisfaction, and Job Satisfaction in Pediatric Nurses. *J Pediatr Nurs*. 40:74–80. Available at: <https://doi.org/10.1016/j.pedn.2018.01.016>.
- Şeremet GG, Ekinci N. (2021). Sağlık Çalışanlarında Merhamet Yorgunluğu, Merhamet Memnuniyeti ve Merhamet Korkusu. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Derg*. 12(29):330–44.
- Şirin M, Yurttaş A. (2015). Hemşirelik Bakımının Bedeli: Merhamet Yorgunluğu. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*. 8(2):123–30.
- TDK (2023). *Türk Dil Kurumu Sözlükleri (sozluk.gov.tr)*
- Uslu Y, Demir Korkmaz F. (2017). Emotional Side of The Nurse: Compassion Fatigue. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergi*. 33(1):103–13.
- Yu H, Jiang A, Shen J. (2016). Prevalence and predictors of compassion fatigue, burnout and compassion satisfaction among oncology nurses: A cross-sectional survey. *Int J Nurs Stud* [Internet]. 57:28–38. Available at: <http://dx.doi.org/10.10916/j.ijnurstu.2016.01.012>
- Zhang Y, Zhang C, Han X, Li W, Wang Y. (2018). Determinants of compassion satisfaction, compassion fatigue and burn out in nursing: A correlative meta-analysis. *Medicine*. 97(26):1–7.

Bölüm 20

PERİTON DİYALİZDE ÇOCUK MERKEZLİ BAKIM

Dilek ZENGİN¹

GİRİŞ

Tarihsel olarak akut böbrek yetmezliği (ABY) terimi, atık ürünlerin atılımının azalması, elektrolitlerin bozulması ve sıvı homeostazisinin bozulmasıyla karakterizedir. Yakın tarihe kadar ABY böbrek fonksiyonunda ani bir düşüşü tanımlamak için kullanılmaktaydı. Bu terim böbrek hasarı ve hastalığı olgusunu yeterince tanımlayamadığı, çok belirsiz bir tanım olduğu fikri ile 2004 yılında Akut Diyaliz Kalite Girişimi grubu tarafından, akut böbrek yetmezliğini akut böbrek hasarı (ABH) terimiyle değiştirmiştir (Sutherland ve Kwiatkowski, 2017). Akut böbrek hasarı, kan üre nitrojeni (BUN) ve serum kreatinin değerlerinde artışla karakterize, sıklıkla hiperkalemi, metabolik asidoz ve hipertansiyonun eşlik ettiği böbrek fonksiyonunda akut bir hasar olarak tanımlanır. Akut böbrek hasarı önemli morbidite ve mortalite sebebi olabilir. Akut böbrek hasarında böbrek fonksiyonları kısmen veya tamamen düzelebilir veya son dönem böbrek hastalığı gelişebilir (Levey ve James, 2017; Whyte ve Fine, 2008). Pediatrik yaş grubu ise en hassas olgulardır.

AKUT BÖBREK HASARININ PATOFİZYOLOJİSİ

Akut böbrek yetmezliği genellikle geri dönüşümlüdür, ancak fizyolojik işlevdeki sapmalar aşırı olabilir ve pediatrik yaş grubunda mortalite yüksektir. Glomerüler filtrasyon hızında ciddi bir azalma, BUN seviyesinde yükselme ve böbrek kan akışında önemli bir azalma vardır. Klinik seyir değişkendir ve nedene bağlıdır. Geri dönüşümlü akut böbrek yetmezliğinde, şiddetli bir oligüri dönemi veya düşük çıkış fazı, ardından ani bir diürez başlangıcı veya yüksek çıkış fazı ve ardından kademeli olarak normal idrar hacimlerine (veya normal idrar hacimlerine) dönüş vardır (Montagnino ve Ring, 2013).

¹ Arş.Gör. Dr., Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi, Çocuk sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği AD. zngn.dilek@gmail.com, ORCID İd: 0000-0002-4240-7090

ve tartı takibi, laboratuvar bulguları değerlendirildi ve sıvı tedavisi düzenlenen şekilde uygulandı. Çocuğun yaşına uygun büyüme ve gelişmeye ilişkin takip ve girişimleri yapılp diyetine uygun beslenmesi desteklendi. Peritonit nedeniyle gelişen akut ağrısı uygun farmakolojik ve non-farmakolojik girişimler yapılarak kontrol altına alındı. Olguda çocuk merkezli bakım ilkeleri doğrultusunda bakım sürecinin etkin yürütülmesinde katkısı olduğu ve Akut Böbrek Hasarına bağlı gelişen Peritonit olgularında kullanımı önerilmektedir.

KAYNAKLAR

1. Baker RAU., Mondozi AM., Hockenberry JM. (2006). Conditions That Produce Fluid and Electrolyte Imbalance. Hockenberry JM., Wilson D. (Edt). İçinde: Wong's nursing Care of Infants and Children (1255-59) . 8. Edition, America: Elsevier.
2. Büyükgönce L, Törüner E. (2017). Büyüme ve Gelişme. İçinde: Çocuk Sağlığı Temel Hemşirelik Yaklaşımı. 2. Baskı, Ankara Nobel Tıp Kitabevleri, Ankara, Sf: 720-31.
3. Çavuşoğlu H. (2011). Çocuk Sağlığı Hemşireliği. Genişletilmiş 9. Baskı, Ankara:Sistem Ofset Basımevi, 305-11.
4. Ekti Genç R., Şenol S. (2018). Çocuklarda Üriner Sistem Hastalıkları ve Hemşirelik Bakımı. Conk Z., Başbakkal Z., Bal Yılmaz H., Bolışık B. (Edt). İçinde: Pediatri Hemşireliği. 2. Baskı, Ankara: Akademisyen Kitabevi, 585-614.
5. Levey AS., James MT. (2017). Acute kidney injury. *Annals of internal medicine*, 167(9),65-79.
6. Montagnino AB., Ring AP. (2013). The Child with Genitourinary Dysfunction. Hockenberry M., Wilson D. (Edt). İçinde: Wong's Essential of Pediatric Nursing (903-926). 9. Edition, America: Elsevier.
7. Ögütmen, M. B. (2011). Akut böbrek yetmezliği. *Göğüs-Kalp-Damar Anestezi ve Yoğun Bakım Derneği Dergisi*, 25-33.
8. Sutherland SM., Kwiatkowski DM. (2017). Acute kidney injury in children. *Advances in Chronic Kidney Disease*, 24(6), 380-387.
9. Whyte DA., Fine RN. (2008). Acute renal failure in children. *Pediatrics in Review*, 29(9), 299.
10. Yılmaz FH. (2020). Çocuklarda Akut Böbrek Hasarı. *Pediatric Practice and Research*, 8(2), 62-68.

Bölüm 21

LİSANS EĞİTİMİNDE PEDIATRİ HEMŞİRELİĞİ UYGULAMA FORM ÖRNEKLERİ

Selmin ŞENOL¹

GİRİŞ

Hemşirelik, tarihsel süreci içinde yapılandırılmış, yenilikçi, kanıta dayalı eğitim anlayışı ile bilimsel temel üzerinde gelişmesini sürdüren bir disiplindir. Hemşirelik bakımı ilk adımlarında beceri ağırlıklı bir tablo ön plana çıkmış olsa da, bakımın esasını oluşturan neden sonuç ilişkisi kavramı ile temel tıbbi bilgiler üzerinden kanıt temelli bakım anlayışına evrilmiştir. Bu evrilmeye, hemşirelik eğitimindeki bakım öğretisi ve uygulamaları son derece önemli bir etkidir (Uyer 1992; Birol 2002). Hemşire adayların lisans eğitiminde kuramsal bilgilerle bakım uygulamalarında kendilerini geliştirici, ileriye dönük farkındalıkları ile evrilme hız kazanacaktır. Nitekim hemşirelik eğitiminin en az dört yıllık lisans eğitimine temellenmiş olmasındaki esas amaç öğrencilerin mezuniyet sonrasında bakım sundukları her alanda problem çözebilen, eleştirel düşünme becerisi ile yetkinlik kullanabilmesidir. Bu nedenle eğitim sürecindeki temel uygulamalı derslerin (hemşirelik esasları, iç hastalıkları hemşireliği, cerrahi hastalıklar hemşireliği, doğum ve kadın sağlığı hemşireliği, çocuk sağlığı ve hastalıkları hemşireliği, ruh sağlığı hemşireliği, halk sağlığı hemşireliği) kuramsal bilgiler eşliğindeki klinik ve sahadaki deneyimleri son derece önemlidir (Uyer 1992; Wu, Heng & Wang 2015; Biçer, Ceyhan & Şahin 2015). Öğrencilerin neden sonuç kavramında bilgi ve uygulamalarının uygulamalı derslerin sıralanmasında olduğu gibi temeldeki basit olandan karmaşığa doğru ilerlemesi bu sürecin izlenmesindeki önemi artırmaktadır. Hemşirelik lisans eğitim müfredatında belirtilen bireyden topluma, tüm yaş gruplarında ve toplumsal/kültürel yapılarıdaki hemşirelik bakımı sunumunun evrenselliğini sağlayabilmenin çabaları, öğrencilerle birlikte pratik yapma, izleyebilme ve değerlendirebilme adımlarından geçmektedir. Bu metinde hemşirelik lisans eğitiminin 3 ve 4. yılında yer alan pediatri hemşireliği

¹ Prof. Dr., Kütahya Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bl., Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği AD, ORCID iD: 0000-0003-4716-3512

SONUÇ

Geçmiş yıllarda pediatri hemşireliği uygulamalarına katkı sağlayan ekte sunulan uygulama formlarının, günümüzde artan öğrenci sayısı, sınırlı sayıdaki eğitmen nedeniyle verimli kullanımı azalmıştır. Hızla gelişen bilişim teknolojileri yönüyle öğrenci ve eğitmen açısından objektif değerlendirilme gereksinimi ise her geçen gün artmaktadır. Son yıllarda laboratuvar öğrenme sürecinde yaygınlaşmaya başlayan simülasyon uygulamaları pediatri hemşireliği girişimlerinde katkı sağlamakla birlikte, maliyetin yüksek olması pek çok ortamda kullanılmasının önüne geçmektedir. Bilişim teknolojisindeki gelişmeler hız kazansa da, pediatri hemşireliği uygulamalarında çocuk ve aile ile yüz yüze iletişim, bakımın sunulmasında temel ilke olmaktadır. Öğrencinin çocuğu tanınması, izlemesi, değerlendirmesi ve eğitmen işbirliğini sürdürebilmesi için uygulama formları rehberliğinin güncel koşullarda sürdürülebilirliği sağlanmalıdır. Pediatri hemşireliği uygulamalarında yer alan formların etkin kullanımı, öğrencilerin klinik yeterliliklerinde, özgüvenli öğrenmelerinde, hasta güvenliğinde, tıbbi hataların önlenmesini destekleyecektir. Hemşirelik sürecinde sistematik çalışma (değerlendirme, tanı, plan, uygulama, değerlendirme), hemşirelik bakımına ilişkin eleştirel düşünme, etik yaklaşım, iletişim ve mesleki becerilerini geliştirmesini sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

- Uyer G. (1992). Hemşirelikte Klinik Öğretim, Hatiboğlu Yayınları, Ankara, ISBN 975-7527-41-6 s.
- Birol L. (2002). Hemşirelik Süreci, Genişletilmiş 5. Baskı, Etki Matbaacılık Yayıncılık Ltd.Şti. ISBN 975-97462-7, s.21,44,73, 104
- Wu, X. V., Heng, M. A., & Wang, W. (2015). Nursing students' experiences with the use of authentic assessment rubric and case approach in the clinical laboratories. *Nurse Education Today*, 35(4), 549-555.
- Biçer S, Ceyhan YŞ, Şahin F. (2015) Hemşirelik öğrencileri ve klinik hemşirelerin klinik uygulamada öğrenciye yapılan rehberlik ile ilgili görüşleri. *Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi*; 23(3):215-23.
- Ergöl, Ş. (2011). Türkiye’de yükseköğretimde hemşirelik eğitimi. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, (3), 152-155.
- Kocaman, G., & Yürümezoğlu, H. A. (2015). Türkiye’de hemşirelik eğitiminin durum analizi: Sayılarla hemşirelik eğitimi 1996-2015. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, (3), 255-262.
- Filiz, M. (2021). Türkiye’de hemşirelik bölümünün eğitsel ve akademik yapısı. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 11(2), 78-95.
- Finstad, I., Knutstad, U., Havnes, A., & Sagbakken, M. (2022). The paradox of an expected level: The assessment of nursing students during clinical practice—A qualitative study. *Nurse education in practice*, 61, 103332.

- Çınar, S., Ay, A., & Boztepe, H. (2021). Pediatri hemşireliği eğitiminde standart hasta kullanımı. *Sağlık ve Toplum*, 31(1), 39-46.
- Tutar, Ş., & Karol, T. (2023). Pediatri Hemşireliği Dersi Alan Öğrencilerin Kültüre Özgü Bakım Verme Yeterliliği, Yaşadığı Güçlükler Ve Çözüm Önerileri. *SDÜ Tıp Fakültesi Dergisi*, 30(3), 434-443.
- Stanley MJC, Hayes J, Silverman FL (2014). Examining student nurses'perceptions of diverse populations: Are student nurses prepared to care for culturally diverse patients. *Journal of Nursing Education and Practice*;4(7):1-8.
- Şendir, M., Çelik, S., Dişsiz, M., Güney, R., Açıksöz, S., Kolcu, M., & Bektemür, G. (2018). Hemşirelik eğitimi ve uygulamasında yeni bir yaklaşım: Hemşirelik eğitimi ve uygulamasının bütünleşmesi. *Hemşirelik Akademik Araştırma Dergisi JAREN*, 4(2), 92-99.
- Bunoti, S. (2011). The quality of higher education in developing countries needs professional support. In 22nd International Conference on Higher Education. Retrieved from <http://www.intconfhighered.org/>
- Demirtaş, Z. (2017). Eğitimde program değerlendirme yaklaşımlarına genel bir bakış. *Sakarya university journal of education*, 7(4), 756-768.
- Arslan, S., Şener, D. K., & Cangür, Ş. (2018). Pediatri hemşireliği öğrencileri klinik rahatlık ve endişe değerlendirme aracının geçerlik ve güvenilirliği. *Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 8(2), 61-66.
- Elmaoğlu, E., & Özdemir, S. (2022). Pediatri Hemşireleri Tarafından Karşılanamayan Bakım ve Nedenleri. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 15(2), 175-185.
- Kaymaz, T. T., Çetinkaya, Ş. Ş., Bakır, E., Özçetin, Y. S. Ü., Şenay, G. Ü. L., Şahin, N. E & Tunçbilek, Z. (2017). Türkiye'deki Hemşirelik Lisans Programlarının Web Sayfalarında Bologna Sürecinin Yansımaları. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, (1), 91-97.